

67030427

Yleiskaavamuutos ehdotus 31.5.2007
Yleiskaavamuutos on teknisluonteinen koskien
kaavamerkintöjen ja kaavan oikeusvaikutusosion päi-
vittämistä.

Utsjoen kunta

TENONLAAKSON KEHITTÄMISSUUNNITELMA JA RANTAOSAYLEISKAAVAT**DEANULEAGI OVDDIDANPLÁNA JA GÁDDEOASSEOPPALAŠLÁVAT** Competence. Service. Solutions.The large, stylized Pöyry logo in a light blue color.

ESIPUHE

Nyt muutettava Nuorgamin alueen osayleiskaava on valmisteltu alun perin osana Tenojokilaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat-hanketta. Seuraavassa on kerrottu ko. hankkeesta ja sen vaiheista.

Hankkeessa laaditaan kehittämissuunnitelma koko kuntaan sekä oikeusvaikutteiset, mm. rakennuslupien myöntämisen ja asemakaavojen laadinnan perustana käytettävät osayleiskaavat Tenojokilaakson ja Inarinjokilaakson sekä Utsjokilaakson alueelle Utsjoen kunnassa. Hanke on Lapin ympäristökeskuksen avustama Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) tavoite 1-ohjelmaprojekti.

Utsjoen kunnanvaltuusto hyväksyi vuoden 2004 aikana laaditun kehittämissuunnitelman kokouksessaan 22.12.2004. Kehittämissuunnitelma on kunnan kehittämistä ja koko hankkeen toiminnallisia lähtökohtia ja kehittämisvaihtoehtoja selvittävä ja suunnittelutavoitteita asettava osaraportti.

Yleiskaavan laadinnan keskeinen lähtökohta on yhdyskuntarakenteen kehityksen ja siihen liittyvän maankäytön ohjaaminen. Tällä tarkoitetaan rakentamisen, palvelu- ja työpaikka-alueiden ja infrastruktuurin ohjaamista maiseman ja luonnonolosuhteiden, kulttuurin ja kunnan kehittämisen kannalta kestävällä tavalla. Yhdyskuntarakenteen eri toimintojen sijoittumisen ohjaaminen vaatii riittävää tietoa niiden nykyisestä tilasta ja asemasta sekä kehittymisestä tulevaisuudessa.

Nuorgamin osa-alueen maankäytön suunnittelussa korostuvat mm. seuraavat tekijät:

- Nuorgamin kyläkeskuksen kehittäminen monipuolisena maankäytöllisenä kokonaisuutena; elinkeinojen, palvelujen, matkailun, asumisen, kulttuuri-, maisema- ja luontoarvojen huomioiminen ja yhteensovittaminen
- Alaköngäs – Ala-Jalven museotie – Nivajoki kokonaisuuden kehittäminen moniarvoisena luonto-, maisema-, kulttuuri- ja matkailukokonaisuutena
- Välimaan kulttuuriympäristö
- Kokonaisuudessaan paikallisen saamelaiskulttuurin ja –elinkeinojen vaaliminen ja siten myös kehittäminen
- Nuorgamista Vetsikkoon ulottuvan Tenon ranta-alueiden maankäytön suunnittelu
- Välimaan ja Vetsikon välimaastoon sijoittuvan jokiuoman ja siihen ulottuvan tunturiselänteiden maisemallisesti avoin kokonaisuus (ma)

Moninaiset ympäristölliset lähtökohdat ja suunnittelulle (mm. Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa) asetetut tavoitteet huomioiden on laadittu kokonaisrakenteen kannalta tarkoituksenmukainen, tulevaa maankäyttöä palveleva ja kehittävä yleiskaavaratkaisu.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen valmisteluaineiston (vaihtoehtoiheen) nähtävillä pidon, kuulemisen ja siitä saadun palautteen pohjalta valmisteltiin kaavaehdotus, joka pidettiin syksyllä 2005 yleisesti nähtäville. Kaavaehdotuksesta saadun palautteen pohjalta osayleiskaavaa vähäisesti täsmennettiin. Utsjoen kunnanvaltuusto hyväksyi osayleiskaavan kokouksessaan 10.11.2005.

Osayleiskaava-aineiston ja osallistuvan käsittelyprosessin pohjalta tietoisuus suunnittelun alueen nykytilanteesta ja erityisesti maankäytöllisestä tulevaisuudesta lisääntyy ja selkiintyy. Tämä edesauttaa maanomistajia ja muitakin, joiden oloihin kaavaratkaisu vaikuttaa, valmistautumaan tuleviin maankäytöllisiin muutoksiin sekä yksittäisellä tilakohtaisella että laajemmalla aluekohtaisella tasolla.

Hankkeen toteuttamista johti ohjausryhmä, jossa olivat edustettuina hankkeen tilaaja Utsjoen kunta ja Lapin liitto, Lapin maakuntamuseo, Lapin TE-keskus, Lapin tiepiiri, Lapin ympäristökeskus ja Saamelaiskäräjät. Hankkeen konsulttina toimi Maa ja Vesi Oy. Ohjausryhmään ovat Nuorgamin osa-alueen kaavanlaadinnan aikana kuuluneet seuraavat jäsenet ja suunnittelijat:

Antti Katekeetta	Utsjoen kunta (puheenjohtaja)
Aulis Nordberg	Utsjoen kunta
Samuel Paltto	Utsjoen kunta
Anneli Nuorgam	Utsjoen kunta (varajäsen)
Uula Tapiola	Utsjoen kunta
Veikko Porsanger	Utsjoen kunta (varajäsen)
Uwe Schmidt	Utsjoen kunta, aluearkkitehti (sihteeri)
Markku Porsanger	Utsjoen kunta, rakennustarkastaja
Kirsti Guttorm	Utsjoen kunta, (kirjanpito)
Ilmari Tapiola	Saamelaiskäräjät
Leena Aikio	Saamelaiskäräjät (varajäsen)
Tarja Outila	Lapin ympäristökeskus
Olavi Parpala	Lapin ympäristökeskus (varajäsen)
Voitto Tiensuu	Lapin liitto
Riitta Lönnström	Lapin liitto (varajäsen)
Hannu Kotivuori	Lapin maakuntamuseo
Ulla Alapeteri	Lapin tiepiiri
Jorma Leskinen	Lapin tiepiiri (varajäsen)
Keijo Alanko	Lapin TE-keskus
Olli Tuunainen	Lapin TE-keskus (varajäsen)
Paula Alho	Rahoituksen valvoja (EU-koordinaattori)

Utsjoella 10.11.2005

OHJAUSRYHMÄ

MAA JA VESI OY

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat – hankkeen yksi keskeinen periaate on ollut, että kullekin laadittavalle osa-alueelle yleiskaavat valmistellaan samoilla yleisillä periaatteilla. Parhaillaan laadittavana olevissa Utsjoen ja Karigasniemen osa-alueiden yleiskaavoissa on nähty tarpeen muokata yleiskaavoja koskevia kaavamerkintöjä ja määräyksiä verrattuna jo hyväksyttyyn Nuorgamin yleiskaavaan. Päättävöitteenä nyt valmisteltavalla Nuorgamin yleiskaavamuutoksella on yhtenäistää Nuorgamin osa-alueen yleiskaavamerkinnät ja kaavan oikeusvaikutusosio vastaaviksi kuin tekeillä olevissa Utsjoen ja Karigasniemen yleiskaavoissa. Näiltä osin päivitetään kaavakartat ja – selostus.

Utsjoella 31.5.2007

UTSJOEN KUNTA

PÖYRY ENVIRONMENT OY

SISÄLLYS

1	SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT	1
1.1	UTSJOEN KUNNAN PERUSTIEDOT	1
1.2	SUUNNITTELUALUE	3
1.3	SAAMELAISUUS	4
1.4	SUUNNITTELUTILANNE	5
1.4.1	Maakuntasuunnittelu	5
1.4.2	Laaditut yleiskaavat ja asemakaavat	6
1.4.3	Yleiskaavoitukseen kytkeytyvät hankkeet	6
1.4.4	Muut suunnitelmat ja selvitykset	6
1.5	RAKENNETTU YMPÄRISTÖ	6
1.5.1	Kokonaisrakenne	6
1.5.2	Asutus	7
1.5.3	Elinkeinot ja palvelut	7
1.5.4	Virkistysalueet	7
1.5.5	Liikenne	8
1.5.6	Yhdyskuntatekniset verkostot	8
1.6	MAISEMARAKENNE	9
1.7	KULTTUURIHISTORIALLISET KOHTEET	12
1.7.1	Arkeologiset kohteet	12
1.7.2	Kulttuurihistoriallisten ja perinnemaisemakohteiden kuvaus	15
1.7.3	Saamelaimuseo Siidan saamelaiskulttuurin inventointi	16
1.8	LUONNONYMPÄRISTÖ	27
1.8.1	Luonnonmaantieteelliset yleispiirteet	27
1.8.2	Kasvillisuus	30
1.8.3	Tutkimusmenetelmät	33
1.8.4	Kohde- ja aluekuvaukset	33
2	SUUNNITTELUTAVOITTEET	49
2.1	YLEISTÄ	49
2.2	VALTAKUNNALLISET ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEET	49
2.3	MAAKUNTASUUNNITTELUN ASETTAMAT TAVOITTEET	51
2.4	TENONLAAKSON KEHITTÄMISSUUNNITELMA 2020 ASETTAMAT TAVOITTEET	52
2.4.1	Yleisiä lähtökohtia	52
2.4.2	Toiminnalliset vyöhykekokonaisuudet ja maankäytölliset hankkeet	53
2.4.3	Yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet	53
2.4.4	Yleistä rantarakentamisen osoittamisperiaatteista	54
2.5	OSALLISTUMISPROSESSIN SYNNYTTÄMÄT PAIKALLISET TAVOITTEET	55
2.6	KULTTUURIYMPÄRISTÖN ASETTAMAT TAVOITTEET	56
2.6.1	Paikallisten näkemys	56
2.6.2	Kulttuurin merkitys suunnittelutyölle	56
2.6.3	Ympäristön hoidolliset tavoitteet	56
2.7	LUONNONYMPÄRISTÖN ASETTAMAT TAVOITTEET	57
2.7.1	Yleistä	57
2.7.2	Yleiset tavoitteet ja suositukset	57
2.7.3	Luontoarvojen huomioiminen	58
2.8	MAISEMASELVITYKSEN ASETTAMAT TAVOITTEET	58
2.8.1	Yleistä	58
2.8.2	Tarkastelu osa-alueittain	59
2.8.3	Maisemaan kohdistuvia yleistavoitteita	61
3	YLEISKAAVA JA SEN PERUSTELUT	62
3.1	YLEISTÄ	62
3.2	KOKONAISSRAKENNE	63
3.3	VALTAKUNNALLISTEN ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEIDEN HUOMIOINTI	64
3.4	MAAKUNTASUUNNITTELUN HUOMIOINTI	65

3.5	MITOITUSPERUSTEET	66
3.5.1	Kehittämissuunnitelman mukaiset lähtökohdat	66
3.5.2	Nuorgamin kyläkeskus	66
3.5.3	Ranta-alueet	67
3.6	VAIHTOEHTOTARKASTELUT	68
3.7	OSA-ALUEITTAISET MAANKÄYTTÖRATKAISUT	69
3.7.1	Nuorgamin kyläkeskusalue (Nuorgam – Rajala)	69
3.7.2	Nuorgamin kyläkeskusalueen vaihtoehtotarkastelut	69
3.7.3	Nuorgamin kyläkeskusalueen ehdotuksen mukainen maankäyttöratkaisu	72
3.7.4	Alaköngäs – Ala-Jalven museotie – Nivajoki	75
3.7.5	Kyläkeskuksen ulkopuoliset Tenojoen ranta-alueet	75
3.7.6	Luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristö	76
3.7.7	Reitistöt	77
3.7.8	Maankäytölliset aluevaraukset	77
3.7.9	Asuinalueet	78
3.7.10	Palvelu- ja työpaikka-alueet	79
3.7.11	Virkistysalueet	81
3.7.12	Luonnonsuojelualueet ja – kohteet	81
3.7.13	Kulttuuriarvot, rakennussuojelu- ja muinaismuistokohteet	82
3.7.14	Maa- ja luontatalousalueet	85
3.7.15	Erityisalueet	86
3.7.16	Liikenne	87
3.8	OSAYLEISKAAVAN YLEISET MÄÄRÄYKSET	87
3.8.1	Rakentaminen	87
3.8.2	Rakentamistapa ja maiseman huomioiminen	89
3.8.3	Jätevesien ja jätteiden käsittely	89
4	OSAYLEISKAAVAN VAIKUTUKSET	90
4.1	YLEISTÄ	90
4.2	MAANKÄYTÖLLISET VAIKUTUKSET	90
4.2.1	Kokonaisrakenne	90
4.2.2	Rakentaminen / kyläkeskus / kyläkeskuksen ulkopuoliset alueet	91
4.2.3	Työpaikka-alueet / palvelut	91
4.2.4	Yhdyskuntatekniset verkostot / liikenneyhteydet	91
4.2.5	Virkistysalueet / reitistöt	92
4.2.6	Luontatalous / maatalous	92
4.3	VAIKUTUKSET KULTTUURIYMPÄRISTÖÖN	92
4.4	VAIKUTUKSET MAISEMARAKENTEESEEN	93
4.4.1	Aluerakenne	93
4.4.2	Nuorgamin kyläkeskus	93
4.4.3	Kyläkeskuksen luonnosvaiheen vaihtoehtoiset rakennetarkastelut	94
4.4.4	Matkailupalveluiden (RM) alueet	95
4.4.5	Loma-asunto (RA) alueet	96
4.4.6	Tieverkosto	96
4.4.7	Tunturien rinnealueet ja rakentamiselta vapaiksi jäävät ranta-alueet	96
4.5	VAIKUTUKSET LUONNONYMPÄRISTÖÖN	97
4.5.1	Yleistä	97
4.5.2	Natura-alueet	98
4.5.3	Kohdetarkastelu	99
4.5.4	Luontainen vedenkierto ja sen huomiointi maankäytössä	100
4.6	VAIKUTUKSET SOSIAALISIIN OLOIHIN	102
4.7	VAIKUTUKSET SAAMELAISKULTTUURIIN	103
4.8	VAIKUTUKSET KALASTUKSEEN	105
4.9	OSAYLEISKAAVAN OIKEUSVAIKUTUKSET	107
4.9.1	Yleistä	107
4.9.2	Rakentaminen yleiskaava-alueella	108
4.9.3	Rakennuslupamenettely Tenonlaakson yleiskaavan alueilla on seuraava:	108
4.9.4	Poikkeamismenettely	111

LIITTEET

1. Rakentamistapaohjeet
2. Nuorgamin kyläkeskuksen yleiskaavakartta 1:10 000
3. Kyläkeskuksen ulkopuolinen yleiskaavakartta 1:15 000

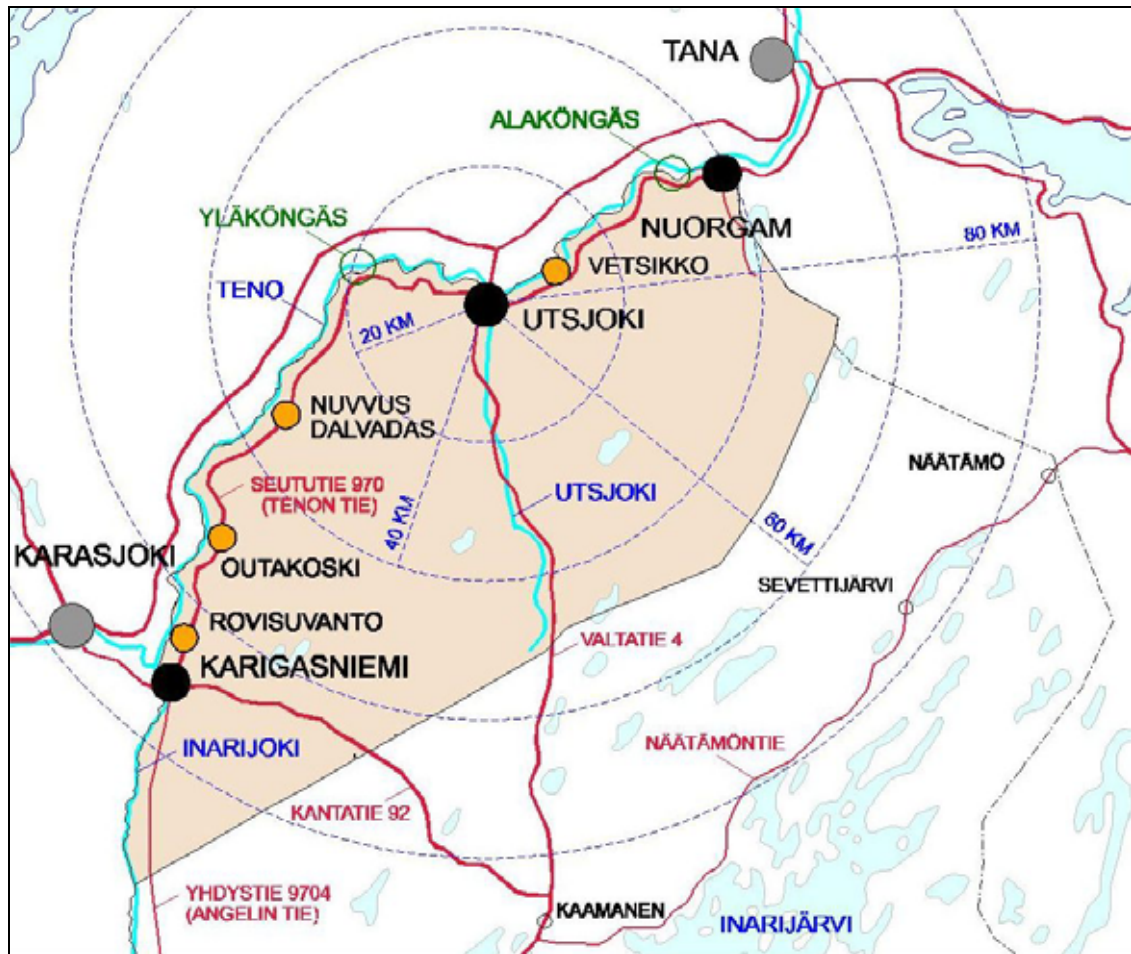
1 SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

Suunnittelun lähtökohtia on kuvattu yksityiskohtaisesti hankkeen lähtökohtaraportissa sekä kunnanvaltuuston hyväksymässä kehittämissuunnitelmassa (Maa ja Vesi Oy 2004). Tähän yleiskaavaraporttiin on sisällytetty Nuorgamin osa-alueen keskeisimpiä lähtökohtia sekä suunnittelun reunaehdoja.

1.1 Utsjoen kunnan perustiedot

Kuva 1. Utsjoen seudullinen sijainti

Kuva 2. Utsjoen kunnan aluerakenne

Utsjoen kunta on Suomen pohjoisin kunta. Kunnan pinta-ala on 5.371 km², josta vesi-alueita on 203 km². Kunta on erittäin harvaan asuttu, vain 0,3 asukasta/km².

Kunnan tärkeimmät kyläkeskukset ovat Utsjoen kirkonkylä, Karigasniemi ja Nuorgam. Kuntakeskus on Utsjoen kirkonkylä.

Kunnan väestömäärä on viimeisen tilaston (31.10.2004) mukaan 1373 henkilöä. 1980-luvun alkupuoliskolla Utsjoen väestömäärä nousi n. 4 %, mutta vuosikymmenen loppupuoliskolla se laski n. 2%. 1990-luvun alussa väestömäärä nousi jälleen n. 2 %, jolloin väestöä oli 1568 henkilöä. 1990-luvun loppupuolella väestömäärä väheni peräti 10 %, mutta 2000-luvun alkupuoliskolla väestömäärä on pysynyt suurin piirtein samalla 1400 asukkaan tasolla.

Tilastokeskuksen väestöennusteissa Utsjoelle ennustetaan selkeää muuttovoitosta johtuvaa väestönkasvua. Kyseessä on kuitenkin laskentamenetelmistä johtuva virhe. Todellisuudessa Utsjoen väestömäärän arvioidaan nykykehityksellä hieman laskevan. Utsjoen ja Norjan välillä muuttaa ihmisiä vuosittain 10–20 henkilöä. Muuttoa tapahtuu molempiin suuntiin. Saamelaisia on Utsjoen väestöstä selvästi yli puolet. Tarkempia väestötietoja on kerrottu lähtökohtaraportissa.

Karigasniemen alueella asuu 315 henkilöä, Outakosken alueella 182, Utsjoki - Mieraslompola alueella 642 ja Nuorgamin alueella 214.

Asuinrakennusten (AO) ja loma-asuntojen (RA) kokonaismäärä kunnassa on noin 1100 (tässä hankkeessa laadittavilla yleiskaava-alueilla). Näistä noin puolet on ympärivuotisesti käytettäviä asuntoja ja noin puolet loma-asuntoja. Tässä hankkeessa laadittavien yleiskaava-alueiden ulkopuolella on noin 150–200 rakennusta, joista n. 50 on asuinrakennuksia ja n. 100 loma-asuntoja.

Kunnan lainakanta oli v. 2002 1826 euro/asukas, mikä on selvästi Lapin ja koko maan keskiarvoa suurempi.

(Utsjoen kunta, 2004) (Lappi lukuina, 2003) (Tilastokeskus/SYKE YKR/Lapin liitto, 2004)

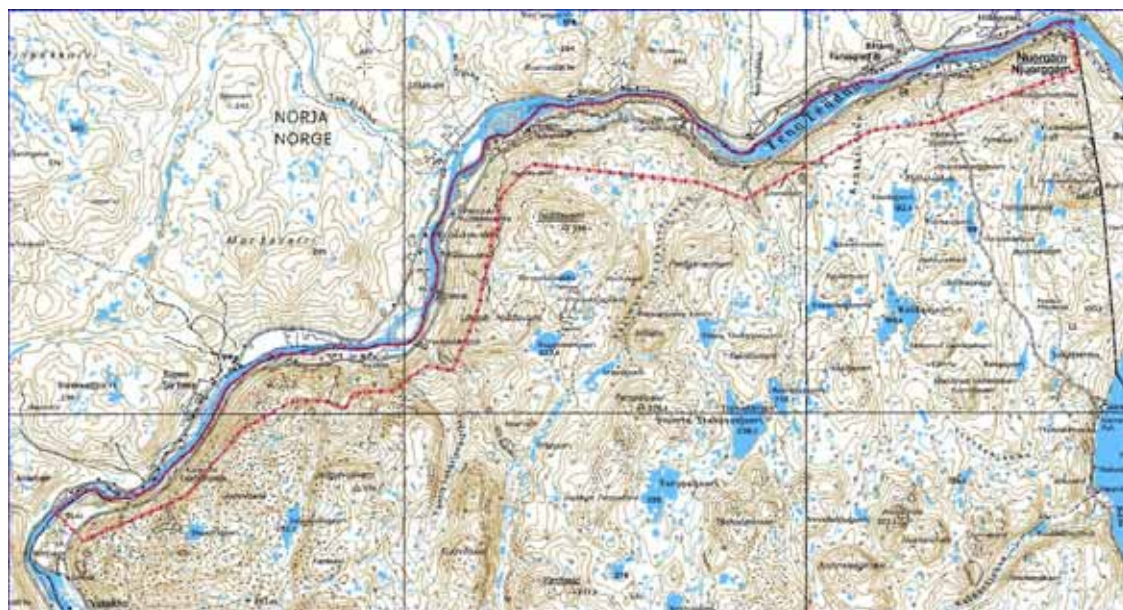
1.2 Suunnittelualue

Yleiskaava-alueeseen sisältyy Nuorgamin kyläkeskusalue ja kyläkeskuksen ulkopuolisista Tenojoen ranta-alueita noin 30 km Vetsikon rajalle saakka (Vetsikon jäädessä ulkopuolelle). Suomen pohjoisin kylätaajama Nuorgam sijaitsee Utsjoen kirkonkylältä noin 45 km koilliseen.

Nuorgamin kylän alueella asuu runsaat 200 asukasta. Kyläkeskuksen ulkopuolisella yleiskaavoitettavalla haja-asutusluonteisella alueella on (v. 2005) toistakymmentä asuinrakennusta ja noin 40 loma-asuntoa. Kyläkeskuksen ulkopuolisella ranta-alueella rakentamistehokkuus on tällä hetkellä alle 2 rakennuspaikkaa rantaviivakilometriä kohhti.

Nuorgamissa Norjaan tukeutuva rajakauppa on vilkasta ja sen vaikutusalueena on Tanan kunnan lisäksi koko Varanginvuonon alue (myös Vesisaari).

Ulkoisen kysynnän vuoksi Nuorgamissa on suhteellisen monipuoliset kaupalliset palvelut. Julkisia palveluita edustaa Nuorgamin koulu, jossa on tällä hetkellä 15 oppilasta. Matkailupalveluita tarjoavia yrityksiä kyläkeskuksen ulkopuolella on puolenkymmentä. Matkailun kannalta vetovoimaisin kohde on Alakönkään koskiympäristö.

Oheisella kartalla on esitetty Nuorgamin osayleiskaava-alueen raja. Yleiskaavarajauksessa on huomioitu jokilaakson maisemallinen kokonaisuus ja tilarajat.

1.3 Saamelaisuus

Saamelaiset alkuperäiskansana

Saamelaiset ovat EU:n ainoa alkuperäiskansa. Suomessa on tällä hetkellä (2002) saamelaisia noin 7 500 henkeä. Heistä yli 4 000 asuu saamelaisten kotiseutualueella, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjois-osa. Muualla Suomessa asuu 2000 saamelaista ja loput asuvat ulkomailla.

Taulukko. Saamelaiset Ylä-Lapin kunnissa vuonna 2000

	Enontekiö	Inari	Utsjoki	Sodankylä
Koko väestö	2 225	7 452	1 412	10 105
Saamelaiset	429	2 243	987	424
Saamelaisia väestöstä	19,3 %	30,1 %	69,9 %	4,2 %

Saamelainen identiteetti ja arvot

Vahvan saamelaisen identiteetin muodostavat oma kieli, suku ja kotiseutu, kulttuuriperintö, luonnonvarojen kestävä käyttö, luonnon arvostaminen ja kunnioittaminen sekä rauha ja sovinnollisuus. Saamelaisuuden perustan muodostavat erityisesti äidinkieli, joikuperinne, väri- ja muotokieli sekä luonto.

Saamelainen-sanaa suomenkielessä otettiin käyttöön 1950-luvun jälkeen, sitä ennen käytettiin "lappalainen", jolla oli taakkanaan negatiivinen sävy ja maailmassa muutoinkin käännyttiin käyttämään nimityksiä, jotka olivat lähinnä alkuperäistä muotoa. Nykyään käsitettä "lappalainen" käytetään lähinnä historiallisin lapinkyliin ja lapinveroon liittyvissä yhteyksissä. Saamelaiset kutsuvat itseään omalla kielellään "sápmelaš" tarkoittaen yksilöä. Sápmi on puolestaan saamelaisten maa, mutta se on myös saamelaisten kieli, Saamen kansa ja yksilö. (Maria Sofia Aikio cit. Pennanen-Näkkäläjärvi, 2000)

Saamelaisten oikeudet

Saamelaiskulttuurin ja sen perustana olevien luontaiselinkeinojen turvaaminen on asetettu velvoitteeksi lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Saamelaisilla on alkuperäiskansana Suomen perustuslain (731/1999) turvaama oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisilla tarkoitetaan saamelaiskäräjälaissa (974/1995) määriteltyjä henkilöitä. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla turvaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan (ns. KP-sopimus). Sopimuksen takaamat perusoikeudet ovat uskonto, kieli ja kulttuuri. Kulttuuriin kuuluviksi katsotaan perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Sopimuksen turva ei edellytä muiden käyttömuotojen ja käyttäjien poissulkemista mutta ne eivät saa merkittävästi häiritä alkuperäisiä elinkeinoja. Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 2000)

Eri suunnitelmia tehtäessä ja toimia suunnitellessa joudutaan arvioimaan, minkä tasoinen haitallinen vaikutus vaarantaa sopimuksen turvaaman kulttuurin harjoittamisen perusoikeuden. Esimerkiksi porotalous on osa saamelaiskulttuuria ja porolaitumiin vaikuttavat toimet voivat vaikuttaa myös saamelaiskulttuuriin. (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 2000)

Suomen EU-liityntä ei aseta esteitä saamelaisten aseman kehittämiseksi. Vuoden 1994 liittymissopimuksen osana olevassa pöytäkirja n:o 3:ssa saamelaisista osapuolet tun-

nustavat ne velvollisuudet ja sitoumukset, jotka Suomella on kansallisten ja kansainvälisen oikeuden nojalla saamelaisiin nähden erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseksi ja kehittämiseksi. Artiklan 1 mukaan saamelaisille voidaan EY-oikeuden estämättä myöntää kansallisella lainsäädännöllä yksinoikeuksia poronhoitoon perinteisillä saamelaisalueilla ja artiklan 2 mukaan muitakin yksinoikeuksia EU:n toimielinten myötävaikutuksella. Vuoden 1996 alusta voimaan tulleella Suomen perustuslain muutoksella saamelaisille alkuperäiskansana turvattiin saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva kulttuuri-itsehallinto. Sitä suunnittelemaan ja toteuttamaan asetettiin Saamelaiskäräjät, joka valitaan saamelaisten kesken joka neljäs vuosi toimeenpantavilla vaaleilla. Saamelaiskäräjät hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lisäksi edustaa saamelaisia kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 2000, laki Saamelaiskäräjistä 9 §)

1.4 Suunnittelutilanne

1.4.1 Maakuntasuunnittelu

Lapin liitto toimii maakunnan, sen kuntien ja asukkaiden eduksi kehittämis-, suunnittelu-, tutkimus- ja edunvalvonta-asioissa. Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, maakuntakaava sekä alueellinen kehittämisohjelma (maakuntaohjelma). Maakunnan suunnittelussa otetaan huomioon valtakunnalliset tavoitteet sovittaen ne yhteen alueiden käyttöön liittyvien maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa.

Lappi 2020 Lapin maakuntasuunnitelmassa todetaan mm. seuraavaa:

- Lapin omaleimaista kulttuuriympäristöä arvostetaan korkealle sekä asukkaiden viihtyisyyden ja kotiseututunteen kannalta että matkailun vetovoimatekijänä.
- Matkailun tavoitteena on kasvattaa matkailijavirtoja, kansainvälistyä, parantaa kannattavuutta, luoda ympärivuotista kysyntää, huolehtia saavutettavuudesta, nostaa käyttöasteita sekä lisätä tuloa ja työpaikkoja. Luontoaktiviteetit ovat merkittävän tuoteryhmä ja niistä kehitetään monipuolisia Lapille leimallisia tuotteita.
- Elinkeinojen, maankäytön, liikenteen, yhdyskuntatekniikan ja muun toiminnan suunnittelussa tulee ympäristönäkökulman vahvistua.

Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Viranomaisen on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista. Pohjois-Lapin maakuntakaavan (Inari, Sodankylä ja Utsjoki) laatiminen on aloitettu vuonna 2001. Tavoitteena on, että maakuntavaltuusto voisi vahvistaa kaavan vuoden 2006 keväällä.

Vahvistetun maakuntakaavan vielä puuttuessa alueella on voimassa seutukaava.

Lapin seutukaavat on laadittu neljänä eri osaseutukaavana 1970 -luvun alusta lähtien kahden vuosikymmenen kuluessa.

Nuorgamin suunnittelualueen osalta seutukaavassa on todettu mm. seuraavat kohteet:

- Nuorgamin kyläalue (AT)
- Tenon läheisyyteen Alakönkään länsipuolelle matkailutoimintojen (RM) laajahko aluevaraus (ei ole toteutunut)
- Moottorikelkkareitit (kr)

- Alueella tiedossa olleet suojelu- ja muinaismuistokohteet
- Loma-asuntoalueet (RA)

1.4.2 Laaditut yleiskaavat ja asemakaavat

Kaavoitustilanne suunnittelualueella on seuraava:

- Nuorgamin osayleiskaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 25.4.1980
- Alakönkään rantakaava on vahvistettu 21.3.2000 Lapin ympäristökeskuksessa.

1.4.3 Yleiskaavoitukseen kytkeytyvät hankkeet

Utsjoella on käynnissä useita hankkeita, jotka liittyvät kehittämissuunnitelman ja osayleiskaavojen laatimiseen, mm:

- Tenon säilyttäminen luonnontilaisena lohijokena -hanke
- Tenon moninaiskäyttösuunnitelma (päivitys)
- Johtolat-hanke; joka täydentää kaavoitusta kaavoitusalueen ulkopuolelle jäävillä alueilla (sisältää mm. moottorikelkkaurat sekä luontopolut)
- Matkailun pohjoinen ulottuvuus MPU-hanke
- TUPA-hanke
- Arctic Trail II -projekti

1.4.4 Muut suunnitelmat ja selvitykset

Alueella on tehty lukuisia selvityksiä ja sinne on laadittu useita suunnitelmia.

Tenonlaakson kehittämissuunnitelmaa ja rantaosayleiskaavoja varten on laadittu lähtökohtaselvitykset, joiden keskeiset osat on raportoitu erillisenä lähtökohtaraporttina (Maa ja Vesi Oy 2004). Selvitykset ovat perustuneet laajaan olemassa olevaan aineistoon, haastatteluihin, osallisten mielipiteisiin sekä maastoinventointeihin.

Kaavasuunnittelun yhteydessä selvityksiä on täydennetty, erityisesti luonto- ja maise-matarkastelun osalta.

1.5 Rakennettu ympäristö

1.5.1 Kokonaisrakenne

Yleiskaava-alueeseen sisältyy Nuorgamin kyläkeskusalue ja kyläkeskuksen ulkopuolista Tenojoen ranta-aluetta noin 30 km Vetsikon rajalle saakka (Vetsikon jäädessä ulkopuolelle). Suomen pohjoisin kylätaajama Nuorgam sijaitsee Utsjoen kirkonkylältä noin 45 km koilliseen.

Nuorgamissa Norjaan tukeutuva rajakauppa on vilkasta ja sen vaikutusalueena on Tanan kunnan lisäksi koko Varanginvuonon alue (myös Vesisaari).

Ulkoisen kysynnän vuoksi Nuorgamissa on suhteellisen monipuoliset kaupalliset palvelut. Julkisia palveluita edustaa Nuorgamin koulu, jossa on tällä hetkellä 15 oppilasta. Matkailupalveluita tarjoavia yrityksiä kyläkeskuksen ulkopuolella on puolenkymmentä. Matkailun kannalta vetovoimaisin kohde on Alakönkään koskiympäristö.

1.5.2 Asutus

Nuorgamin alueella asuu runsaat 200 asukasta. Kyläkeskuksen ulkopuolisella yleiskaavoitettavalla haja-asutusluonteisella alueella on nykyisin toistakymmentä asuinrakennusta ja noin 40 loma-asuntoa. Kyläkeskuksen ulkopuolisella ranta-alueella rakentamistehokkuus on tällä hetkellä alle 2 rakennuspaikkaa rantaviivakilometriä kohti.

1.5.3 Elinkeinot ja palvelut

Nuorgamin kyläkeskuksessa on Nuorgamin koulu (15 oppilasta). Nuorgamin koulussa ennustetaan lähivuosina oppilasmäärän lisääntyvän neljällä. Muita julkisia palveluita Nuorgamissa ovat lisäksi rukoushuone ja rajavartioasema. Nuorgamissa käy kirjasto-auto. Kunnassa toimii kansalaisopisto, joka järjestää erilaisia kursseja jokaisella kylällä.

Pelastustoimessa harjoitetaan paljon yhteistyötä naapurikuntien kanssa. Suomessa pelastustoimi hoidetaan Lapin liiton koordinoimana seutuyhteistyönä. Lisäksi Norjan lähi-kuntien kanssa on yhteistyösopimus siten, että lähin yksikkö hoitaa esim. pelastustoimessa sammutustyöt.

Tenojoen varsilla kyläkeskusten ulkopuolella toimii useita kymmeniä kalastus- ja luontomatkailuun tukeutuvia mm. vapaa-ajan majoitusta tarjoavia kohteita. Kunnan ulkoisen kysynnän vuoksi Nuorgamin kylällä on väestömäärään nähden hyvät kaupalliset palvelut.

Nuorgamin osa-alueella on seuraavia yksityisiä palveluita / yrityksiä:

- pankki
- taksi
- Nuorgamin lomakeskus
- alko
- Samimotor oy
- K-market
- Velj. Johansen oy
- Auralan säästö
- Tekstiili Kettunen
- Tekstiili Mannermaa
- Insku ky
- Kiviniemen matkailu ky
- Ala-Jalven tuvat
- Tenon luonnontuote
- Koskipirtit
- Villilumi (lohiranta)
- Alakönkään lomamökit
- Taksipalvelut

1.5.4 Virkistysalueet

Pääsääntöisesti virkistystäytyminen liittyy Tenajoella kalastukseen tai tunturialueilla retkeilyyn tai moottorikelkkailuun. Nuorgamin osa-alueen merkittävin virkistysalue on Alakönkään ympäristö kalastusalueineen ja museoteineen.

Nuorgamin kylärakenteen yhteydessä on valaistu latu ja joitakin muita pienialaisia virkistysalueita.

1.5.5 Liikenne

Tiestö

Suunnittelualueella on kattava yleinen ja yksityinen tieverkosto. Karigasniemeltä kirkonkylän kautta Nuorgamiin kulkee Tenojokea mukaileva seututie 970 (Tenon tienä tunnettu). Nuorgamista etelään Pulmankijärvelle kulkee paikallistie 19999.

Nuorgamista on hyvät tieyhteydet rajanylityspaikkoihin Norjan puolelle.

Vesireitit ja rantautumispaikat

Tenojoki on aina toiminut vesireittinä ja liikenneväylänä. Varsinaista venereittiä joessa ei ole, mutta jokea on aina käytetty liikkumiseen.

Tenojoen varrella on jonkin verran rantautumis- ja vesillelaskupaikkoja. Nuorgamin tärkeimmät rantautumispaikat ovat kyläkeskuksen ja Nivajoen rantautumispaikat.

Moottorikelkkareitit

Kaldoaivin halki kulkee Sevetti-Nuorgam reitti, josta on jatkoyhteydet Norjan Neideniin ja Jäämerelle sekä Inariin. Nuorgamista on myös jatkoyhteys Norjaan. Nuorgam-Utsjoki välillä kulkee reitti.

Joukkoliikenne

Ivalon suunnasta Utsjoelle ja Nuorgamiin kulkee pääsääntöisesti yksi linja-autovuoro päivässä molempiin suuntiin. Norjan puolelle kulkee linja-autovuoroja Nuorgamista Tanan.

1.5.6 Yhdyskuntatekniset verkostot

Energiahuolto

Utsjoella toimii Utsjoen sähköosuuskunta, jonka jakeluverkkoon kuului v. 2002 1170 asiakasta. Sähkön toimittaa Energia Polar Oy. Sähkönjakeluverkosto on koko Utsjoen kunnan kattava.

Vesihuolto

Nuorgamin kyläkeskuksessa on vesijohto- ja jätevesiviemäriverkostot vedenottamoihin ja jätevedenpuhdistamoihin. Kyläkeskuksen ulkopuolella ei ole vesijohto- tai viemäriverkostoja. Sekä vedenotto että jätevesien käsittely on järjestetty haja-asutusalueilla kiinteistökohtaisesti.

Jätehuolto

Koko Utsjoen kunta kuuluu järjestetyn jätteenkuljetuksen piiriin. Jätteet kuljetetaan Norjan puolelle Tanan kaatopaikalle.

Tenojokivarressa yleisten jätteen keräyspisteiden osalta kunta tekee yhteistyötä tiehallinnon ja metsähallituksen kanssa.

Matkailusta muodostuvasta jätteestä yli 90 % muodostuu kesä – syyskuun välisenä aikana. Jokien varsilla kulkeva päätieverkosto mahdollistaa useimmiten sujuvan jätteiden keräilyn keräilypisteestä pakkaavalla jäteautolla.

1.6 Maisemarakenne

Yleistä

Inarijokilaaksoon yhtyvä Tenonlaakso ja Utsjokilaakso ovat Pohjois-Lapin merkittävimmät jokilaaksot. Laaksot halkovat tunturiselännealueita ja muodostavat ympäröivästä karusta tunturiseudusta luonnonoloiltaan ja maisemaltaan selvästi poikkeavan kokonaisuuden. Luonnonolot ovat suoraan vaikuttaneet myös jokilaaksojen kulttuurihistoriaan ja elinkeinoihin, joilla puolestaan on ollut oma vaikutuksensa maisemaan. Jokilaaksoissa on ollut asutusta ja ne ovat toimineet tärkeinä kulkureitteinä jo esihistoriallisella ajalla, mistä merkinä ovat mm. lukuisat muinaisjäännökset.

Suunnittelualueen maisema on vaikuttavaa. Tunturien jyrkät rinteet tai jääkauden jälkeisten jokiprosessien muovaamat, harjuaineksesta muodostuneet rantaterassit nousevat paikoin suoraan jokiuomasta, ja maisema on erämaista ja jylhää. Paikoin jokiuoman ja tunturiselänteiden väliin jää kapeita rantatasanteita, joille alueen asutus ja pienialaiset viljelmät ovat keskittyneet. Näillä alueilla maiseman vaikuttavuus perustuu sekä komeaan luonnonmaisemaan että luonnonympäristön ja ihmisen toiminnan väliseen suhteeseen. Suunnittelualueen maisemassa on näkyvissä sekä saamelaisen että suomalaisen kulttuuriperinnön vaikutteita, ja lisäksi maisemaan liittyy erityisesti saamelaiskulttuurin osalta ”näkymättömiä” merkityksiä ja arvoja, jotka eivät ole paikallistettavissa karttamerkinnöiksi.

Laajemmin maisemarakennetta on kuvattu erillisessä maisemaselvitysraportissa. Tähän on sisällytetty vain joitakin keskeisiä kohtia Nuorgamin osa-alueeseen liittyen.

Nuorgamin osa-alueen maisemarakenteesta

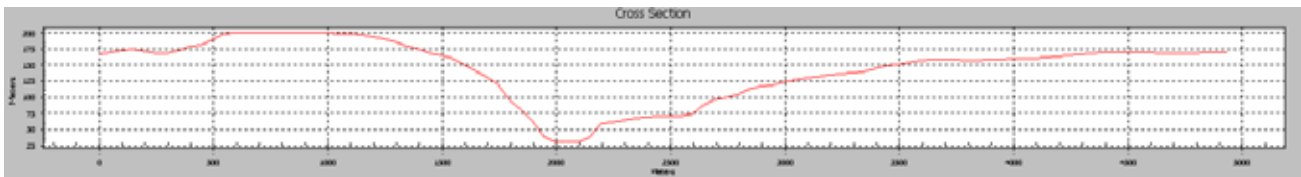
Tenojokilaakson maastonmuodot loivenevat ja korkeuserot pienenevät kohti joen alajuoksua, ja jokilaakson itäosa on pääosin luonteeltaan avaraa. Vetsikon ja Alaköngään välisellä alueella erityisesti Norjan puolella jokiuoman lähiympäristö on loivapiirteistä ja alueella on runsaasti rantatasanteille sijoittuneita kulttuuriympäristökokonaisuuksia. Suomen puolella tunturiselänne työntyy yleensä jokeen asti, mutta maastonmuodot ovat loivempia kuin Tenon yläjuoksulla. Alue on Suomen puolella luonteeltaan lähinnä luonnonaluetta, mutta siellä täällä on myös pieniä kulttuuriympäristöjä sekä jonkin verran loma-asutusta ja matkailupalveluiden rakentamista (katso erilliseen maisemaselvitykseen liittyvät liitekartat).

Alaköngäs on toinen Tenon merkittävistä koskiympäristöistä. Kosken kohdalla uomaa rajaavat jyrkät rinteet ja uomaa ympäröivä maisematila on kanjonimainen. Norjan puolella tunturiselänne työntyy uomaan asti, ja Suomen puolella koski rajautuu jyrkkärinteeseen, päältä loivapiirteiseen rantaterassiin. Maisematila aukeaa taas avarammaksi kosken alajuoksulla, Nuorgamin länsipuolella (katso erilliseen maisemaselvitykseen liittyvät liitekartat).

Euroopan neuvostossa valmisteltu Eurooppalainen maisemayleissopimus eli maisemasopimus, joka on tullut voimaan 1.3.2005, velvoittaa viranomaisia vaalimaan maisema-arvoja ja kehottaa kansalaisia ja muita tahoja osallistumaan maisemaa koskevaan päätöksentekoon alueellaan. Maisemayleissopimuksen tavoitteena on maisemansuojelun, -hoidon ja -suunnittelun edistäminen sekä eurooppalaisen yhteistyön järjestäminen maisemaa koskevista asioista. Hallitus on antanut esityksen eduskunnalle ko. sopimuksen hyväksymisestä (HE 73/2005).

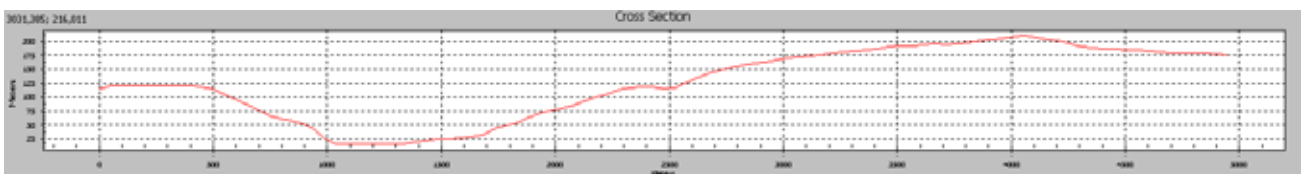

Kuva x. Viistoilmakuva kohti joen alajuoksua, Nivajokea ja Alaköngästä. Jokuoma on leveä ja sitä jäsentävät saaret ja matalan veden aikaan veden alta paljastuvat hiekkasärkät. Uoma kapenee saavuttaessa Alaköngkään koskijaksolle. Suomen puoli (kuvassa oikealla) on luonteeltaan pääosin luonnonaluetta.

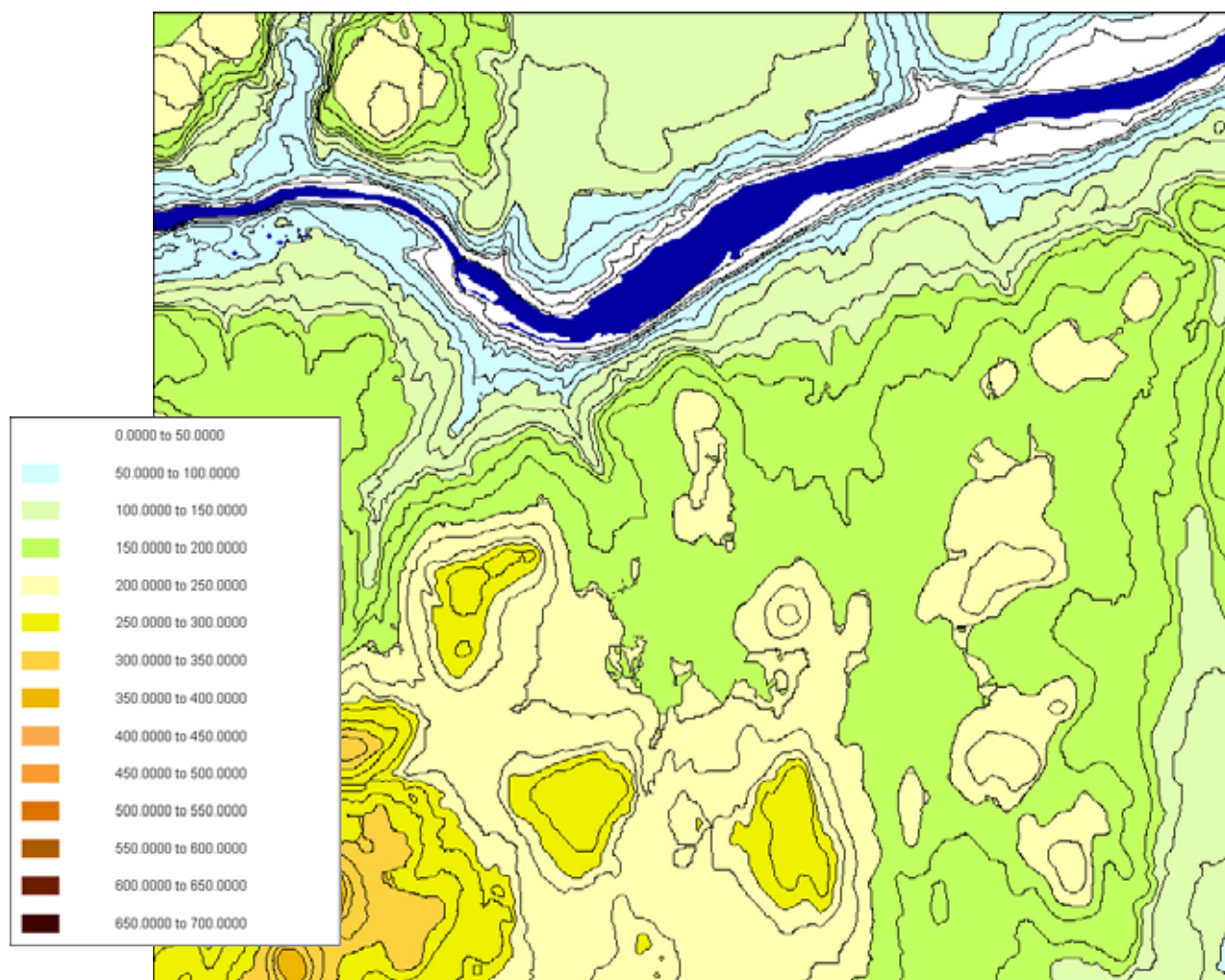

Kuva x. Poikkileikkaus jokilaaksosta Alaköngkään kohdalta. Suomen puolella oleva jokuoman ja moreeniselänteen välinen jyrkkärinteinen, mutta päältä loivapiirteinen rantaterassi erottuu poikkileikkauksessa selvästi.

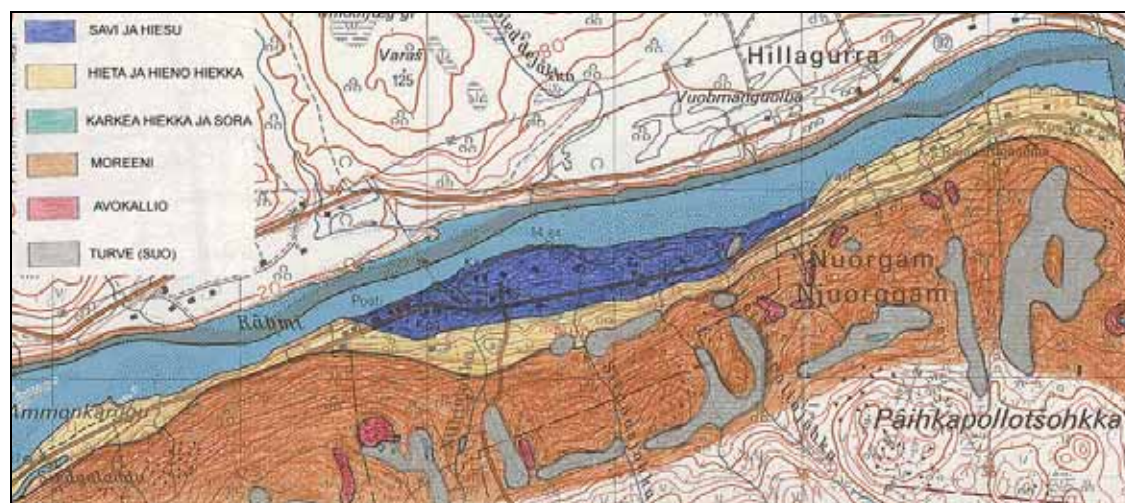
Nuorgamin alueella maasto on suhteellisen loivapiirteistä erityisesti Tenon yläjuoksun maastonmuotoihin verrattuna. Nuorgamin taajamaan liittyy kulttuuriympäristöjä, maatalousrakennuksia, peltoja ja niittyjä. Alueella on suhteellisen laaja savi-hiesu –pohjainen alue, mikä on muuhun suunnittelualueeseen nähden poikkeuksellinen piirre. Taajamassa maastonmuotoja ja tietä mukaileva, nauhamainen rakentaminen on sijoittunut noin korkeustasojen + 20 - +40 mmpy alueelle. Ympäristössä tunturien korkeimmat laet nousevat noin korkeustasolle + 320 mmpy (katso erilliseen maisemaselvitykseen liittyvät liitekartat).

Kuva x. Poikkileikkaus jokilaaksosta Nuorgamin alueelta. Maasto on luonteeltaan loivapiirteistä.

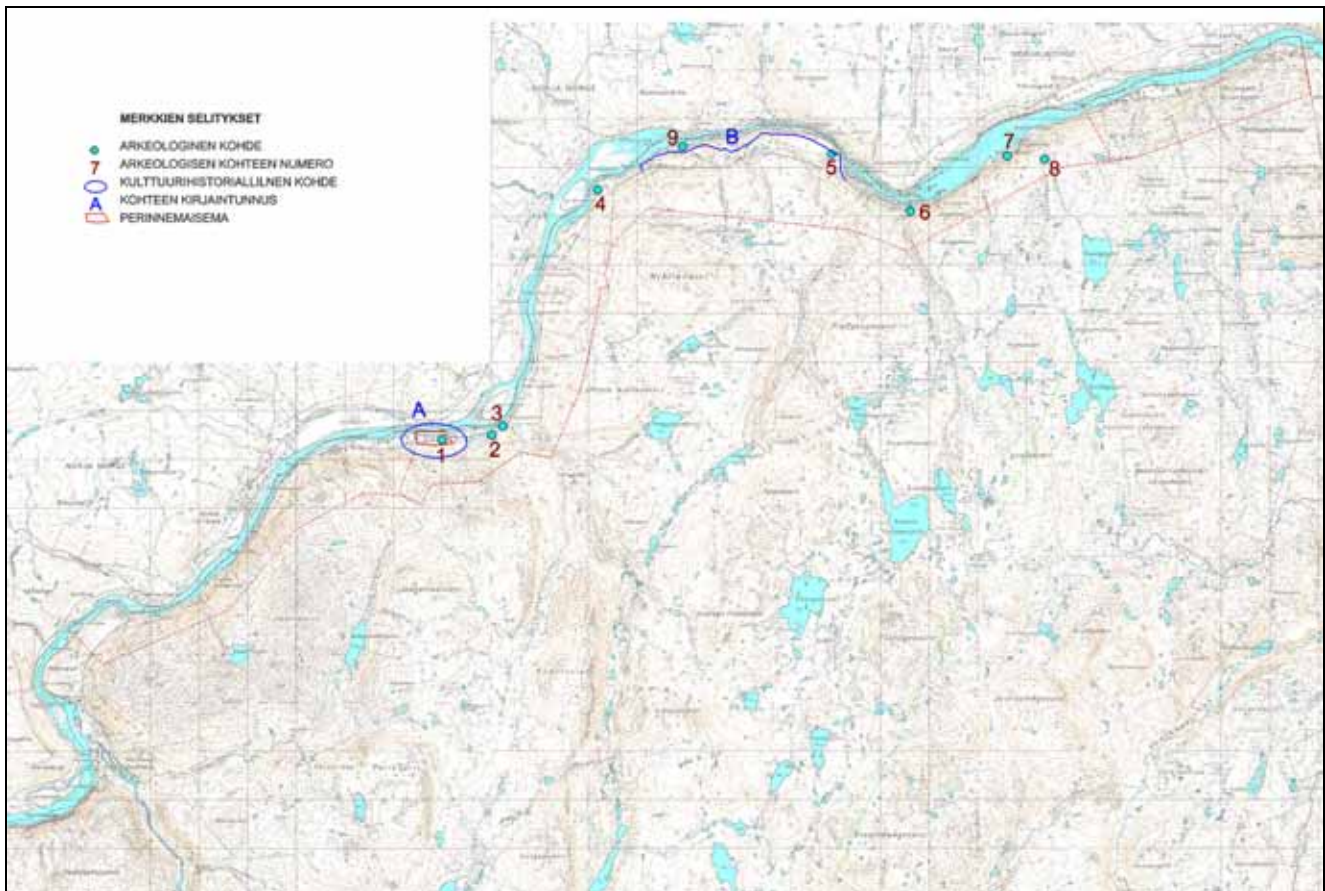

Kuvax. Maaston korkeustasot, ote Alakönkään - Nuorgamin alueelta (ei mittakaavassa).

Kuva 1. Ote maaperäkartasta Nuorgamin alueelta (ei mittakaavassa).

1.7 Kulttuurihistorialliset kohteet

Kuva XX. Kaava-alueella sijaitsevat arkeologiset, kulttuurihistorialliset ja perinnemaiseman kohteet.

1.7.1 Arkeologiset kohteet

Muinaisjäännösten luonteeseen ja sijoittumiseen on vaikuttanut erityisesti Tenojoki-laakson topografia. Joki oli vuosituhansia tärkein kulkuväylä ja elinehto, joka tarjosi jokisaamelaisyhteisölle kalastuksen myötä suhteellisen varman ravinnon. Elämä keskittyi meanderoivaa jokiuomaa reunustaville moreenimaille, joita ympäröi usein jyrkästi uomasta kohoavat koivikkorinteet ja karun kivikkoiset tunturiylängöt. Asumiskäyttöön ja laiduntamiseen parhaiten soveltuva maa-alue keskittyy kapeille joenreunustasanteille.

Kiinteät muinaisjäännöskohteet, kuten asumuspainanteet, kodansijat, pyyntikuoppaketjut, liesipohjat, asuinpaikkakerrostumat, seitakivet ja kalmistot löytyvät usein nykyisen asutuksen lomasta tai läheisyydestä. Monet muinaisjäännökset ovat luonnollisesti tuhoutuneet myöhemmän rakennustoiminnan seurauksena joko osittain tai kokonaan. Muinaismuistot ovat vanhin ja usein vain vaillinaisina rakenteina tai irtaimina löydöksinä paikannettava osa kulttuuriympäristöä. Nuorgamin osayleiskaavaan merkityt yhdeksän muinaisjäännöskohdetta vaihtelevat laajuudeltaan ja säilyneisyydeltään. Niiden lisäksi tiedetään Nuorgamin kylän itäosassa (Utsjoki 4, Kalliomäki), päätien pohjoisreunassa, olleen "hautakumpuja", joita ei ole myöhemmissä tarkastuksissa – todennäköisesti tien levittämisen seurauksena – havaittu. Kivikautisia löydöksiä mainitaan tehdyn myös noin 70 m Nuorgamin rukoushuoneesta länteen olevalta kynnöspellolta (Utsjoki 17). Ylemmää jokivarresta, Palokosken (Utsjoki 9) asuinrakennuksesta noin sata metriä pohjoiseen on löydetty kourutaltoa ja todettu "tulisijoja."

Välimaan museotilan alueella on vanhan rakennuskannan ja ennallistettujen perinnerakenteiden ohella runsaasti varhaisia rakennusten pohjia. Ala-Jalve on puolestaan korkean moreenitörmän itäreunaan sijoittuva kivi- ja varhaismetallikautinen asuinpaikka, jota voidaan pitää koko Tenonjokilaakson tunnetuimpana muinaisjäännöskohteena. Paikalla on Museoviraston asettama muinaisjäännöstaulu, josta ilmenevät paikan tutkimushistoria ja löydöt. Kohteiden tarkempi esittely on kappaleessa 1.6.2.

Kiinteät muinaisjäännökset ovat Suomessa automaattisesti, ilman eri toimenpiteitä, suojeltu muinaismuistolailla (295/63). Lisäksi niiden suojelua säätelee Suomen vuonna 1995 allekirjoittama eurooppalainen yleissopimus arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta. Kiinteillä muinaisjäännöksillä ei ole ikärajaa. Muinaismuistolaki pyrkii turvaamaan maassa olevan kansallisen kulttuuriperinnön säilymisen myös tulevien sukupolvien tutkittavaksi ja nähtäväksi.

Lähteet:

Karjalainen, T. 2003/2004. Tenojokilaakson ja Utsjokilaakson muinaisjäännösten inventoinnit.

1. Välimaa (Utsjoki 65)

Museotila ja kodansijoja

Kohde, Välimaan museotila, sijaitsee Pajukosken tilan länsipuolella, Tenon ja maantien välissä, ruohottuneella ja pensoittuneella rantaterassilla. Tilan rakennukset on entisöity kuvaamaan utsjokelaista, Tenon varren jokilappalaistaloutta, jolle on ominaista kalastuksen ohella karjan ja lampaiden hoito. Pihapiirissä ja sen välittömässä läheisyydessä erottuu useita kodanpohjia ja jäänteitä muistakin rakennuksista, josta osa on sortunut jokitörmältä eroosion vaikutuksesta.

2. Lohiniva (Utsjoki 182)

Kodansijoja

Tenon varressa on Lohinivan yksityiskämppä. Välimaan museotila on paikasta kilometrin verran länteen. Tenon ja Utsjoki-Nuorgam-maantien välisessä maastossa on lampi. Sen kaakkoisrannalla erottuu kaksi kodansijaa. Längisempi on pyöreä ja halkaisijaltaan n. 4,5 m. Tästä n. 10 m itään oleva toinen kuoppa on suorakaiteen muotoinen ja kaksiosainen, kooltaan n. 7 x 4 m.

3. Jeäqelveäijohka (Utsjoki 71)

Kuoppa

Kohde, n. 4 x 4 m:n kokoinen kuoppa, sijaitsee Tenon ja Utsjoki - Nuorgam -maantien välissä, Jeäqelveäijohkan pohjoisrannalla, tunturikoivikossa joen rantatörmän taitteessa. Kuopan reunaan on rakennettu lomamökki.

4. Kivelä (Utsjoki 64)

Kodansija

Kohde, kodanpohja, sijaitsee Palokosken tilalta vajaat 2 km ylävirtaan. Tenon ja maantien välissä on kumpareisessa tunturikoivikossa, entisen viljelysmaan reunassa kuuden metrin laajuinen kodanpohja. Viljelysmaalla on jäänteitä hirsitalosta piisinraunioineen. Tästä itään on polun varressa kellarikuopallinen talonpohja.

5. Ala-Jalve (Utsjoki 1)

Kivi- ja varhaismetallikautinen asuinpaikka

Kohde sijaitsee Tenojoen Alakönkään lounaisrannalla, Ala-Jalven talon pohjois- ja länsipuolisilla terasseilla, on erittäin runsaslöytöinen ja Utsjoen laajimpia esihistoriallisia asuinpaikkoja. Intensiivisin asutusvaihe ajoittuu vuosien 2000–500 eKr. välille, merkkejä myös mesoliittisen vaiheen lopun asutuksesta.

6. Porapoktsajohka (Utsjoki 80–81)

Pyyntikuoppia

Ala-Jalven talosta n. 2 km kaakkoon Utsjoki-Nuorgam -tien eteläpuolen terassilla. Vuolib Porapoktsajohkan alemman suuhaaran molemmilla puolilla. Paikalla on kolme kuoppaa, kaikki n. 2,5 m:n laajuisia. Toisessa kohdassa on yksi pyyntikuoppa, joka sijaitsee maantien yläpuolisella terassilla, muista vajaan km:n päässä länsiluoteeseen.

7. Kahkkorkarggu (Utsjoki 123)

Pyyntikuoppia

Utsjoki-Nuorgam -tien nro 970 kaakkoispuolella n. 2 km Nuorgamin kylästä lounaaseen. Paikalla on purolaakson katkaisema mätiikköinen ja tunturikoivikkoa kasvava terrassi. Sen koillispuolella on 4 x 5 m:n kokoinen pyyntikuoppa ja laakson lounaispuolella on kaksi umpeen kasvanutta kuoppaa.

8. Keäedgejohka (Utsjoki 79)

Väijyntäpaikka

Keäedgejohkan varressa, joen länsipuolella, Utsjoki-Nuorgam -maantiestä n. 600 m etelään eli ylävirtaan.

9. Bildam (Utsjoki 122)

Kalmisto ja kodansijoja

Tenojoen rannassa, Alakönkään niskalla, kahdella pienehkällä terassilla, joista alempi on heinikkoa ja avoin, ylempi tunturikoivikkoa. Haudat, 9 tai 10 suorakaiteen muotoista maakumpua, ovat lähes itä-länsisuuntaisessa rivissä ylemmällä terassilla, kuusikulmaisten kodansijojen välissä. Kodansijoja on viisi. Alemmalla terassilla niitä on kaksi toisissaan kiinni ja kolmas pienempi niistä on n. 30 m lounaaseen. Ylemmällä terassilla on myös hirsituvan pohja. Kysymys on Ala-Jalven Guttormien vanhasta asuinkentästä, joka näyttää jääneen vakinaisesta asumiskäytöstä 1800-luvun alkupuolella.

Lähde: Museoviraston paikkatietoaineistot ja muinaisjäännösrekisteri, 2004.

1.7.2 Kulttuurihistoriallisten ja perinnemaisemakohteiden kuvaus

A. Välimaan rakennusryhmä

Tenojoen etelärannalla, Utsjoki-Nuorgam tien varrella sijaitseva Välimaan rakennusryhmä on säilynyt perinteisessä asussaan ja antaa aidon kuvan Tenon kalastajalappalaisen asuinkentästä. Harmaaseen, pienimuotoiseen rakennusryhmään kuuluvat asuinrakennus, turvenavetta, hirsinavetta vaja, liha-aitta, kala-aitta, kalastus- ja metsästystarvikeaitta, käymälä, lava sekä aidattu vinttikaivo. Suurin osa rakennuksista on hirsisiä ja niitä kattaa turva- tai lautakatto. Rakennukset ovat vanhimmilta osiltaan 1800-luvun loppupuolelta.

Lähde: Museovirasto, Ympäristöministeriö; Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993.

Perinteisessä asussa säilynyt, tyypillinen Tenon kalastajalappalaisten asuinkenttä sijaitsee Tenojoen etelärannalla Utsjoen-Nuorgamin tien varressa. Aitauksen ympäröimällä kentällä on kuistiton asuinrakennus (paritupa), turvenavetta, hirsinavetta, vaja, liha-aitta, kala-aitta, kalastus ja metsästysvälineaitta, käymälä sekä lava (luovvi) ja aidattu vinttikaivo. Suurin osa rakennuksista on hirsirakenteisia, katteena on turve- tai lautakatto. Aitoista kaksi on tehty pystylaudista hirsikehiköön. Vaja on lautarakenteinen.

Välimaan rakennukset ovat nytemmin siirtyneet Eriksenin suvulta valtion omistukseen. Oletettavasti 1800-luvun loppupuolelta peräisin oleva rakennusryhmä oli ollut autiona toistakymmentä vuotta ja mm. asuinrakennuksen katto oli sortunut. Rakennusryhmä on kunnostettu museoviraston suunnitelmien mukaan v.1982–83.

Asuinkentän länsipuolella kasvaa pienellä alalla pohjoisen Lapin oloissa harvinaisen suuria koivuja. Lähistöllä on useita vanhoja lammaspuurien pohjia.

Lähde: Lapin läänin rakennusperinne ry; Lapin rakennusperintö.

Välimaan asumakenttä on luokiteltu myös perinnemaisemaksi:

Autioitunut välimaan asumakenttä rakennuksineen edustaa tyypillistä tenolaista jokisaamelaistaloutta. Se sijaitsee Tenojoen varressa Utsjoen kirkolta Nuorgamiin vievän tien puolivälissä. Välimaan alue on tasaista Tenon rantapaltoa, jolla on ollut asutusta jo kauan. Lähistöllä on kaksi lapintaloa.

Kulttuurimaiseman arvot perustuvat enemmän talon ja pihapiirin perinteiseen sijaintiin maisemassa kuin vaatimattomien rakennusten rakennushistoriallisiin arvoihin. Sinänsä tavallinen Välimaan tila on muuttunut arvokkaaksi monien arvokkaampien kohteiden hävittyä. Asuinkentällä on muun muassa turvekattoinen asuinrakennus, lammaspuura, aittoja ja lato. Karjatalouteen liittyvän rehunkannan jäljet ilmenevät lähiympäristössä niittyinä ja lehdesniityn tapaisina koivikkoina. Kentän länsipuolella on harvinaisen suuria ja iäkkäitä koivuja. Asumakenttä rakennuksineen on hankittu valtiolle säilytettäväksi kulttuurihistoriallisena rakennusmuistomerkkinä. Rakennukset on kunnostettu 1980-luvun alussa.

Lähde: Ympäristöministeriö; Arvokkaat maisema-alueet, maisema-aluejärjestelmän mietintö II.

B. Nivajoki-Alajalve –tie

Nivajoen ja Alajalven välinen yksityistie sijaitsee Tenojoen Alakönkäällä. Vanha koskenkiertotie liitettiin 1928 yleiseen tieverkkoon. Sorapäälysteinen museotieosuuden pituus on vajaa viisi kilometriä.

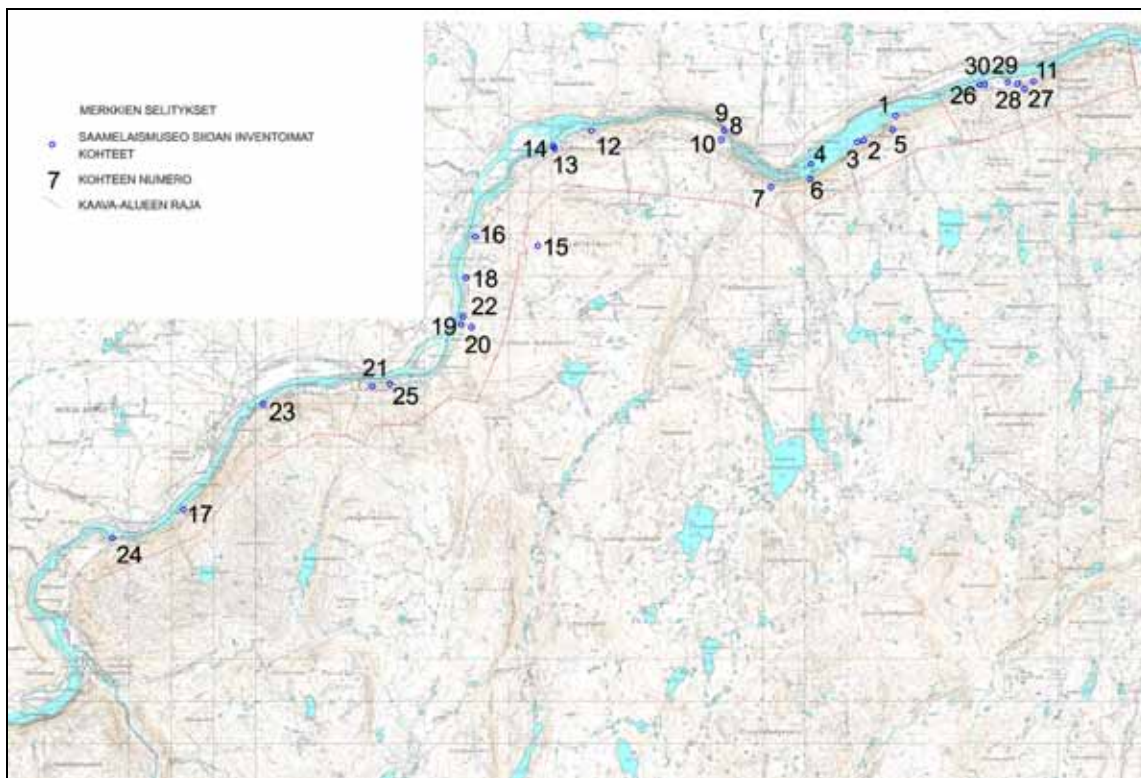
Lähde: Museovirasto, Ympäristöministeriö; Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993.

Vanha Tenojoen rantatie, joka on nykyäänkin käytössä. Tien kivillä tuetut leikkaukset ja pengerrykset ovat säilyneet hyväkuntoisina.

Ala-Jalven tilaan kuului useita piharakennuksia, mm. turvekammi, karjarakennus sekä erittäin kaunis pikkuaitta, jonka seinissä on pystylautakonstruktio. Talo sijaitsee avarassa jokimaisemassa. (Siidan kohde no. 10)

Lähde: Lapin läänin rakennusperinne ry; Lapin rakennusperintö.

1.7.3 Saamelaismuseum Siidan saamelaiskulttuurin inventointi

Kuva XXX. Saamelaismuseum Siidan inventoimat kohteet kaava-alueella.

1. Siedganjárga / Pajuniemi

Kulttuuriympäristö

Niemi on päältä tasainen ja rantatöyräs äkkijyrkkä. Niemen ranta on aikojen saatossa kovasti syöpynyt jäiden takia. Ranta on ollut miesmuistin aikana ainakin 30 metriä leveämpi. Siinä kulkenutta kärrypolkua on jouduttu siirtämään kauemmas rannasta, koska entisen alta maa syöpyi. Niemi on pusikoitunut lähes läpipääsemättömäksi. Ennen ovat lampaat hoitaneet alueen puistomaiseksi, kerrotaan, että oli paremmin hoidettu kuin mitä kaupunkien puistot ovat. Lampaita ei ole pidetty täällä enää 20 vuoteen.

Tällä alueella on ennätysmäisen paljon *luossadivrrit* (koskikorennot). Kun Tenon jäät lähtevät ne täyttävät huoneen hetkessä kun oven avaa ja katto on mustanaan niitä.

2. Siedganjárgga láttasadji / Pajuniemen venesatama

Kalastus

On Nuorgamin alueen eniten käytetty yleinen venevalkama. Pääasiassa sitä kautta kuljetaan Alakönkään alapuolisille kalastusalueille alkukesästä. Matalan veden aikana venesatamaan tulo hankaloituu. Päätiestä rantaan johtaa melko jyrkkä soratie, joka on kuoppaantunut. Ajoluiskaa vesirajaan ei ole. Tarvitaan nelivetoinen ajoneuvo, jotta veneen saa kivuttomasti vesirajaan ja sieltä pois. Venevalkaman suojana on niemeke, Gáhkkorgárggu.

3. Gáhkkorgárggu / "Kaakkurinkarikko"

Kulttuuriympäristö

Niemeke on ollut päältä tasainen, nyt se on päältä harjumainen. Kevättulvan aikaan se on saari, koska niemen tyvessä on tulvanuora, nimeltään Moskinuorri. On pelättävissä, että jos niemeke murtuu kokonaan, seuraavaksi jäät murjovat alempana olevaa toista niemeä, Siedganjárga/Pajunientä ja muita asuttuja alueita.

Niemen kohdalla on purolaakson katkaisema mättäikköinen ja tunturikoivikkoa kasvava terassi. Sen koillispuolella on 4 x 5 m:n kokoinen pyyntikuoppa ja laakson lounaispuolella on kaksi umpeen kasvanutta kuoppaa. (MV)

4. Boratbovccá gargot / Boratbokcán särkät

Kalastus

Jäidenlähtö muovaa joka vuosi karikoita ja lähes poikkeuksetta jäät patoutuvat tähän kohtaan. Alakönkään alapuolinen alue, Teno levenee ja alueella on paljon sora- ja hiekkasärkkiä. Särkkien vierestä kalastetaan lohta seisovilla verkoilla ja alkukeväästä kulkutusverkoilla. Karikoilla ajoittain asutaan ja varastoidaan verkkoja. Leveä karikko, jonka virta hajoittanut, 30–40 vuoden aikana se on siirtynyt 50 metriä. Boratbokcan koski on Tenon eniten kalastettu alue. Kesän mittaan alueelle tulvii urheilukalastajia, joiden määrä /vrk on rajoitettu 35 henkilöön/ranta.

5. Gufihttarbákti / "Maahisten kallio"

Kulttuuri

Gufihttar eli maahinen asuu kansankertomusten mukaan maan alla ja on hyvin ihmisen näköinen ja tapainen.

Porotalon takana ja Skáidijoen rannalla tulisijoja ja kotapaikkoja. Porotilan aitan takana on Islannin käräjäpaikka, kivipenkki. Tievan nokassa on kivilatomus, tuhkaa ja kiviä löytyi tiloja rakennettaessa. Aikoinaan Tenon vesi on ollut korkeammalla kuin nyt, nämä vanhat asuinpaikat ovat siltä ajalta.

6. Jalvvi-Per gámpá / Guttormin kämppä

Asuminen

Maantien ja joen välisellä kapealla tasanteella on vanha ja huonokuntoinen lautarakenteinen kämppä ja aitta. Tältä kohdalta lähtee polku tunturiin.

7. Boratbovccá bálggis / polku

Liikenne

Jalvvi-Pieran kämpän kohdalta lähtee polku jyrkkään rinteeseen tunturiin. Sitä kautta on kuljettu ainakin Mustalle järvelle (Čáhppesjávri). Polku on ollut kauan käyttämättä, joten se näkyy maastossa huonosti. Poroaidassa on veräjä siinä kohtaa. Nykyisin käytetään maastoajoneuvokelpoista tietä (ent. hevostie), joka lähtee P. Länsmanin talon kohdalta. Polku on merkitty peruskarttaan.

8. Šuvvageađgi, kivi Alaköngäissä

Kalastus

Vuonna 1950 kiven yläpuolella oli suvannontapainen hyvä ottipaikka, josta kuuluisa "Troolari"-vainaa sai uistimella yhdessä yössä 9 lohta. Lohen voi helposti menettää, jos kala ui kiven väylän puolta ja siima jää kiven taakse.

Alaköngäs on ollut ammattiviehekalastajien käyttämä rantakalastusalue ennen suuria urheilukalastajamääriä ja vielä nykyäänkin alkukesästä. Rannalla myös asuttiin koko kalastuskauden n. 1990 luvulle asti. Vuodesta 1980 ja aikaisemmin kalastivat Norjan puolen ihmiset myös pääsääntöisesti Suomen puoleiselta rannalta, koska sen virtaus on otollisempi. Nykyään alueen valtaavat urheilukalastajat kesäkuun toisella viikolla.

Kivi saa nimensä aiheuttamansa kohinan takia.

9. Retágeađgi, kivi Alaköngäissä

Kalastus

Retágeađgi on n. 50 m Šuvvakivesta ylävirtaan. Sai nimensä Hánssa-Jon Hánsin mukaan, kun hänellä oli tapana toivottaa "Fredaa" eli rauhaa. Nimi olisi oikeastaan Fredageađgi, kutsutaan myös "Hánssa-Jon Hánssa geađgi". Saamelainen tervehdys on "Ráfi ja ráhkesvuohta" eli rauhaa ja rakkautta.

Vuolle-Geavnnis / Alaköngäs

Tenon koskista suurin ja virtaukseltaan voimakkain. Köngäissä useita merkkikiviä, Šuvvageađgi ('kohinakivi'), Retágeađgi (Hansin Fredakivi), Čohkageađgi ('teräväkivi'), Askegeađgi ('syylikivi'), Ásllat Ándde geađgi (Aslak Antin kivi) ja könkään alla on Jalvvi-geađgi (Jalven kivi).

Vuollegeavnnis eli Ala-köngäs, Jalvi, Vuolitjalvi ('alempi suvanto), pieni matalikko ja Vuolimusalvi (alimmainen suvanto), jota myös Kolmanneksi Jalveksi kutsutaan. Norjan puolella on Lásságohpi ("kalliokuoppa"). Suomen puolella Jalvvinuorenjálbmi ("Jalven

nuoransuu”), Čitnanuorri (‘hiilinuora’) alhaalla, Ámundgohpi (Amundin kuoppa) ja joki on nimeltään Boratbokcájohka.

Jalvi merkitsee suomeksi kahden kosken välistä suvantoa. Nuorri merkitsee sivu-uomaa; tai salmea, joka on mantereen ja saaaren välissä; sekä pudasta.

Vuollegeavgná heasttamádii / Alakönkään käärrytie

Molemmiin puolin koskea ollut hevostie, jota pitkin kuljetettiin kauppatavarat maitse kesällä kosken ohi. Veneellä ei kuljettu koskea. Bildán on Alakönkään koskialueen ylin osa, joka on vielä jaettu kahteen osaan Bajit ja Vuolit Bildán eli ylempi ja alempi Bildán. Kosken alla on Jalvi, joka taas on jaettu kolmeen osaan: Bajimuš, Gaskkamuš ja Vuolimuš Jalvi (ylin, keskimäinen ja alin Jalve). Hevoskäärrytie alkuaan, sittemmin autoilla ajettava tie kulki samaa reittiä, nykyisin museotienä.

10. Vuolle-Jalvi/Alajalve

Asuminen

Alueella on eri-ikäisiä maatalousrakennuksia, niittyä, peltoa ja mökkikylä. Nykyinen päärakennus on alkuperäisen paikalla ja on osittain sama rakennus, siihen on lisätty toinen kerros myöhemmin. (1986 Oulu rk 3.9)

Paikka on ollut vuononpohjaa 5000–6000 v. sitten.

Kivi- ja/tai pronssikautinen asuinpaikka. Talon pohjois- ja länsipuolisilla terasseilla, on erittäin runsaslöytöinen ja Utsjoen laajimpia esihistoriallisia asuinpaikkoja. Intensiivisin asutusvaihe ajoittuu vuosien 2000–500 eKr. välille, merkkejä myös mesoliittisen vaiheen lopun asutuksesta. (Museovirasto)

Parin sukupolven aikana asuttu hirsitalossa, sitä ennen asuttiin kodassa. Kodan pohjat ovat olleet hyvin näkyvissä vielä 1930-luvulla. Jalven Johanneksen isänsä Ovllá on asunut siinä rakennuksessa, joka oli sittemmin kesänavettana. Rakennus sijaitsi törmän lähellä ja oli 1-huoneinen. Tällä paikalla on nyt uusi hirsirakennus. Siinä samassa paikassa oli aikoinaan nähtävissä kolmen kodan pohjat ja tulisja. Tunturin niittypalstoja niitettiin vielä 1960-luvulla. (MV/AP1993/JG)

Jalven törmällä on paikka, jota kutsuttiin Jámežiid gieddi, ”kuolleitten kenttä”, sinne olisi perimätiedon mukaan haudattu čuđeja eli vainolaisia.

Alakönkään alla Norjan puolella on paikka, jota kutsuttiin Báđarmielli, ”Baadarin mäki”.

Tarina kertoo Báđarmiellin-ahkusta, jolla oli kota ja asuinpaikka mäen lähellä. Vainolaisilla oli tapana ensin tappaa kaikki miehet ja sen jälkeen ryöstää kaikki, mitä ryöstettävissä oli. Näin tsuudit varmistivat oman toimintansa. Koska Ahkullakin oli kaksi poikaa, oli hän ottanut tavaksi aina, kun näki ihmisten tulevan käskeä poikien piiloutua syrjemälle. (MV-AP1993-OH)

11. Nuorgamin hautakummut

Kansankertomuksen mukaan paikalla on vainolaisten hautoja.

Nuorgamin hautakummut (p7778 60, i 534 42, k 20–25 ?) Kalliomäki Rnr 10:2, todennäköisesti haudat jotka kapteeni Innola mainitsee kirjeessään MV:lle tai Erä-Eskolle 24.10.1954. (MV Tenojokivarren muinaistieteellinen inventointi 1985)

12. Bildáma hávddit/ Bildamon haudat

Kulttuuri

Perinnetiedon mukaan Vuolit- Bildámin rantatörmällä näyttäisi olevan monta kymmentä hautakumpua.

Museoviraston tutkimukset todistavat samaa. Bildam, Alakönkään niskalla, kahdella pienehköllä terassilla, joista alempi on heinikkoa ja avoin, ylempi tunturikoivikkoa on historiallinen hautapaikka. Siinä on 9 tai 10 suorakaiteen muotoista maakumpua, jotka ovat lähes itä-länsisuuntaisessa rivissä ylemmällä terassilla, kuusikulmaisten kodansijojen välissä. Kodansijoja on viisi. Alemmalla terassilla niitä on kaksi toisissaan kiinni ja kolmas pienempi. Ylemmällä terassilla on myös hirsituvan pohja.

Bildán

Liikenne

Paikannimi Bildán tulee ”bilda”-sanasta, joka tarkoittaa säilytykseen käytettyä telineraennelmaa. Aikoinaan Teno oli tärkeä kulkuväylä veneillä ja rantautumispaikalla säilytettiin tavaraa ja ne kuljetettiin kärrytietä pitkin kosken ohi Ala-Jalveen. Bildán-koski on jaettu kahteen osaan: Bajit ja Vuolit Bildán, josta sitten jatkuu köngäs, Vuolle-Geavgnjns.

Asuminen

Asuinrakennuksia ja varasto, kuuluu Ala-Jalven tilaan. Vanha asuinkenttä, kodanpohja, liesiä, vesottunut niitty. joen puolella noista haudoista tievan päällä talo ja alempana niitty

13. Njavijohka/Nivajoki

Asuminen

Alueella on useita lomamökkejä ja 2 asuinrakennusta, noin 1946 ja 1958. (1986 Oulu rk 3.6)

Njavvi eli niva. Vuonna 2004 1 vakinainen asuinrakennus ja 2 tyhjillään.

14. Njavijoga láttasadjí / Nivajoki venevalkama

Kalastus

On yleinen venevalkama ja paikoitusalue Alakönkään yläpuolella, museotien yläpäässä. Rantaan johtaa öljysoratie ja ajoluiska vesirajaan. Paikalla on yleensä kymmeniä veneitä rannassa. Autoille on tilava pysäköintialue ja wc. Käytetään enimmäkseen kevättulvan loputtua ja kesäveden alettua.

Liikenne

Nivajoelle on tullut polku pitkin könkään törmää, nyt paikalla on museotie. Museotien yläosa joka on ollut ennen tavarankuljetuspolkuna kosken ohitse. Jyrkällä osuudella on kaiteena pystyyn asetettuja kiviä.

15. Njuohgármáđii/ Maastoajoneuvoreitti Njuohgárguun

Liikenne

Ajoura tunturiin ja Njuohgárvá:lle on kulkenut suunnilleen samaa reittiä kuin mistä Njallavári:n mastolle johtava tie on nyt. Tie lienee rakennettu 80-luvulla. Vanha ajoura on edelleen havaittavissa. Polku on merkitty peruskarttaan. Tenon rinteessä oleva polku on jäänyt pois käytöstä tienteon jälkeen ja erkanee mastolle johtavasta tiestä vasta poroesteaidan tunturin puolella.

16. Buollángoika / Palokoski

Asuminen

Vanha hirsinen asuinrakennus on laajennettu ja peruskorjattu, ja on asuinkäytössä. Pihassa on toinen rakennus ja rantatörmällä grillikatos ja huvila, sekä asuinrakennukselle tasattu maapohja. Niittyä ei ole niitetty enää aikoihin. Niityn pohjoisreunalla näkyy painaumia, ilmeisesti kodanpohja, koska alue on tunnetusti vanhaa asuinkenttää. Esimerkiksi 1800-luvun alkupuolella oli Vulle-Jovvna kulkureitilleen rakentanut kodan.

Museovirasto 1985: kivistä löytyä paikka. Rakennukset on inventoitu 1986, Oulu rk 3.5.

17. Geađgenjárga / Kiviniemi

Asuminen

Entinen nimi on Duodjesai'njárga (Duodjesadjenjárga, "käsityönteonpaikan niemi").

Vanhaa asuinkenttää. Kodanpohja ja pellolla on hirsitalon pohja piisiraunioineen ja toinen kellarikuopallinen talonpohja pellon itäpuolella olevan polun varrella. (MV)

Mökkien vuokraustoimintaa. Rakennukset on inventoitu 1986 Oulu rk 2.10.

18. Kesäpuro

Asuminen

Rakennuskantainventointi 1986, Oulu rk 3.3: Useita pieniä maalaamattomia hirsi- tai lautarakennuksia, osa muualta tuotuja. Päärakennus on uudempi yksikerroksinen puurakennus, vanha maataloustila, nyt lammastaloutta. Alkuperäinen päärakennus on kesäpaikkana.

Kesäpuron eteläpuolella oli pieni hirsitupa (1800-luvulta) asuinkäytössä. Talossa asuttiin ainakin 1912–14 asti, jolloin rakennettiin Palokoskelle uusi talo. Uula Guttorm toimi poliisina ja siksi häntä kutsuttiinkin Boles-Ovllá:ksi. Rakennus on vieläkin Kesäpuron pihalla. Paikalla oli myös hirsinavetta joka on jo lahonnut. Lato on jäljellä, siihen on myöhemmin tehty ikkuna. (MV/AP1993/KG)

Saamelaisille tyypilliseen perinteeseen kuuluu, että perintöaittoja siirretään sinne, minne itsekin siirtyy, näin säilytetään suvun perinteet ja muistot. Pihalla on aitta, joka on tuotu Nuvvuksesta 1980.

19. Haltta

Asuminen

Siirtolaistila sotien jälkeen. Kaarisilta. Siirtolan tila rakennettu 1950, 2 asuinrakennusta, aitat, sauna, uusi kämpppä, liiteri korjataan, vanha kämpppä puretaan. (Oulu rk 3.2)

20. Haltan männyt

Kaksi yksinäistä mäntyä jänkämäisellä aukealla rinteellä Haltan talon kohdalla, n. 35 km. Utsjoelta pohjoiseen. Mahdollisesti pohjoisimmat luonnonvaraiset männyt Tenonlaaksossa. Näistä pohjoisempi on vanhempi ja ympärysmitta on juuresta kolme kämmenenleveyttä. Molemmat ovat noin 4 metriä pitkiä. Pohjoisempi on väärempi ja paksumpi. Ympärysmitta juuresta 3 kämmenenleveyttä, pituus n. 4 metriä. Eteläisemmän ympärysmitta on puolitoista kämmenenleveyttä ja pituus n. 4 m. Männyt ovat parisen sataa metriä toisistaan.

21. Jeagelveadji / Välimaan museo

Kulttuuri

Vanhaa asuinkenttää. Välimaa-museo on valtiolle hankittu alue, jossa kunnostettuja hirsi – ja turverakennuksia. Rakennukset ovat 1800 luvulta ja inventoitu 1986 Oulu rk 2.18.

Vanhimmat hirsirakennukset oli rakennettu niin, että eteinen oli keskellä rakennusta ja molemmin puolin oli huoneet. Eteläpuolen huone oli valoisampi ja näin siellä oli hyvä tehdä sekä miesten, että naisten käsitöitä. Pohjoispuolen huoneessa oli kesällä vilpoisampi nukkua. Eteinen oli sellainen pieni "käsivarasto", johon tuotiin kaikenlaisia tarpeita, joita jokapäiväisessä elämässä tarvittiin. (MV-AP1993/UG)

Myöhemmin on Välimaan pohjoispuolelle rakennettu kaksi asuinrakennusta.

Pihapiirissä erottuu useita kodanpohjia ja jäänteitä muistakin rakennuksista, joista osa on sortunut jokitörmän eroosion vaikutuksesta. Utsjoki-Nuorgam-maantien välisessä maastossa on lampi. Sen kaakkoisrannalla erottuu kaksi kodansijaa. Läntisempi on pyöreä ja halkaisijaltaan n. 4,5 m. Tästä n. 10 m itään oleva toinen kuoppa on suora-kaiteen muotoinen ja kaksiosainen, kooltaan n. 7 x 4 m. (MV 1985 ja 89)

22. Oleniid gieddi / Olenien niitty

Maatalous

Olen-Sámmol (Samuel Guttorm) vainaalla oli niittyjä Välimaassa, viimeksi niitetty 1955. Kesällä 2003 on kaadettu koivuja polttopuiksi perinteisten oppien mukaan, pienentyvän kuun aikaan. Muita paikkoja: *Oleniidjohka*, joka on sama kuin *Vuolit-Jeagelveai'johka* sekä *Oleniid goatnil* Tenossa. Olen on Guttorm-suvun eräs haara.

23. Mákkásavvon / Makkasuvanto

Kalastus

Sirman seudun epävirallinen yleinen venevalkama. Luonnollinen loiva ranta, josta saa veneen helposti sekä vesille että pois sieltä. Kalastusalue tässä kohtaa on vastapuolisen rannan tuntumassa, joten valkaman liikenne ei häiritse kalastusta. Ajouralle rantaan on joskus laitettu isoja kiviä estämään paikan yleisen käytön. Kivirivistöön on kuitenkin jonkun toimesta vieritetty auton mentävä aukko.

Suvanto on nimetty Fransin äidin, Erkke-Mággá:n mukaan. Suvantoa kutsutaan myös nimillä: *Mákkagiettesavu* tai *Mákkajoh'savu*.

24. Ruoššageađi / "Ryssänkivi"

Kulttuuri

Kivi Botnjeguoika-koskessa (väärä- tai kierokoski). Nimi tulee vainolaistarinasta, jonka mukaan saamelaiset olivat houkutelleet vainolaiset sen kiven päälle. Paikallinen opas sitten hukutti heidät, kun olivat naruilla sidottuina toisiinsa kiinni ja lähti soutamaan alavirtaan ja näin vainolaiset joutuivat Botnjeguoika:an jonne he sitten hukkuivat.

25. Paivkoste, Välimaan museon vieressä

Asuminen

Vanhaa asuinkenttää. Nimi on suomeksi kääntynyt Pajukosteeksi. Rakennuskanta on inventoitu vuonna 1986 Oulu rk 2.19.

26. Hearrágurra / "Herrakuru"

Liikenne

Hearrágurra, kuru Tenon rantaan Nuorgamin kylässä, jossa vanha talvitienpohja Tenon poikki Venekentän (*Fanasgieddi*) puolelle. Sitä käytettiin vielä ensimmäisten autojen tullessa 1950–1960-luvuilla. Paikalla on nyt venesatama, jonne ajetaan ensin koulun tietä ja käännytään vasemmalle melkein huomaamattomasti uraa pitkin. Kurun päässä on 1950-luvun mallinen hylätty kuorma-auto ja hylättyjä vanhoja veneitä. Hearráguran ylävirran puolella on toinen kuru, jonka nimi on *Sáttogurra* ('hiekkakuru').

27. Njuorggáma meahccebálggis / Nuorgamin maastopolku

Liikenne

Polku on merkittynä peruskarttaan.

Njuorggán / Nuorgamin kylä

1968 valmistui tie Utsjoelta Njuorgamiin. Silloin Nuorgamissa oli tien poikki paljon aitoja, täytyi aukaista veräjä kun ajoi. Rekat eivät tahtoneet pysähtyä, vaan ajoivat aitojen ja veräjien läpi. Rajalassa oli lisää aitoja. Kuitenkin ihmiset tahtoivat tien menevän kylän läpi. Maapohja oli alunperin jänkää, joka kantoi huonosti ajoneuvoja, jouduttiin laittamaan puita raiteille. Vanha silta talvitien ajalta on vieläkin jäljellä Auralan ja Suomenrinteen talojen välissä.

Kylän vanhin talo lienee Harjula, entinen Frederikin ja Holmberg Volmari vainaan talo. Seuraavaksi vanhin lienee Koulumiehen Nillan talo, jossa nyt asuu R.Holmberg.

Suomenrinne Anna 1900-luvulla rakennettu talo, jossa pidettiin myös majataloa.

Kauppias Holmbergin asuinpaikka oli silloin siinä paikassa, missä nykyään on Auralan kauppa. Hän teki peltoa siellä ja hän havaitsi maassa rakennussijoja (tuhkasija). Hän löysi myös suuren litteän paistokiven

Kauppias Holmbergin Fredrikillä oli paljon karjaa ja niitä hän teurasti, lampaita lypsettiin ja valmistettiin juustoa. Näitä omia tuotteitaan he veivät veneillä Tanan markkinoille. Tuotteina oli mm. maitoa leilissään, markkinoilla tavarat sitten vaihdettiin venäläisten kanssa jauhoihin, suurimoihin ja heiltä saatiin myös astioita. Kalaa tuli myös vaihtokaupan seurauksena. Kenkäheinääkin tehtiin Tanaan markkinoille myytäväksi. Kenkä-

heinälampi on Regina Holmbergin talon kohdalla Tenon rantatöyräällä. Veden rannan saamelaisten kanssa myös käytiin kauppaa ja rahaa käytettiin hyvin vähän.

Laajojen niittyjen ansiosta kylän vanhimmat hirsirakennukset koristavat kylää. Niityt on nyt otettu uusiokäytön porotalouden piiriin. Muutoin kyläpiiriä hallitsevat kaupat, jotka elävät pääasiassa Norjan kaupasta. Vedenpuhdistamon alapuolella kasvaa heinää ja pajua. Aiemmin oli hyvä kulkutus- eli ajoverkkopaikka.

Hilmar Holmberg aloitti hevoskilpailut 1946 ja luopui hevosista 1966 ja kilpailemisesta jo aiemmin. Kilpailuhenki tuli Norjasta.

Ensimmäinen valtionpuhelin tuli Harjulaan 1934, Nuorgamin puhelinkeskus perustettiin 1949, siihen asti puhelinkeskus oli Utsjoen kirkonkylässä.

Sähköosuuskunta perustettiin 1954 ja sähköä saatiin Norjasta 1958.

Televisioita ei ollut vielä syksyllä 1967, mutta 1969 niitä oli jo 7 kpl. Niillä seurattiin norjalaista ohjelmaa.

Paikannimistöä

Njuorggánsavu, suvanto, jossa karikkoa ja patopaikkoja, joita ei nyt juuri ole käytetty, koska virta on tuonut hiekkaa. Hyvin tunnettu könkään alapuoli, *Geavghávuolli*, lompolo oikeastaan, nuorgamilaisten nuottauspaikka vielä 1950 -luvulla. Myös Venekentän väki nuottasi, nuottauspaikkoja lienee ollut kaksi. *Gieddejohsavu*, *Gieddejohnjálbmi*, *Njuorggánnjarga* (siinä on Harjulan tila). *Siiddasjohka* eli Siitosen joki tai Siitosjoki, *Njuorggánjohka* ja *Niitojohka*, joka on kaivettu joki. Siinä oli upposuo ja siksi se ojitettiin. Nuorgamin kurut ovat *Jeagelgurra* ("jäkäläkuru"), nykyinen maantie menee siitä, *Sáttogurra* ('hietakuru'), ASO-gurra (kauppiaan tavaramerkistä tullut nimi) ja *Hearrágurra*. *Gufihttarbákti*, *Skáidejohka*, *Siedđanjarga*, *Norjan puolella Fanasgieddi* (Venekenttä). *Njuorggánvárra*, jonka päällä on *Čohkkángađgi*-niminen kivi ("istumakivi"), merkitty karttaan. *Skáidejávri*, *Luovvejárvjohka*, *Luovvejávri*, jonka nimi on myös *Guovžajávri*, mutta jotkut kutsuivat sitä *Luovvejávri*.

28. Holmberg Regina, Njuorggán / Nuorgam

Pihalla aitta, joka on rakennettu 1928, Reginan perintöaitta isältään, Skuvla-albmá Nillá tai Nils Henrik Holmbergilta. Nillan isä oli Skuvlla-almmai eli opettaja Holmberg. Reginan isoisä oli tämä Porvari-äijä. Reginan talo rakennettiin noin 1920, -25 tai -26?, ja on yksi vanhimmista rakennuksista Nuorgamissa. Korkeakattoinen varasto, on saman katon alla kuin aitta. Pihalla oleva suurempi rakennus on vanha navetta, joka kuin museo, täynnä erilaisia tavaroita eri ajanjaksoilta. Nykyinen rukoushuone oli vanhan koulumiehen talo, jonka hän antoi kirkkoa varten.

Harjula, Njuorggán / Nuorgam

Nuorgamin kylän yksi vanhimmista taloista on Harjula, Johansenin kohdalla Tenon puolella oleva yhtenäinen hoidettu rakennusryhmä, jossa asuinrakennus ja useita muita hirsirakennuksia. Sen on rakentanut kauppias Fredrik Holmberg ja hänen poikansa Volmarin tyttäret omistavat tilan nyt.

Fredrik asui Porvarin yläkamarissa, vähän kerrallaan rakensi Harjulaa, ensin 2 huonetta, sitten Porvarin yläkamari. Harjulassa asuttiin kiinteästi, oli kuitenkin tapana muuttaa talveksi karjan kanssa Pulmankijärvelle. Sinne mentiin myös syksyllä kalastusta varten. (SJA1969/AS)

29. Rukoushuone, Njuorggán / Nuorgam

Rukoushuone tai kirkko on opettaja Skuvla-almmai Holmbergin entinen talo. Hän antoi talonsa kirkollista käyttöä varten. Koulumies toimi katekeettana Nuorgamissa vv. 1920–1930.

Lähellä tätä paikkaa oli asunut toinenkin perhe. Heillä oli pieni hirsirakennus, joka sijaitsi nykyisen Auralan asuinrakennuksesta hieman ylöspäin Tenon virtaa. Paikan ohi kulki aikaisemmin puro joka tien rakentamiseksi yhteydessä ohjattiin muualle, koska puro oli paha paantamaan. Puron nimi oli Siiddasjohka/Siitosen joki.

Paikka on vanhaa asuinkenttää. Rakentamisen yhteydessä löytyi kivi, jonka päällä on tehty juustoa tulen paisteessa. Kivi oli suuri ja litteä, mutta kivi tuhoutui, kun sitä käytettiin hevosen kengityksessä apuna. Kivi oli löytynyt erään kota-/rakennuspohjan sisältä.

Holmbergin asuinpaikka oli siinä paikassa, missä nykyään on Auralan kauppa. Hänellä oli entisajan 1-kerroksinen hirsitalo, suunnilleen samanlainen kuin Välimaassa, mutta se oli pitempi, koska toisessa päässä oli 2-huonetta. Kun hän kuoli, rakennus jaettiin perinnössä kahden tytön kesken niin, että osa meni Pulmankiin ja loppu jäi Nuorgamiin. Muita rakennuksia hänellä oli leipomohuone, koska hän myi leipää hyvin paljon. Sitten oli lihavarasto, jota kutsuttiin Biergo-skadjan (lihakoju), siellä käsiteltiin lihat myyntikuntoon. Lisäksi oli kalankuivaus- ja käsittelyrakennus. Nämä rakennukset olivat erillisiä: päärakennus, maitohuone, leipomohuone, kalahuone ja lihahuone.

Majatalo, Njuorggán

Kauppias Frederik Holmbergin tytär Anna Suomenrinne jatkoi 1937 isänsä aloittamaa majatalon pitämistä Nuorgamissa. Myös Čohkavárrin erotusaidalla oli Anna Suomenrinteen kahvilatupa, jota hän piti 16 vuotta.

Rádjá/ Rajala, Nuorgam

Suomen puoleinen kylä Norjan ja Suomen rajalla. Haloset muuttivat Rajalaan 1800-luvulla Kotavuonosta (Goađavuotna, Kjøfjord).

Liikenne

Ennen vanhaan hoidettiin kuljetukset veneillä, soutaen ja sauvoen Tenoa pitkin.

Talvisaikaan käytettiin ajokkeina sonneja, niitä oli joka talossa. Sonni piti taamoja ajokkeiksi, eikä kaikista sonneista tullut vetojuhtia. Talollisilla ei ollut yleensä poroja, mutta he taamoivat (kesyttivät) poromiehille ajokkaita, ja saivat pitää opetettavaa poroa yhden talven omassa käytössään. Poromiehet eivät antaneet käyttöön valmiiksi koulutettuja ajokkaita, vaan joka vuosi oli edessä sama taamominen, jos mieli pitää ajoporoa. Kauppiaalla oli ensimmäinen hevonen. (SJA1969/KH)

Paikannimet:

Suohpáš, joen ylityspaikka, josta myös porot ylittivät Tenon. Rájánjárga, niemi, jonka kohdalla Njallavárinjavvi. Nuorgaminsuvannossa oli patopaikat. Rájávárri, vaara ja Fielmmajohka, joki.

Jáhkuluhppu / kuru

Jáhkuluhppu on kuru suvannon ja vaaran välillä. Esimerkkinä uudenaikaisista rakennuksista, joissa on mallia vanhasta. Sirman kylän ja Mákká-Jon suvannon kohdalla korkean törmän päällä, tien Tenon puolella, pari uudenaikaista kotarakennusta, puurakennukset, jotka vuorattu pikipaperilla ja jonka päälle tulee turve.

Tikotettu jokireitti ei ole tarkasti merkitty, yleensä kuljettiin jokea keskeltä, huonojen kielten aikaan rantoja myöten, yleensä Norjan puolta.

Talvireitti Utsjoelta Nuorgamiin ennen autoteitä

Talvireitti Utsjoelta Nuorgamiin ennen vuotta 1958, ennen autoteitä. Reitti kulki enimmäkseen jäällä. Koskien kohdalla kuljettiin maitse ja niemien yli oikaistiin.

Utsjoelta pohjoiseen reitti meni Utsjoensuun poikki Kotsaarin talon vierestä Niemelnjarga:an ja Niemelästä jälle.

Viðgaveadji:n suulta noustiin maihin, Gárnjargassa tie kulki Uhca-Hánsan portaiden viertä ja Ojalan kohdalta mentiin jälle. Siitä Gárnjáršullo –saaren ja Čávástat:in alpuolelta Norjan puolen Luosnjárguolbbaa pitkin sen alaosaan, josta jään yli Vetsikkoon.

Vetsikossa noustiin maihin Mákká Jovsset:in talon kohdalla, josta Vetsikkojoen suun yli, ohi Lintulan maataivalta aina Botnjeguoika:n alapuolelle, jossa oli gorgnehat, maal-lenusupaikka. Siitä jättä pitkin Bildámiin.

Bildamista noustiin joen länsirannalle, Norjan puolelle ja kuljettiin maitse Fanasgieddi, Venekenttään asti, josta joen poikki Nuorgamiin.

Nuorgamista noustiin maihin Hearrágurra:sta.

Kaamosaikana, heikon jään aikana, kuljettiin pääasiassa Norjan puoleisia rantoja, jossa oli hyviä ja tasaisia kankaita lähes koko Utsjoen ja Nuorgamin välin.

gorgnehat= rantautumiskohta, josta helppo nousta joelta tai järveltä; luhppu = kuru, notko; paikka josta kuljetaan joelta ylös vaaraan.

Autotie Norjan puolta Roavvegieddi:n (Utsjoen kohdalla Norjan puolella) valmistui auto-liikennekelpoiseksi 1958, Suomen puolta 1968.

Lähde: Saamelaismuseum Siidan inventoinnit 2004.

1.8 Luonnonympäristö

Nuorgamin rantaosayleiskaavatyöhön liittyvän luontoselvityksen on laatinut FL Jari Hietaranta. Hänen lisäksi ovat maastotyöskentelyssä olleet mukana ympäristösuunnittelijat Reetta Kuuluvainen ja Tiina Suomela. Utsjoen kunnan Nuorgamin osayleiskaavatyöhön liittynyt luontoselvitys on osa koko Tenojokivarren rantaosayleiskaavatyötä. Nuorgamin osayleiskaava-alueen osalta luontoselvityksen maastotyöt suoritettiin kesällä 2004.

Maastotöiden lisäksi ympäristösuunnittelijoilla oli käytettävissä Turun yliopiston Kevon tutkimusaseman laaja vuosikymmenten aikana kerätty kirjallinen aineisto ja suullinen tietämys suunnittelualueen luonnosta. Tässä yhteydessä on erityisesti mainittava Kevon henkilökunnasta Lasse Iso-livari, Unto Laine ja Saini Heino, jotka antoivat arvokasta asiantuntija-apua alueen luontoarvoja selvitettyä.

Luontoselvitys koostuu selvitysraportista ja kahdesta karttaliitteestä. Ensimmäisessä karttaliitteessä (liite 1) on esitetty suunnittelualueen kasvillisuustyyppit. Nämä tyytit on kuvattu raportin alussa. Ilmakuvat on ottanut Hannu Vallas. Muut kuvat ovat Tiina Suomelan ja Reetta Kuuluvaisen ottamia.

Toisessa karttaliitteessä (liite 2) on esitetty yksityiskohtaisemmin suunnittelualueen huomionarvoisia tai merkittäviä luontokohteita – ja alueita sekä esitetty alueen huomionarvoista lajistoa. raportissa on kuvattu kaikkiaan 16 aluetta. Neljästä alueesta on lisäksi esitetty tekstissä tarkempi kartta, johon on pyritty rajaamaan merkittävimmät alueet ko. alueella. Alueet, joille rakentamista luonnon monimuotoisuuden johdosta tulisi välttää tai rakennusten sijoitteluun tulee kiinnittää erityistä huomiota, on esitetty vihreällä värillä.

1.8.1 Luonnonmaantieteelliset yleispiirteet

Ilmasto

Nuorgamin osayleiskaava-alue kuuluu ilmastollisesti Tunturi-Lappiin. Terminen kesä on lyhyt, alle 70 päivää, minkä takia havupuut eivät enää menesty alueella. Suunnittelualueen pohjoisin mänty sijaitsee Siirtolan kohdalla. Sademäärä suunnittelualueella on noin 450 mm vuodessa. Pysyvä lumipeite muodostuu noin lokakuun puolivälissä ja lumipeite häviää touko-kesäkuun vaiheessa. Vuoden keskilämpötila jää 0 °C alapuolelle.

Geomorfologia ja eroosio

Suunnittelualueen yleisin maalaji on mannerjätikön kerrostama pohjamooreeni. Alueen maaperä tunnetaan kohtuullisen hyvin mm yhteispohjoismaisen *Nordkalott* -projektin ansiosta. Projektin tavoitteena oli selvittää Ylä- ja keski-lapin alueen moreenikerroksia. Pohjamooreeni peittää vaihtelevan paksuisena tunturiylänköjä ja niiden välisiä laaksoja. Tunturien lakialueet ovat paljaita lohkareikkoja tai avokallioita. Paikoin on nähtävillä ns. toorimuodostumia. Toorit ovat jääkauden aikana syntyneitä kallioperän kulutusjännöksiä, jotka ovat jääneet jäljelle jään kulutustoiminnan jälkeen. Näitä ei esiinny suunnittelualueella, mutta lähellä suunnittelualuetta näitä esiintyy mm Njallavarrin ja Jeägelveäivarrin lakialueilla.

Tenajokilaaksoon on kerrostunut jääkauden loppuvaiheessa ja sen jälkeen erilaisia glasifluviaalisia ja fluviaalisia kerrostumia. Huomattavimmat muodostuvat lienevät laajat jokiterassit ja laakson täytteet. Laakson pohjalla sijaitsevat kerrostumat ovat määrällisesti suuria, mutta ne keskittyvät jokilaaksossa hyvin kapealle alalle. Suunnittelualueella pinta-alallisesti laajempia lajittuneen aineksen kerrostumia on mm Palokosken, Välimaan ja Kalgokuoikhan alueella. Mittavin kaikista on kuitenkin Alakönkään kohdalla maantien ja Tenon välinen alue. Alueella on selviä sandur- ja sanduridelta muodostumia ja selviä vanhoja jokiterasseja. Jokiterassin yläpuolella on kame-maastoa. Toinen huomattava geomorfologinen kokonaisuus on Nuorgamin taajaman kohdalla. Siellä erilaisia muodostumia ei ole niin lukuisasti kuin Alakönkäällä, mutta jokiterassit ja laakson täytteet ovat hyvin edustettuina.

Jo vanhastaan laakeat ja hienoaineksiset alueet (Välimaa, Kiviniemi, Alaköngäs) ovat olleet maatalouden käytössä. Suunnittelualueella ei juuri ole luonnontilaisia laaksoterasseja tai muita glasifluviaalisesta aineksesta muodostuneita alueita. Syykin on selvä; parempia alueita pienilmastollisesti tai rakennusteknisesti maataloudenkäyttöön tai asutukseen ei muualta löydy. Tästä syystä kaikki edellä mainitut glasifluviaaliset alueet on otettu ihmistoiminnan piiriin. Myös nykyinen ihmistoiminta ja ihmistoiminnan aikaansaamat rakenteet kuten tiet ja loma-asutus pyrkivät sijoittumaan edellä mainituille taksaisille alueille.

Tämä aiheuttaa väistämättä ongelmia, sillä jokilaaksossa lisääntyvä rakentaminen lisää osittain eroosion vaaraa. Erityisen ongelmallisia alueita ovat Nuorgamin taajaman alue sekä laaja jokilaaksoalue Välimaan alueelta aina Alakönkäälle asti. Aines jokilaaksoissa on hienoa hiekkaa. Aines tällä alueella on tasarakeista ja täten eroosioherkkää. Välimaan alueella kasvillisuus sitoo maaperää melko hyvin.

Aineksen eroosioherkkyydestä kertoo lisäksi se, että paikoin Njallavarrin länsirinteellä on lumen sulamisvesien myötä valunut hiekkaa alas laaksoon. Alakönkään kohdalla ja sen yläpuolella olevassa kame-maastossa topografia ja aineksen raekoko vaihtelee. Alueella on runsaasti suppakuoppia. Voidaan todeta, että Alakönkään yläpuolella ei aines ole erityisen eroosioherkkää, mutta sen sijaan Alakönkään alapuolen kame-terassit ovat eroosioherkkiä aineksen hienojakoisuuden ja rinteiden jyrkkyyden vuoksi. Nykyisetkin purot ovat uurtaneet syviä kuruja laakson ainekseen.

Siirryttäessä pohjoiseen muuntuu laakson aines Tenojokirannassa yhä hienommaksi; aines on pääosin hienoa hiekkaa tai jopa silttiaineksia sisältävää. Hienoin aines sijaitsee Nuorgamin keskustassa Pulmankijärvelle johtavan tien kohdalla ja muodostuma on pinnaltaan tasainen. Kerrokset ovat oletettavasti useita metrejä paksuja. Muodostuma on geneettisesti jokiterassi ja sen yläpuolella olevat kerrokset ovat jääkauden jälkeisen merivaiheen aikana syntyneitä kame-terasseja. Nuorgamin kylän aluetta voidaan pitää hienorakeisen aineksensa johdosta erittäin herkkänä kulumaan. Etenkin sulamisvedet ja runsaat sateet vievät helposti ainesta mukaansa.

Kuva x. Tenojoen jyrkästä törmästä Nuorgamin kylän kohdalla.

Edellä on pyritty kuvaamaan Tenojokilaakson geomorfologiaa ja osoittamaan ihmistoinnin kannalta eroosiolle herkkiä alueita. Eroosion merkitystä lisää se, että ilmastollisten olosuhteiden vuoksi kasvillisuus on paikoin niin heikkoa, että se ei pysty sitomaan irtainta ainesta. On myös huomattava, että Teno on merkittävä ainesten kuluttaja.

1.8.2 Kasvillisuus

Nuorgamin osayleiskaava-alueen osalta suunnittelualue käsittää Tenojoen jokivarsi-alueet Vetsikon pohjoispuolelta valtakunnan rajalle asti. Seuraavassa on lyhyesti esitelty suunnittelualueella esiintyvät kasvillisuuden päävyöhykkeet.

Tunturikoivikot

Tunturikoivuvyöhyke on suunnittelualueella yleisin kasvillisuustyyppi. Erityisesti suunnittelualueen eteläisessä osassa Njallavarrin alueelle asti tunturikoivikko ulottuu verraten korkealle tunturin rinnettä ylöspäin. Tyypillistä tälle kasvillisuustypille on sammal-pohjaisuus. Njallavarrin alueelta pohjoiseen paljakka ja kivikot ja louhikot ulottuvat jo lähelle Tenon rantaa ja varsinaisia tunturikoivikoita on verraten pienialaisesti aivan Tenon ranta-alueilla. Verraten laajasti esiintyy kuitenkin paljakan reunusmetsää, joka on harvapuustoista ja matalampaa kuin varsinainen, kookkaampi tunturikoivikko. Paljakan reunusmetsää esiintyy erityisesti Nuorgamin taajaman alueella ja Alakönkään alapuolella. Kookkaampaa tunturikoivikkoa on mm Rajavartioaseman eteläpuolella ja Alakönkään pohjoispuolella ja siitä edelleen pohjoiseen sijaitsevan Siedgaluddun järven pohjoispuolella. Tyypillistä on, että kaikki em. tunturikoivikot sijaitsevat tunturien puronumissa suojaissa kasvupaikoissa.

Tunturikoivun lisäksi tavataan mm haapaa ja raitaa. Tyypillistä kenttäkerroksen lajistoa edustavat mm mustikka, juolukka, variksenmarja, suopursu, talvikit metsätähti, kultapiisku, vaivaiskoivu, ruohokanukka, riekonmarja ja sielikkö.

Suot ja järvet

Selvitysalueella suoalueita on niukasti. Ainoastaan Nuorgamin taajaman kohdalla lähellä rajaa on runsaammin suoalueita. Täälläkin ne ovat useimmiten kapeita suojuotteja kame-harjanteiden välisissä painanteissa. Tyypillisiä lajeja ovat mm juolukka, pikkukarpalo ja suopursu ja lakka.

Myös järviä on suunnittelualueella niukasti. Oikeastaan ainoa mainitsemisen arvoinen kookkaampi järvi on Siedgaladdun pitkänomainen järvi Alakönkään pohjoispuolella. Alakönkään kohdalla on lukuisia kame-alueelle syntyneitä suppalampia. Edellä mainittu Siedgaladdun järveä voidaan pitää myös linnustollisesti mainitsemisen arvoisena kohteena, vaikka maastotöiden yhteydessä vesilinnustoa ei esiintynyt.

Paljakka

Paljakka on yleisin kasvillisuustyyppi Njallavarrin-Nuorgamin taajaman välisellä alueella, jossa se ulottuu hyvin alas laaksoon. Paljakan vallitsevia lajeja ovat varvut. Erityisesti variksenmarja on tyypillinen laji samoin sielikkö ja sianpuolukka ja suopursu.

Pahdat

Suunnittelualueella on muutama mainitsemisen arvoinen pahta. Ne ovat näkyviä, avoimia paikkoja ja täten maisemallisesti erittäin keskeisiä. Pahdoilla on usein kasvistollista merkitystä; Niillä kasvaa mm pahtarikkoa, kivikkoalvejuurta, tuoksualvejuurta ja hiirenporrasta sekä vuori- ja haurasloikkaa. Huomionarvoisia pahtoja ovat Anaraspaktin pahta ja Välimaan eteläpuolinen pahta. Anaraspaktilla on pitkään ollut Piekanan pesä (ks. kartta)

Niityt ja kedot

Niityt ovat suuremmaksi osaksi luonnonniittyjä ja ne ovat keskittyneet jokilaakson terasseille ja laakson täytteille. Niiden lajisto on monipuolinen. Erityisen edustavia ovat Nuorgamin taajaman, Kiviniemen, Välimaan ja Alakönkään niittyalueet. On lisäksi huomattava, että niittyjen reuna-alueilla on mosaiikkimaisesti korkeaa tunturikoivikkoa tai yksittäispuita. Myös suurissa puronotkelmissa esiintyy pienialaisia niittyjä, joissa esiintyy mm, huopaohdake, kurjenpolvi ja metsäkorte.

Katajikat ja kedot

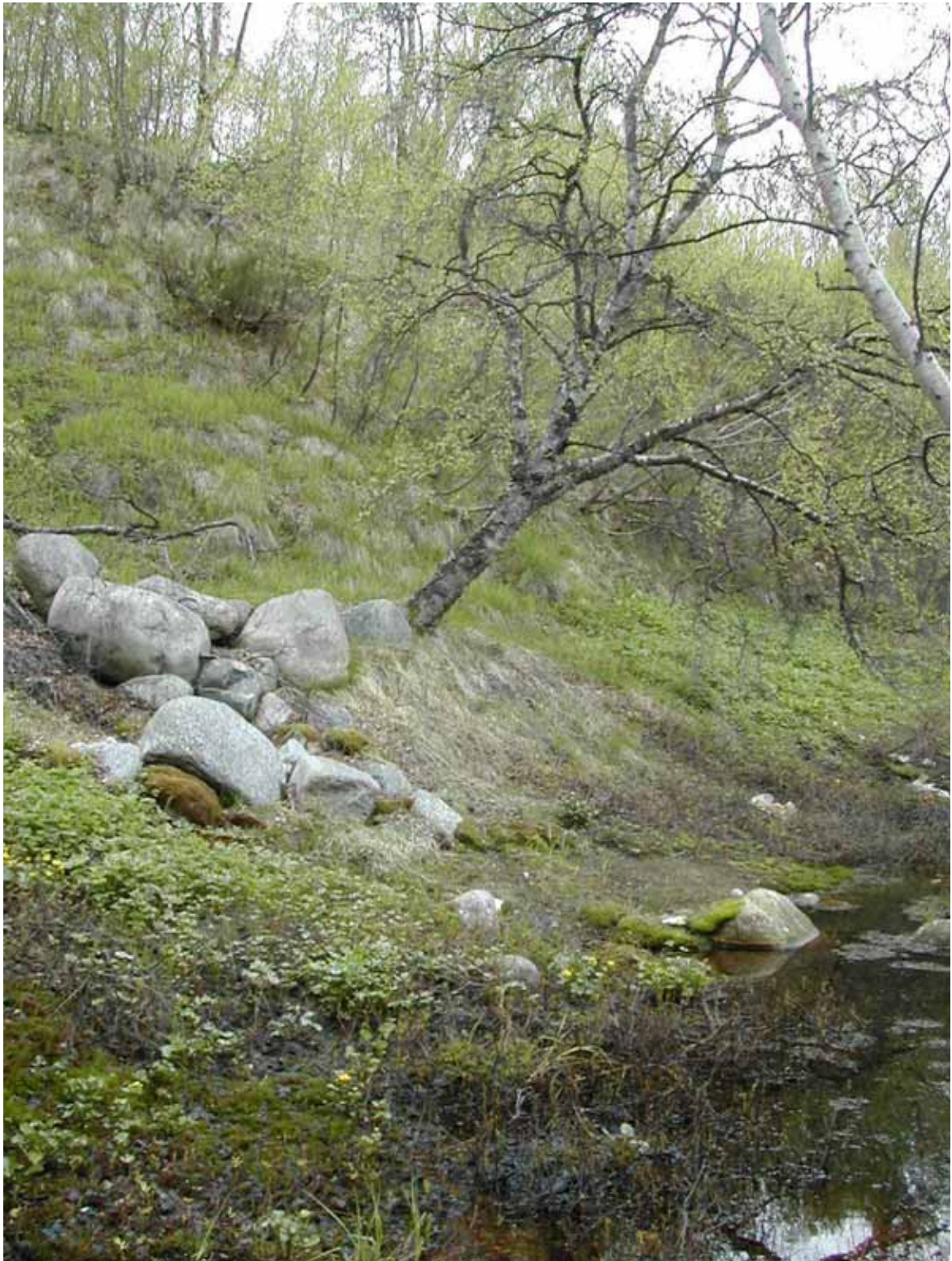
Luonnontilaisena olisi Tenojoen tasaisille hiekka-alueille syntynyt katajikkoja, mutta valtaosa suunnittelualueen katajikoista on jo kauan sitten raivattu niityiksi, joten vain pieniä alueita on säilynyt katajikkoina. Suunnittelualueella ainoastaan Alakönkään alueella on siellä täällä mosaiikkimaisesti säilynyt pieniä katajaa kasvavia alueita. Katajikat ja kedot ovat myös maisemallisesti arvokkaita.

Kuva x. Nuorgamin kylää. Laajat niityt ovat maisemallisesti kauniita kokonaisuuksia. Alueen lajisto on myös monimuotoista.

Lehdot ja rehevät metsät

Suunnittelualueella ei esiinny lehtoja. Sen sijaan suurten tunturipurojen alaosissa on paikoin rehevää metsää lähinnä kookasta tunturikoivikkoa. Kenttäkerroksessa esiintyy mm kullero, metsäkurjenpolvi, metsätähti, suo-orvokki, lapinorvokki.

Kuva x on rotkolaaksosta Nuorgamin keskustassa. Kasvillisuus on lehtomaisen rehevää. Alue on roskainen.

1.8.3 Tutkimusmenetelmät

Kaavoitusalueelta selvitettiin ensisijaisesti:

- Luonnonsuojelulain 29 § mukaiset suojellut luontotyypit
- Metsälain 10 § nimeämät erityisen tärkeät elinympäristöt
- Uhanalaisten ja erityisesti suojeltavien kasvilajien (LSL 46 § ja 47§)
- esiintymät
- Vesilain 15a ja 17a § tarkoittamat elinympäristöt
- Uhanalaisten- ja erityisesti suojeltavien eliölajien (LSL 46 § ja 47 §) esiintymät

Tämän lisäksi selvitettiin muut merkittävät luonnonarvot, kuten erikoiset luonnonmuodostumat ja niiden yhdistelmät sekä kasvillisuudeltaan arvokkaat alueet. Maisemallisten ja geologisesti tärkeiden kohteiden ohella kiinnitettiin huomiota kohteisiin, jotka ovat olennaisia alueen luonnon monimuotoisuuden ja ekologisen toimivuuden kannalta.

Ennen maastotyöskentelyä alueelta tarkistettiin aiemmin tiedossa olevien uhanalaisten ja erityisesti suojeltavien kasvilajien esiintymät Lapin ympäristökeskuksesta. Alueelta ei ole ilmoitettu aiemmin lakikohteita ym. Tiettyjen uhanalaisten, silmälläpidettävien tai harvinaisten kasvilajien paikallistaminen vanhojen tietojen pohjalta juuri nyt rajatulle alueelle osoittautui vaikeaksi.

Maastotyöt alueella suoritettiin kesällä 2004. Maastotyöskentelyssä kiinnitettiin erityistä huomiota Nuorgamin taajamaan ja sen välittömään läheisyyteen sekä Alaköngkään alueeseen, koska näille alueille tuleva rakentaminen todennäköisimmin kohdistuu. Päähuomio kiinnitettiin maastossa maantien ja Tenon väliseen alueeseen eli alueeseen, jonne uudisrakentaminen todennäköisemmin tulee kohdistumaan.

1.8.4 Kohde- ja aluekuvaukset

Seuraavassa on esitelty maastokäyntien perusteella inventointikartalle rajatut ja numeroituneet kohteet.

Luonnonsuojelulain suojellut luontotyypit

Luonnonsuojelulain 29 §:ssä on lueteltu 9 luontotyyppiä, joiden luonnontilaisia tai luonnontilaiseen verrattavia kohteita ei saa muuttaa niin, että niiden ominaispiirteiden säilyminen kyseisellä alueella vaarantuu. Suojeltuja luontotyyppejä ovat:

- Luontaisesti syntyneet, merkittävilta osin jaloista lehtipuista koostuvat metsiköt
- Pähkinäpensaslehdot
- Tervaleppäkorvet
- Luonnontilaiset hiekkarannat
- Merenrantaniityt
- Puuttomat tai luontaisesti vähäpuustoiset dyynit
- Katajakedot
- Lehdesniityt
- Avointa maisemaa hallitsevat suuret puut ja puuryhmät

Alaköngäs (numerot 1, 2 ja 3)

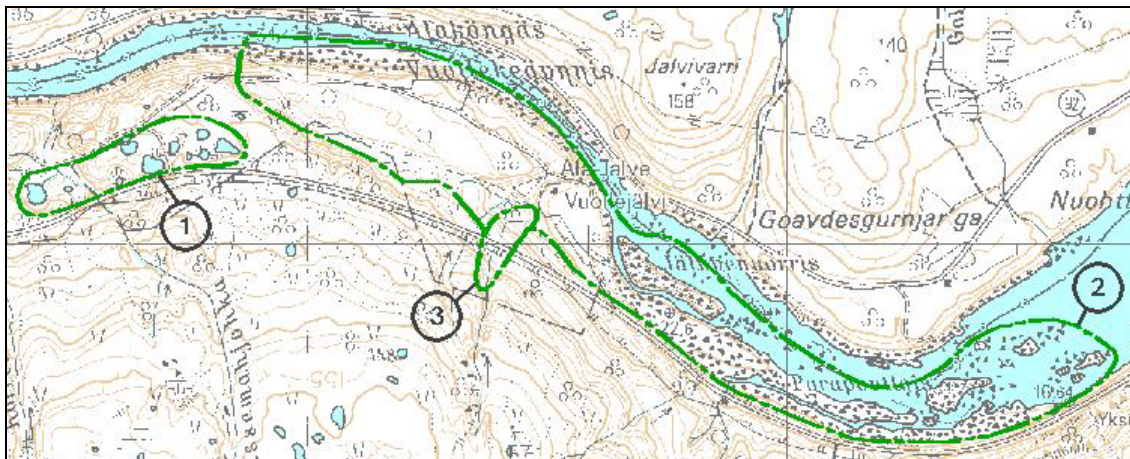
Nuorgamin osayleiskaava-alueella sijaitsee yksi luonnonsuojelulain 29 §:n kohdan 7 mukainen katajaketo (nro 1 ja 2 kartalla). Alaköngäällä luonnonympäristö on myös kokonaisuutena hyvin monimuotoinen tien ja rannan välissä. Alaköngäällä katajikkoo on soiden ja harvan metsä välisillä alueilla. Tunturikoivikko on pääosin harvaa ja omaa myös maisemallista merkitystä. Kasvillisuus vaihtelee niin pienpiirteisesti, että selvien kuviorajojen merkitseminen kartalle on vaikeaa. kasvillisuudessa esiintyy mm aho-orvokkia (?), mesiangervoa ja rätvänää. Lampien reunoilla tavattiin muutamilla paikoilla luhtamataraa.

Kuva x on otettu Alaköngäältä. Alueella on paikoin nähtävissä kasvillisuuden ja maaperän kulumista. Kuvassa on myös komeaa katajikkoo.

Kohteella 2 on laajan rantatasanteen jatkona lisäksi Alaköngään alapuolella komea kivikko- ja lohkareranta. Kohteita 1 ja 2 voidaan pitää kasvillisuudeltaan ja topografialtaan hyvin monimuotoisina alueina ja osin luonnonsuojelulain mukaisena luontotyyppinä.

Alaköngään luontokokonaisuuteen voidaan myös liittää komea puronotkelma joka laskee Njallivarrin pohjoisrinnettä alas (nro 3). sivu-uomassa on selvästi kookkaampaa tunturikoivikkoo ja lajistossa esiintyy mm metsäkurjenpolvea, metsäkortetta, tunturipitkäpalkoa, pohjanlitukkaa, korpiorvokkia. Mainitsemisen arvoisia lajeja ovat pohjannoidanlukko ja *Juncus arcticus* x *filiformis*. Piekanan pesä on museotien pohjoisrinteessä.

Kuva x on Ilmakuva Alaköncäältä. Alueen länsiosassa on laaja suppajärvien alue. Taustalla on maantie ja etualalla museotie.

Kuva x Alaköncäältä. Etualalla museotie. Laaja niittyalue hallitsee maisemakuvaa.

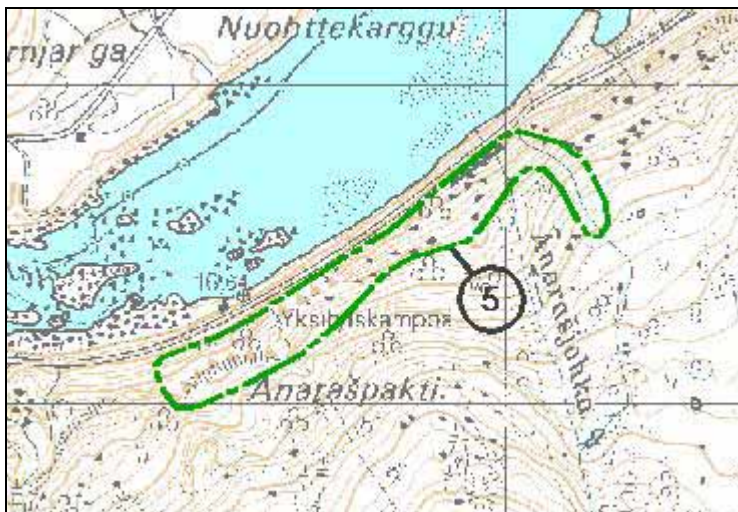
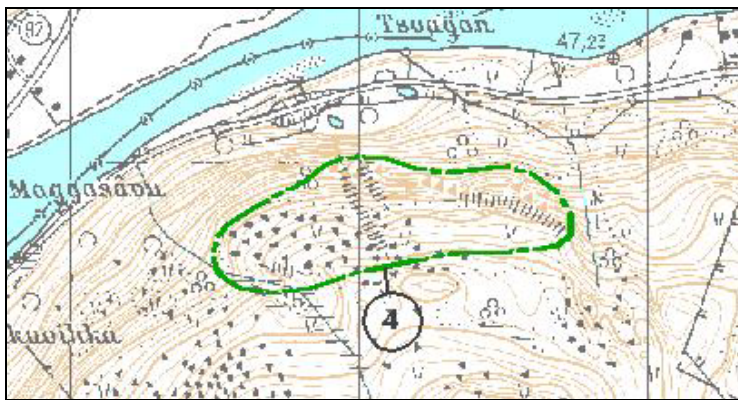
Metsälain tarkoittamat kohteet

Metsälain 10 § velvoittaa säilyttämään arvokkaita elinympäristöjä, jos ne ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia sekä ympäristöstään selvästi erottuvia. Metsänhoitoa koskevat hoito- ja käyttötoimenpiteet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla. Tällaiset elinympäristöt ovat yleensä pienialaisia. Metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat:

- Lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt
- Ruoho- ja heinäkorvet, saniaiskorvet sekä lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat letot
- Rehevät lehtolaikut
- Pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla
- Rotkot ja kurut
- Jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät
- Karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdet

Juovvoaivin (nro 4), Anaraspaktin (nro 5) ja Kiviniemen (nro 6) pahdat

Kaavoitettavalla alueella on seuraavia metsälain 10 § kohdan 6 mukaisia kohteita: Pieni louhittu pahta Kiviniemen alueella (nro 6), laaja pahtajyrkänne Juovvoaivin pohjoisrinteessä (nro 4) ja Anaraspaktin pahta (nro 5).

Kuva x Nuovvoaivin pohjoispäästä Tosoaganin ranta-alueelta.

Kyseiset pahdat ovat korkeita, muusta ympäristöstä selvästi erottuvia jyrkäniteitä, joiden korkeus on kaikissa yli 10 m. Lisäksi etenkin Njallavarrin rinnealueella on laajalti pakasrapautumisen tuloksena syntynyttä rakkaa. Anaraspaktilla kasvaa mm. isoalvejuurta, pahtarikkoa, tähtirikkoa ja haurasloikkaa.

Kiviniemen pahdalla (itse asiassa kysymyksessä on ihmisen louhima jyrkänne) on piekanan pesäpaikka. Alueella on myös joitain mainitsemisen arvoisia kasvilajeja kuten pohjannoidanlukko ja tähkäkaura.

Piekanan pesä on myös Juovvoaivin (nro 4) pohjoisrinteen pahdalla. Pahdan ja Tenojoen välisellä alueella on myös mainitsemisen arvoista lajistoa: pohjannoidanlukko, nystypaju, pikkusuolaheinä, lehtotähtimö, keminängelmä, lehtovirmajuuri ja siperiasini-valvatti.

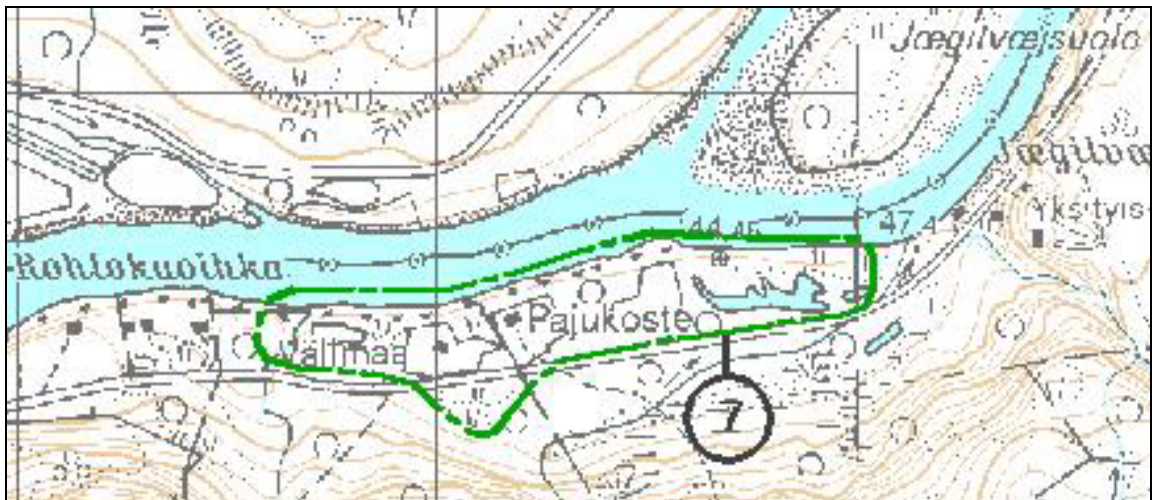
Kuva 8 Kiviniemen alueelta. Kuvan oikeassa reunassa louhittu alue. Alueella pesii piekana.

Muut luonnonarvoltaan huomionarvoiset kohteet

Välimaan niittyalue (nro 7)

Välimaan niityllä (nro 7) kasvaa mm tunturikatkeroa. Muutenkin Välimaan niittyalueet ovat hyvin monilajisia luonnonniittyjä kokonaisuudessaan. Välimaan kenttä sisältyy perinnemaisemainventoinnissa rajattuun alueeseen.

Osa Välimaan alueesta kuuluu myös Natura 2000-alueeseen. Välimaan alueella esiintyy tunturikatkeron ohella pohjannoidanlukkoa, ketonoidanlukkoa, ahonoidanlukkoa, ruoholaukkaa, pikkusuolaheinää, lehtotähtimöä, keminängelmää, lehtovirmajuurta, siperiansinivalvattia sekä *Juncus arcticus* x *filiformis*.

Kuva 10 on Välimaan alueelta. Natura-alue on kuvasta oikealle.

Välimaan kenttä on myös Ruijannokiperhosen esiintymisaluetta (luontodirektiivin liitteen II laji). Välimaan tunturikoivikkoalueet ovat hyvin järeitä.

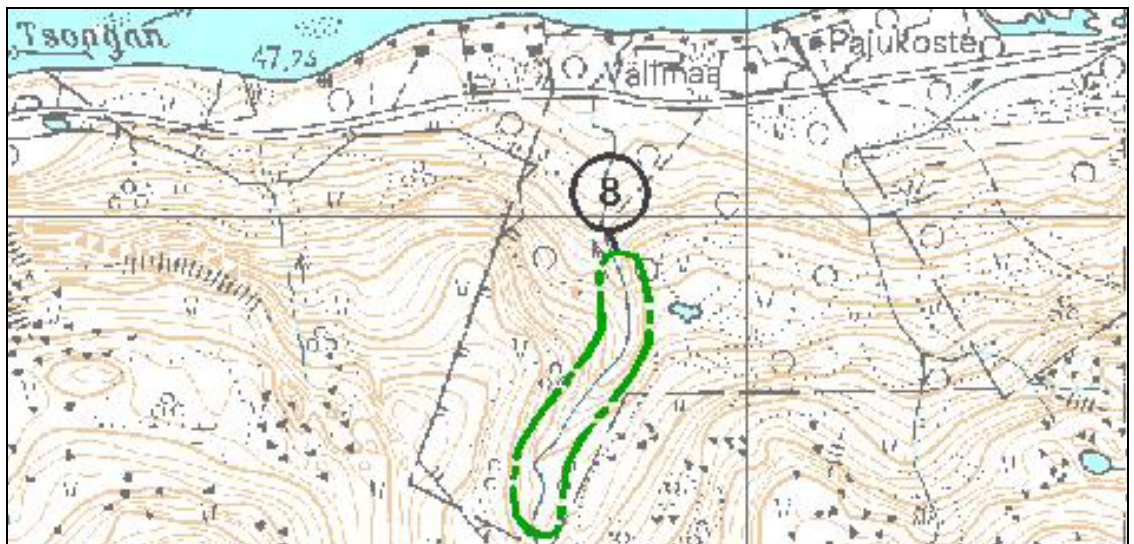
Pajukosten lampi (nro 7)

Välimaan itäpuolella on matala, rehevä lampi, jossa on runsaasti vesilintuja. Lampi on myös maisemallisesti edustava. Lammen ympäristössä tavataan mm pohjannoidanlukkoa, ahonoidanlukkoa sekä keminängelmää.

Koko Välimaan aluekokonaisuus muodostaa luonnonympäristöltään huomionarvoisen aluekokonaisuuden, jossa lajisto on hyvin monimuotoista. Paikoin tunturikoivikko on järeää. Lajisto on monipuolinen ja edustava.

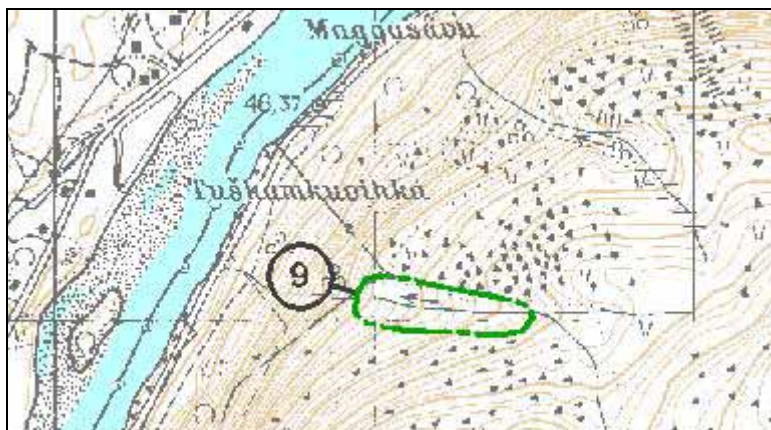
Jeagelveäivarrin puronotkelma (nro 8)

Kooltaan ja geomorfologisilta piirteiltään huomattava, mahdollisesti alunperin jäätikön reunaan muodostunut, suoraan rinnettä alaspäin virrannut nielu-uoma, jossa on paikoin melko rehevää ja monimuotoista kasvillisuutta. Tunturikoivikko ulottuu korkealle Jeagelveäivarrin rinnettä ylöspäin. Lajistosta mainittakoon pohjannoidanlukko, ketonoidanlukko, lehtotähtimö, keminängelmä, luhtatädyke, lehtovirmajuuri, metsäimarre, metsäkurjenpolvi, lapinleinikki, vaivaiskoivu, mustikka, lakka, lillukka, korporvokki, metsäkorte ja pikkutalvikki.

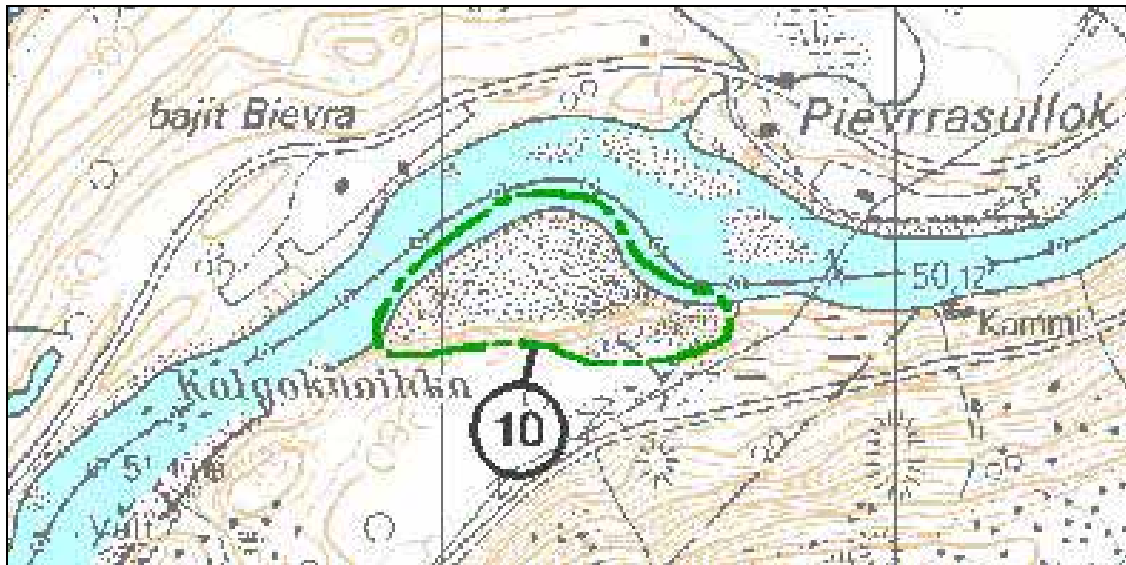
Tuskuamkuoihkan puronotkelma (nro 9)

On geomorfologialtaan hyvin samantyyppinen kuin edellä esitetty kohde nro 8. Tämä puronotkelma lienee syntynyt hyvin samalla tavalla. Myös lajisto on samantyyppinen. Puronotkelman pohjoispuolella on laaja rakka-alue.

Ridonjargan hietikko (nro 10)

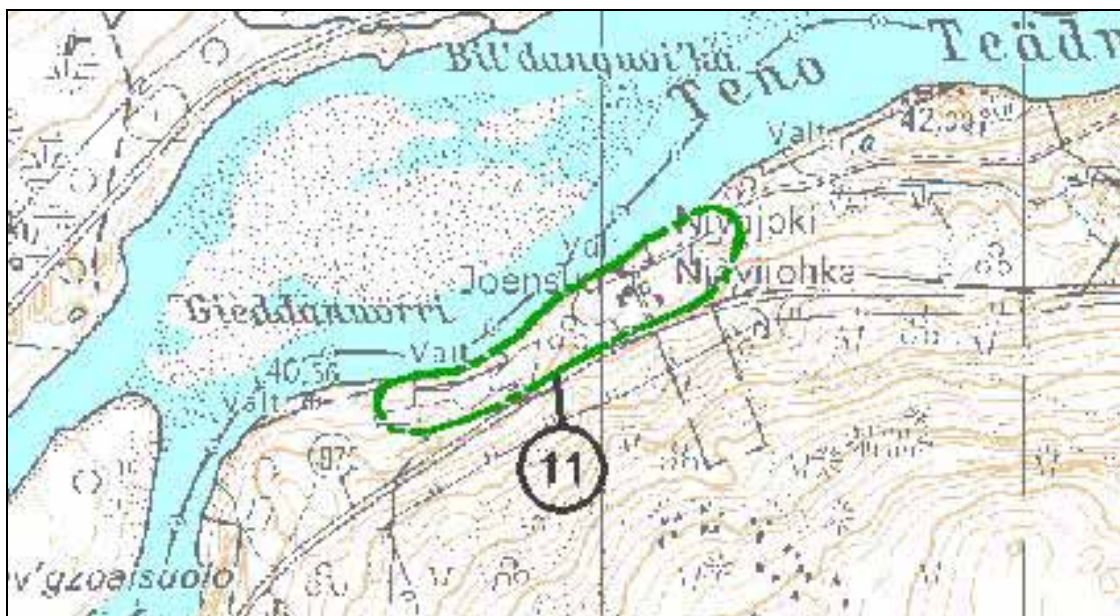
Kysymyksessä ei ole metsälain tarkoittama kohde (hietikko, tulvatasanne), koska kysymyksessä on pääosin fluviaalitoiminnan (jokitoiminnan) aikaansaama hietikkoalue ja joka synnyltään lienee selvästi jääkauden jälkeen syntynyt. Hietikko on syntynyt Ridonjargan harjun pohjoispäähän ja harjasta on otettu aineksia ja toiminta on aikaansaanut voimakasta eroosiota.

Kuva x on Ridonjargan alueelta. Etualalla on pieni osa laajasta rantahietikosta. Kuvan keskellä on maa-aineksen ottoalueita.

Nivajoen niittyalue (nro 11)

Tien ja rannan välisellä alueella on pienpiirteistä harvaa tunturikoivikkoa ja aivan rannassa kookkaampiakin yksilöitä. Paikoin kasvaa katajaa. Alue on maisemallisesti melko huomionarvoista aluetta.

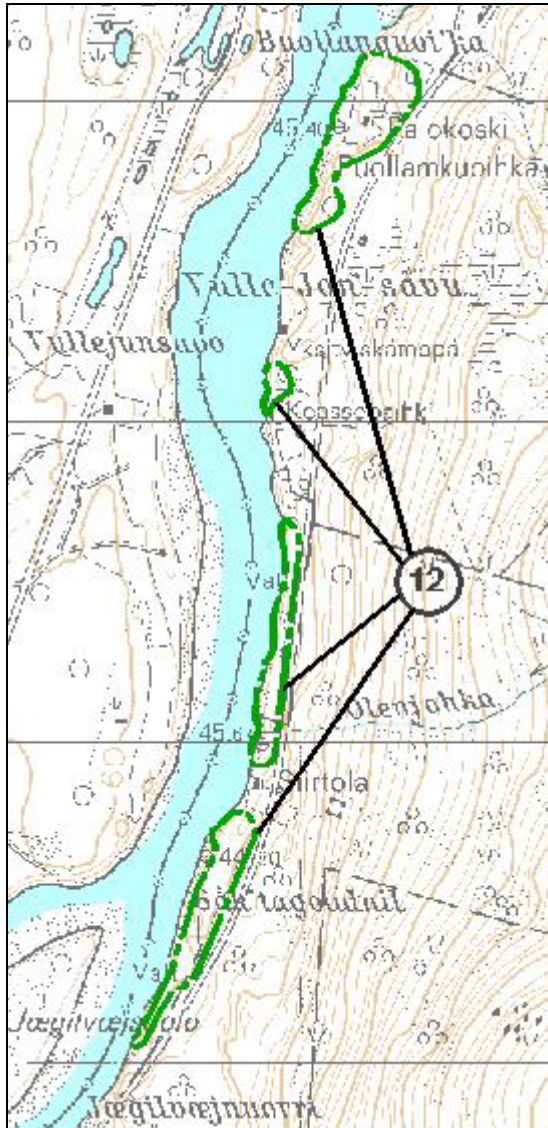
Kuva x. Nivajoen alue. Niityt ovat aktiivisessa käytössä.

Kenttäkerroksen lajistosta voidaan mainita aivan Tenon törmässä kasvava pikkusuolaheinä. Muuten lajisto on melko tavanomaista: nurmitatar, niittysuolaheinä, mesimarja, metsäkurjenpolvi, ahomatar, kissankello (?) ja kultapiisku. Lähiympäristössä ei ole niitty- tai ketoalueita kovinkaan runsaasti ja täten alue muodostaa muusta luonnonympäristöstä poikkeavan elinympäristön. Rakentaminen tulisi pyrkiä sijoittamaan siten, että nykyiset avoimet niittyalueet ja näkymät säilyvät.

Olenjohkan – Keäseppaihin - Palokosken ranta-alue (nro 12)

Kohteella on maantie linjattu lähelle Tenojokea. Alueella sijaitsee Suomen pohjoisin mänty (Siirtolan talon itäpuolella harvassa ja matalassa paljakan reunan tunturikoivikossa). Tieltä avautuu paikoin näkymiä Tenojoelle. Niittyjen reunoilla on paikoin kookkaita yksittäispuita.

Lajistossa esiintyy mm heinätähtimöä, tunturihärkkiä ja puna-ailakkia. Lisäksi Keäseppaihin alueella on ketonoidanlukon kasvupaikka. Hieman pohjoisempaa Palokosken alueella on myös ketonoidanlukon esiintymä. Tämän lisäksi esiintyy lehtovirmajuurta, lehtotähtimöä ja nystypajua.

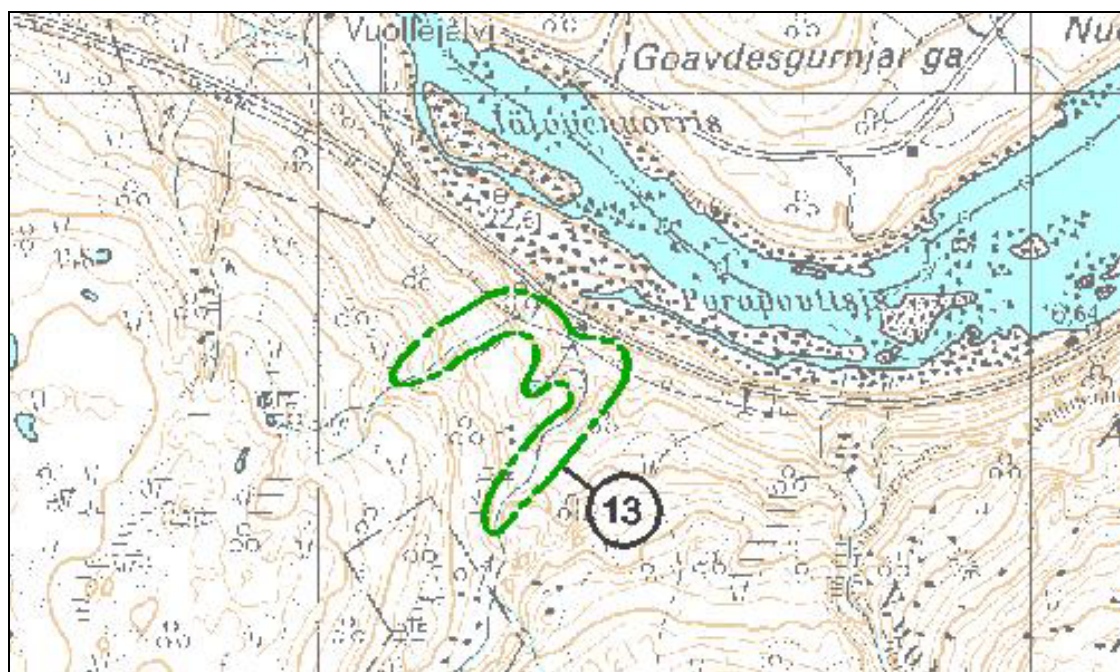

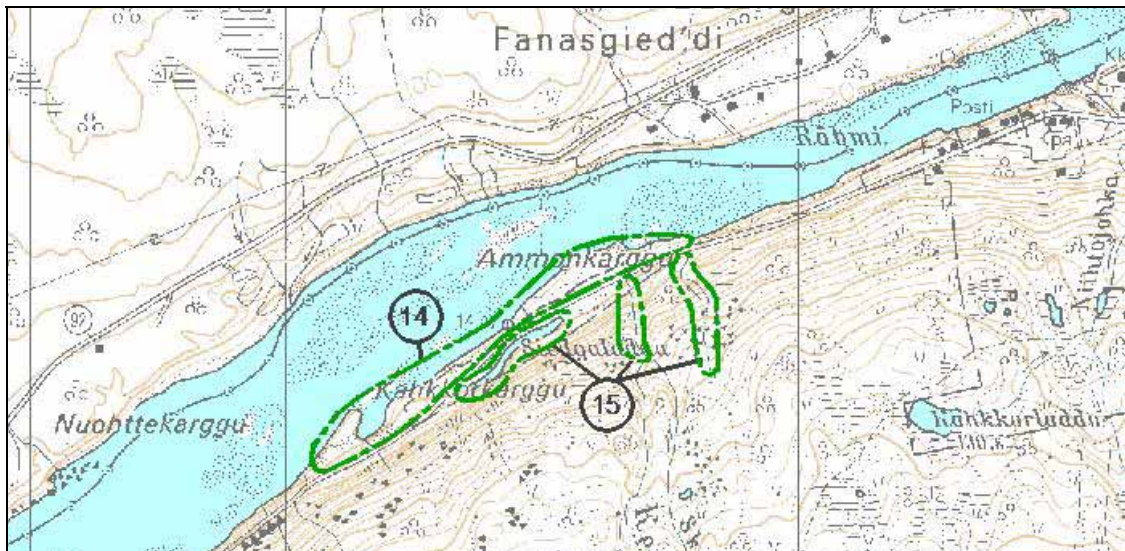
Kuva x. Palokosken alue.

Alakönkään alapuolen puronotkelma (nro 13)

Kahteen puronotkelmaan on muodostunut kookasta koivikkoa kasvava alue. Lajistossa ei maastokäynillä havaittu kovinkaan merkittäviä lajeja; mustikka, variksenmarja, metsäkurjenpolvi, kultapiisku, lakka, ruohokanukka, metsäkorte, kultapiisku, metsäkorte, suohorsma jne.

Kohde muodostaa osan alueellisesti melko laajaa Alakönkään aluetta, jolla runsaasti erilaisia biotooppeja. geomorfologisesti alue on ilmeikäs: muodostumista mainittakoon suppa-kamemaastot sekä laaja rantalouhikko. Kasvillisuustyypit vaihtelevat myös runsaasti: alueella esiintyy mosaiikkimaisesti ketomaista katajikkoo, luonnonniittyä, matala paljakkametsä ja kookasta jokivarsipuustoa.

Siedgaladdun lampi lähiympäristöineen (nro:t 14 ja 15)

Pienellä alueella Tenon varressa on Siedgaladdun karurantainen lampi, jolla ei vaikuttaisi olevan vesilinnustollista merkitystä. Lammen eteläpäässä on piekanan pesäpaikka.

Kahkorarkkun ja Ammonkarkkun (nro 14) niittyalueet ovat maisemallisesti erittäin edustavia. Rannassa on kookkaita tunturikoivuja ja jokimaisemakuva on paikoin puistomainen. Siellä täällä, etenkin alueen eteläosassa, on pienimuotoisia katajikkoja. Alueen kasvilajistosta mainittakoon ketonoidanlukko ja lehtovirmajuuri.

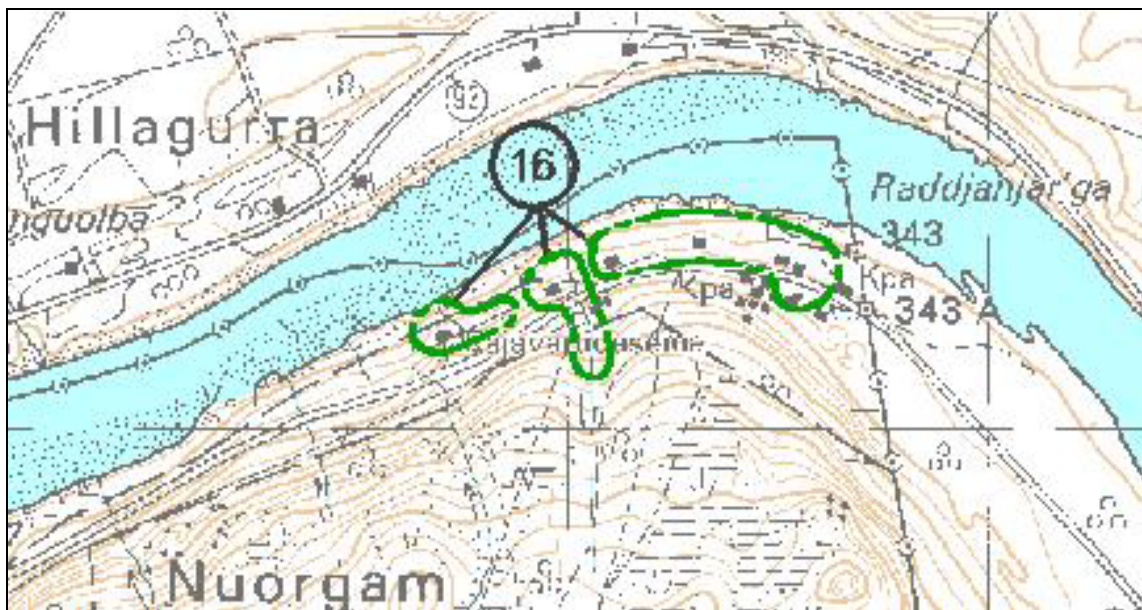
Kuva 14. Siedgaladdun lammen eteläpäästä. Jokilaakso on tällä alueella kapea. Paljakan reunusmetsä ulottuu lähellä jokea. Alueella on piekanan pesä.

Maaperä on pääosin hienoa hiekkaa. Paljakan reunusmetsä ulottuu lähelle maantietä. Tunturin rinnettä laskee kaksi pienimuotoista tunturipuroa (nro 15), jotka omalta osaltaan lisäävät alueen maisemallista viihtyisyyttä.

Rajavartioaseman alue (nro 16)

Rajavartioaseman alueella on runsaasti erilaisia elinympäristöjä. Alueella on sekä käytössä olevia niittyalueita ja vähitellen heinittymässä ja pensoittumassa olevia niittyjä. Alueen lajisto on verraten monimuotoista: ketonoidanlukko, lumihaarikko, lehtotähtimö, lehtotähtimö, keminängelmä, ruijansaunio ja *Juncus arcticus x filiformis*.

Rajavartioaseman alueella rakentamista tulisi välttää erityisesti rantavyöhykkeelle.

Kuva x. Rajalan aluetta. Rajalinja näkyy kuvan vasemmassa reunassa.

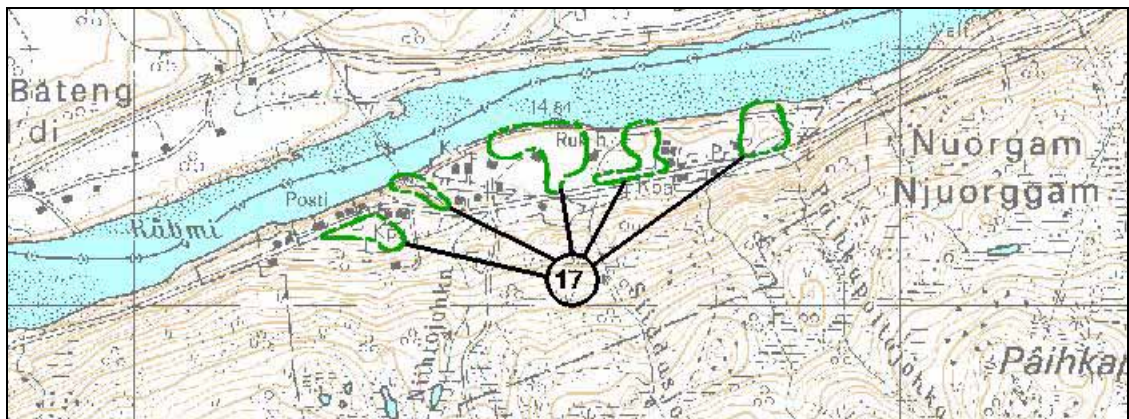
Nuorgamin aluekokonaisuus (nro 17)

Oheisella liitekartalla on rajattu koko Nuorgamin kylän alue huomionarvoiseksi alueeksi. Oheisessa tekstissä on tarkemmin eritelty aluerajauksen sisällä kaikkein huomionarvoisimmat kohteet.

Nuorgam on Suomen ja EU:n pohjoisin taajamakeskus. Kylämaisemassa on runsaasti niittyjä, joiden keskellä voi nähdä vielä vanhoja perinteisiä rakennuksia. Tien tunturin puolella maasto kohoaa nopeasti ensin hiekkatörmälle (vanhoja jokiterasseja) ja sieltä korkeammalle tunturille paljakalle. Paljakka ulottuu Nuorgamin alueella jo verraten alas

lähelle jokilaaksoa. Pulmankijokilaaksoon johtavalta tieltä voi nähdä Nuorgamin kylän kokonaisuudessaan. Nuorgam on mainittu valtakunnallisesti merkittäväksi esihistorialliseksi kokonaisuudeksi (Utsjoen ympäristötöiden yleissuunnitelma 1998, 9). Tenojoen ranta-alueet ovat Nuorgamin alueella erittäin eroosioherkkiä. Rinteet ovat paikoin liian jyrkkiä rakentamiselle. Rakentamista ei tulisi myöskään sijoittaa vanhoille jokiterasseille.

Alueen lajistosta voidaan mainita ketonoidanlukko, kurjentatar, pikkusuolaheinä, lumihaarikko, lettotähtimö, tunturikatkerö, ruoholaukka, luotosorsimo, tähkäkaura ja ruokopuntarpää.

Luonnonympäristöltään tai maisemaltaan arvokkaat pienalueet Nuorgamin kylän alueella , jonne rakentamista ei tulisi osoittaa

Leirintäalueen ja rukoushuoneen välissä tien vieressä oleva lehtomainen alue. Vanha umpeenkasvanut niitty. Alueella kasvaa suurehkoja tunturikoivuja ja mm. ruohokanukkaa, metsäkurjenpolvea, ruoholaukkaa, pikkutalvikkia, kulleroa, korpiorvokkia, mesimarjaa ja rentukkaa. Ilman hoitoa alue kasvaa vähitellen umpeen. Alueella on toteutettu joitakin harvennustoimenpiteitä. Alueella on jokunen maapuu ja pökkeli.

Kuva x. Nuorgamin rukoushuoneen lähellä oleva lehtomainen metsä-alue

Lehtoa voidaan pitää luonnonympäristöltään merkittävänä alueena. Se on luonnonsuojellisesti huomionarvoinen ja soveltuu myös virkistyskäyttöön. Alueelle ei tulisi osoittaa rakentamista.

Iso avoin niittyalue Tarmo-kaupan vieressä. Niitty on merkittävää kulttuurimaisemaa ja olennainen osa Nuorgamin taajamaa ja joko Tenojokivartta. Alue tulee säilyttää rakentamattomana, avoimena kulttuurimaisemana. Lajistossa esiintyy mm. ketonoidanlukkoa ja kurjentatarta sekä ruokopuntarpäätä.

Rajamarketin jälkeen ravintolaa vastapäätä oleva niitty. Niitty on kulttuurimaisemallisesti tärkeä. Se luo mukavan vaikutelman Nuorgamin kylään tultaessa. Alue tulee säilyttää rakentamattomana ja avoimena.

Rajamarkettia vastapäätä on osin tien täytön alle jäänyt puron uoma, joka on maapinnanmuodoltaan ja kasvistoltaan kuitenkin vieläkin huomionarvoinen alue. Alue on roskaantunut ja jää piiloon tieltä. Uomassa kasvaa isokokoisia koivuja ja mm. väinönputkea, kurjenjalkaa, mesimarjaa, mesiangervoa, ruohokanukkaa, luhtatähtimöä, metsäkortetta ja rentukkaa sekä kulleroa.

Rajamarketin pihalla kasvaa maisemallisesti huomionarvoisia isokokoisia koivuja, jotka ovat maisemallisesti hienoja ja tulee säilyttää.

Kuva x. Nuorgamin kylää. Kuvan oikeassa reunassa keskellä tietä reunustaen on rehevä lehtomainen alue.

Täydennysrakentamiseen soveltuvat alueet rakentamispaineen kohdistuessa alueelle

Tien ja joen välissä oleva tiheäpuustoinen alue ennen niittyä ja vanhaa taloa. Ranta tulee jättää rakentamattomaksi ja pääsy rantaan tulee olla myös jatkossa mahdollista. Rakentamista suositellaan ainoastaan jos alueelle kohdistuu rakentamispaine.

Tunturinpuoleinen tasainen alue, tien ja Tenojoen jokiterassin välissä. Alueella kasvaa tiheään nuorta pajua ja tunturikoivua, aluetta lienee joskus laidunnettu. Rinne ja hiekkatörmät tulisi jättää rakentamattomiksi.

Kuva x. Nuorgamin kylätien eteläpuolen aluetta. Alue on vanhaa niittyä, joka on pensoittumassa. Alue soveltuu rakentamiseen.

Kaupan ja puron välissä oleva alue. Kasvillisuus on matalaa ja nuorta paljakan reunus tunturikoivikkoa ja vaivaiskoivua.

Kuva x on Nuorgamin kylästä. Kuvan vasemmassa reunassa on koulu ja oikeassa reunassa Rajamarket.

2 SUUNNITTELUTAVOITTEET

2.1 Yleistä

Maankäyttö- ja rakennuslain (35 §) mukaan yleiskaavan tarkoituksena on kunnan tai sen osan yhdyskuntarakenteen ja maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen sekä toimintojen yhteen sovittaminen.

Yleiskaavassa esitetään tavoitellun kehityksen periaatteet ja osoitetaan tarpeelliset alueet yksityiskohtaisen kaavoituksen ja muun suunnittelun sekä rakentamisen ja muun maankäytön perustaksi.

Nuorgamin osa-alueen yleiskaavasunnittelulle tavoitteita asettavat mm.

- valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
- maakunnalliset suunnitelmat kuten seutu- / maakuntakaavat
- yleiskaavoituksen pohjaksi laadittu ja Utsjoen kunnassa hyväksytty Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020
- maanomistajille kohdistettu kirjallinen kysely suunnittelualueen maankäytöllisistä kehittämissuunnitelmista
- yleiskaavan laadinnan aikana pidetyt maanomistajille suunnatut neuvottelutilaisuudet
- alueelle laaditut luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristöselvitykset

Nuorgamin alueen osayleiskaavassa selvitetään mm. alueidenkäytölliset mahdollisuudet ja ratkaisut kehittämissuunnitelmassa alueelle esitettyjen tavoitteiden ja hankkeiden maankäytölliseksi toteuttamiseksi, ohjataan eri toimintojen kehittämisen tarvitsemia maankäytön ja infrastruktuurin muutoksia, turvataan alueella olevien kulttuuri- ja ympäristöarvojen säilyminen ja edistetään hyvän ympäristön kehittymistä. Samalla ohjataan rakentamispaineita sekä edistetään alueen tasapainoista kehittymistä.

2.2 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtioneuvosto on 30.11.2000 antanut päätöksen valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on ryhmitelty asiasisällön perusteella seuraaviin kokonaisuuksiin:

- Toimiva aluerakenne
- Eheytyvä yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu
- Kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat
- Toimivat yhteysverkot ja energiahuolto
- Helsingin seudun erityiskysymykset
- Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet

Yleiskaava laaditaan siten, että valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet otetaan huomioon. Tavoitteiden huomioon ottaminen saattaa edellyttää yhteensovittamista, mikäli ne osoittautuvat Nuorgamin osa-alueella merkitykseltään ristiriitaisiksi. Yleiskaavaselostuksessa selvitetään suunnitelmien suhde valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin sekä perustellaan mahdollisten yhteensovittamistarpeiden aiheuttamat painotukset tavoitteiden ohjausvaikutuksen tulkinnassa.

Tenonlaakson suunnittelussa keskeisiä ovat erityisesti kulttuuri- ja luonnonperintöön, virkistyskäyttöön, luonnonvaroihin sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisiin alue-

kokonaisuuksiin liittyvät tavoitteet. Myös toimivaan aluerakenteeseen sekä yhteysverkostoihin ja energianhuoltoon liittyvät tavoitteet otetaan tarvittavalla tavalla huomioon.

Kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat

Asetettujen erityistavoitteiden mukaan on alueidenkäytössä mm. varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Suunnittelussa on myös otettava huomioon ekologisesti tai virkistyskäytön kannalta merkittävät ja yhtenäiset luonnonalueet. Tämä edellyttää mm. kansainvälisten sopimusten, valtioneuvoston päätösten sekä valtakunnallisten inventointien huomioon ottamista. Luonnon-suojelun kannalta tulee ottaa huomioon mm. Natura 2000-verkostoon kuuluvat alueet.

Nuorgamin osayleiskaava-alueen kannalta merkitykselliset Natura 2000-verkostoon kuuluvat alueet ovat:

- Välimaan kenttä (kaava-alueella, täydennysalue)
- Vetsijoen suistolehto (kaava-alueen läheisyydessä)
- Kaldoaivin erämaa (kaava-alueen läheisyydessä)

Alueidenkäytön suunnittelussa rantaan tukeutuva loma-asutus on mitoitettava siten, että turvataan luontoarvoiltaan arvokkaiden ranta-alueiden säilyminen sekä loma-asumisen viihtyisyys. Luontoarvoltaan arvokkaiden ranta-alueiden säilyminen edellyttää yleensä pienempää mitoitusta kuin alueilla, joilla tällaisia arvoja ei ole. Kaavoitettavalla alueella mitoitus voidaan vyöhykkeistää luontoarvoiltaan arvokkaisiin alueisiin ja vastaavasti loma-asutukseen paremmin soveltuviin osiin.

Mitoituksessa on otettava huomioon myös loma-asumisen viihtyisyys. Tavoite ei tältä osin lähtökohdiltaan ota kantaa siihen, tuleeko loma asutuksen olla harvaa tai keskittyntä. Lisäksi on suunnittelussa otettava huomioon pinta- ja pohjavesien suojelutarve ja käyttötarpeet sekä tulvasuojelu.

Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet

Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet kuten sellaiset, jotka koskevat Saamelaisten kotiseutualuetta, tulee ottaa huomioon koko maata koskevien tavoitteiden ohella.

Tenonlaakson kehittämissuunnitelman ja rantaosayleiskaavojen kannalta keskeinen on saamelaisten kotiseutualuetta koskeva yleistavoite. Saamelaisten kotiseutualueella turvataan alueidenkäytössä saamelaiskulttuurin ja –elinkeinojen kehittämisedellytykset ja sovitetaan ne yhteen luonnon kestokyvyn kanssa. Muuallakin poronhoitoalueella turvataan poronhoidon alueidenkäytölliset edellytykset.

Saamelaisten kotiseutualueella tarkoitetaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:n mukaisesti Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan aluetta.

Toimiva aluerakenne

Toimivan aluerakenteen kannalta on Nuorgamin alueen suunnittelussa otettava huomioon mm. rajavalvonnan tarpeet sekä toimintamahdollisuudet sekä Nuorgamin taajaman kehittämisen aluerakenteellinen merkitys.

Yhteysverkostot ja energiahuolto

Yhteysverkostojen ja energiahuollon osalta tarkasteltavaksi saattavat tulla teleliikenteen mastoihin sekä tuulivoimaloihin liittyvien tarpeiden selvittäminen. Tuulivoimakysy-

mykset on kuitenkin tarkoitus varsinaisesti ratkaista maakuntakaavoituksen yhteydessä.

2.3 Maakuntasuunnittelun asettamat tavoitteet

Lapin liitto toimii maakunnan, sen kuntien ja asukkaiden eduksi kehittämis-, suunnittelu-, tutkimus- ja edunvalvonta-asioissa. Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, maakuntakaava sekä alueellinen kehittämisohjelma (maakuntaohjelma). Maakunnan suunnittelussa otetaan huomioon valtakunnalliset tavoitteet sovittaen ne yhteen alueiden käyttöön liittyvien maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa.

Lappi 2020 Lapin maakuntasuunnitelmassa todetaan mm. seuraavaa:

- Lapin omaleimaista kulttuuriympäristöä arvostetaan korkealle sekä asukkaiden viihtyisyyden ja kotiseututunteen kannalta että matkailun vetovoimatekijänä.
- Matkailun tavoitteena on kasvattaa matkailijavirtoja, kansainvälistyä, parantaa kannattavuutta, luoda ympärivuotista kysyntää, huolehtia saavutettavuudesta, nostaa käyttöasteita sekä lisätä tuloa ja työpaikkoja. Luontoaktiviteetit ovat merkittävin tuoteryhmä ja niistä kehitetään monipuolisia Lapille leimallisia tuotteita.
- Elinkeinojen, maankäytön, liikenteen, yhdyskuntatekniikan ja muun toiminnan suunnittelussa tulee ympäristönäkökulman vahvistua.

Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Viranomaisen on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista. Pohjois-Lapin maakuntakaavan (Inari, Sodankylä ja Utsjoki) laatiminen on aloitettu vuonna 2001. Tavoitteena on, että maakuntavaltuusto voisi vahvistaa kaavan vuoden 2006 keväällä.

Laadittavana olevan maakuntakaavan alustavia evästyksiä Nuorgamin alueen yleiskaavan laatimiselle:

- Matkailun vetovoima-alueena Tenon varsialueet Yläkönkäältä kirkonkylän kautta Nuorgamiin ja edelleen Pulmankijärvelle ulottuva vyöhyke
 - Kyseisen vyöhykkeen kehittäminen edellyttää vetovoimaisia luonnon- ja kulttuuriympäristöjä,
 - hyviä palveluita ja toimivia liikenne- ja reittiyhteyksiä,
 - vaatii ympäristön vaalimista ja hoitamista,
 - yhtenäistä opastusjärjestelmää,
 - yritysten verkostoitumista ja yhteismarkkinointia
- Maaseudun kehittäminen
 - pienyritystoiminnan kehittäminen
 - matkailua, loma-asutusta, reittejä
 - rakentamisen sovittaminen perinteiseen kyläympäristöön
- Nuorgamia kehitetään keskuskylänä
 - rakentamisen korkeampi mitoitus
 - loma-asutuksen lisääminen
 - reitit kylän kautta
- Alaköngästä korostetaan virkistys- / matkailukohdemerkinnällä
- Utsjoki – Nuorgam tien parantaminen
- Kulttuurihistoriallinen tie Nivajoki – Alajalve – museotie
- Ranta-alueilla taajamatoimintojen alueiden ulkopuolella vapaan ranta-alueen osuus tulee olla vähintään puolet muunnetusta rantaviivasta
- Ranta-alueilla tulee turvata rannan suuntainen kulkuyhteys

- Rakennuspaikkoja ei saa suunnitella sijoitettavaksi tulvauhka-alueille
- Porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava
- Rakennuksia ei tule suunnitella sijoitettavaksi maisemallisesti aroille alueille

2.4 Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 asettamat tavoitteet

2.4.1 Yleisiä lähtökohtia

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 määrittelee edellytyksiä kunnan ja sen elinkeinojen kehittämiseksi ja myös toiminnallisia periaatteita ja ympäristöllisiä reunaehdoita maankäytön suunnittelulle.

Maankäytön suunnittelussa keskeinen lähtökohta on yhdyskuntarakenteen kehityksen ohjaaminen hallitusti ja suunnitelmallisesti. Tällä tarkoitetaan rakentamisen, palvelu- ja työpaikka-alueiden ja infrastruktuurin ohjaamista maiseman ja luonnonolosuhteiden, kulttuurin ja kunnan kehittämisen kannalta kestäväällä ja tietoisella tavalla.

Kehittämissuunnitelmassa tuodaan esille, että Nuorgamin kyläkeskusalueella keskeisiä ratkaistavia asioita ovat mm:

- uuden rakentamisen sovittaminen olevaan kylärakenteeseen sitä eheyttäen
- kunnallisteknisten verkostojen ja uuden rakentamisen tasapainoinen yhteensovittaminen
- kyläkuvan parantamistoimenpiteiden määrittely perinteiset kulttuuriarvot huomioiden
- matkailuun liittyvien toimintojen ja muiden toimintojen – erityisesti palvelujen – vuorovaikutuksen selvittäminen.

Myös asuinmahdollisuuksien lisääminen on keskeinen suunnittelun lähtökohta. Nuorgamissa puitteet varsinkin sijaintinsa puolesta ovat luontaiset mm. rajakauppaan tukeutumiseen ja siihen liittyvän maankäytön kehittämiseen.

Kylämiljööön ja tästä irrallleen sijoittuvien matkailuympäristöjen ja haja-asutuksen välillä pyritään edistämään liikenneyhteyksien ylläpitoa ja suunnittelemaan tarvittavia parantamistoimenpiteitä. Esimerkiksi Kirkonkylän ja Nuorgamin välistä tieyhteyttä tulisi parantaa mahdollisuuksien mukaan. Liikenneturvallisuuden parantamistoimenpiteet - sekä kyläkeskuksessa että haja-asutusalueilla - ovat toiminnallisten ristiriitojen välttämisen kannalta tärkeitä ja keskeisiä.

Lisääntyvän loma-asutuksen, vesiretkeilyn, kalastuksen yms. myötä tulee myös vesiliikenne todennäköisesti lisääntymään. Tämän johdosta nykyisiä venevalkamia olisi kehitettävä edelleen ja tarvittaessa osoittaa mahdolliset uudet rantautumispaikat. Keskeisimmille näistä olisi kehitettävä palveluja esim. jätehuollon osalta.

On todennäköistä, että Utsjoen kunnan väestö keskittyy tulevaisuudessa yhä enemmän kyläkeskusalueille ja jossakin määrin pienemmille kylille. Yleiskaavoituksessa tähän voidaan varautua. Uusien rakentamisalueiden suunnittelussa tavoitteena on kiinnittää erityishuomio ympäristön viihtyisyyteen sekä toisaalta sen mielekkääseen kytkeytymiseen jo oleviin kylärakenteisiin.

Kyläalueilla uutta rakentamista suunniteltaessa tulisi huomioida kylän perinteistä rakentamistapa. Oleviin kylärakenteisiin soveltuva täydennysrakentaminen selvitetään yleiskaavoituksen yhteydessä yleispiirteisellä tarkkuudella siten, että yleiskaava voi toimia pohjana rakennuslupien myöntämiselle.

Asumisen levittäytymistä satunnaisesti pitkin jokilaaksojen ranta-alueita on tarkoituksenmukaista hillitä. Luontaista lienee tavoitella tilannetta, jossa tuetaan nykyisten kyläkeskusten ja kylämaisten alueiden säilymistä ja kehittymistä asuinpainotteisina alueina.

Kunta voisi hankkia maa-alueita keskeisiltä paikoilta aktiivisen maapolitiikan mahdollistamiseksi.

Rajakauppa on huomioitava maankäytössä varsinkin tieyhteyksien toimivuuden ja kaupan vaatimien aluevarausten osalta. Päätiieverkoston osalta suunnittelussa tulee kyseeseen olevan verkoston kehittämistarpeet ja mahdollisten uusien linjausten osoittaminen.

Majoitustilojen, reitistöjen, taukopaikkojen, tiestön ja muun matkailuun vaikuttavan infrastruktuurin sijoittumista ohjataan kaavoituksella. Kalatalouden osalta maankäytön suunnittelussa on huomioitava mm. perinteiset kalastuspaikat ja niille kulkeminen. Myös veneiden vesillelaskupaikat ja rantojen taukopaikat sekä kalastuspaikkojen suhde matkailutoimintojen sijoittumiseen ovat maankäytön suunnittelussa ratkaistavia asioita. Lisäksi mahdollisten kalanjalostuslaitosten aluevaraukset on huomioitava.

Kaavoituksessa huomioidaan myös maisema ja luonto matkailun vetovoimatekijänä ja toimintaympäristönä sekä ympäristöarvona.

Porotalouden osalta suunnittelutyössä on huomioitava tarvittavissa määrin teurastamon ja jalostuslaitosten aluevaraukset ja mahdollinen jätteenkäsittely. Poronhoito tapahtuu pääsääntöisesti erämaa-alueilla jokilaakson ulkopuolella, joten suora maankäytöllinen vaikutus on vähäinen. Paikoin aitarakenteet voivat ulottua jokilaaksoon.

Muiden elinkeinojen osalta maankäytön suunnittelussa on tehtävä tarvittaessa tarpeelliset aluevaraukset uusille toimipaikoille. Julkisen sektorin toimintojen osalta maankäytön suunnittelussa on huomioitava mahdollisten uusien toimitilojen tarve.

2.4.2 Toiminnalliset vyöhykekokonaisuudet ja maankäytölliset hankkeet

Nuorgamin osa-alueen yleiskaavoituksen osalta kehittämissuunnitelma korostaa seuraavia vyöhykekokonaisuuksia ja maankäytöllisiä hankkeita:

- Vyöhykekokonaisuudet
 - Nuorgamin kyläkeskuksen kehittäminen
 - Alakönkään yhteydessä matkailualueiden kehittäminen
 - Maisema- ja luontoarvojen huomiointi
 - Ranta-alueiden rakennusoikeuden määrittely
- Maankäyttöön linkittyvät hankkeet
 - Vuokra-asuntoja Nuorgamin kyläkeskuksiin
 - Rakennuspaikkojen varaaminen yrittäjille, luontaiselinkeinon harjoittajille ja paluumuuttajille
 - Kevyen liikenteen väylä Nuorgamista Rajalaan
 - Kyläkuvan siistiminen ja yleisilmeen parantaminen
 - Tenon kulttuuri- ja toimintakeskuspaikan selvittäminen (mihin kyläkeskukseen?)
 - Poronlihan ja kalan jatkojalostuksen kehittäminen
 - Tuetaan talvimajoituksen rakentamista
 - Rantautumispaikat Tenolle
 - Moottorikelkkareittien kytkeminen kyläkeskuksiin
 - Mahdollinen Patikkareitti Nuorgam - Utsjoki - Karigasniemi

2.4.3 Yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet

Toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisilla vyöhykekokonaisuuksilla tai alueilla rakentamisen määrää painotetaan kullakin vyöhykkeellä sille soveltuvalla ja ominaisella tavalla. Yleisenä lähtökohtana voidaan pitää, että rakentaminen voi määrältään olla

voimakkainta kunnallisteknisten verkostojen piirissä tai niiden ulottuvilla olevilla alueilla (kyläkeskukset). Asutuskeskittymien ulkopuolisilla lähes luonnontilaisilla alueilla rakentamisen määrän tulee luonnollisesti olla määrältään vähäisintä.

Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa esitetty toiminnallinen ympäristö, maisema- ja luonto-olot yhteen sovittava ranta-alueiden vyöhykejako (katso strateginen toimenpidekartta) on periaatteellinen ja rajauksiltaan likimääräinen. Vyöhyketarkastelua sovelletaan yleiskaavan laadinnassa. Rakentamisen ja maisema- sekä luontoarvojen yksityiskohtainen yhteensovittaminen ratkaistaan osayleiskaavojen laadintojen aikana. Esitettäviiin maankäyttöratkaisuihin vaikuttavat merkittävästi myös neuvottelut maanomistajien ja muiden osallisten kanssa.

Oheisessa taulukossa on esitetty kehittämissuunnitelman mukaiset yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet.

VYÖHYKE / ALUE	YLEISET VYÖHYKEKOHTAISET MAANKÄYTTÖPERIAATTEET
TA Kyläkeskusalueet	Rakentaminen toteutetaan olevaa rakennetta eheyttäen. Tukee palveluja. Rakentamisen määrä voi olla runsainta. Liitetään kunnallisteknisiin verkostoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan kokonaisrakenne. Tarvittaessa toteutusta varten laaditaan asemakaava.
AT Pienialaiset kylämiljööt	Määrällisesti maltillinen rakentaminen sovitaan kyläarvoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan rakennuspaikat. Tarvittaessa rakentamista ohjeistetaan.
R, RM Pienialaiset matkailukeskitymät	Yleiskaavalla ratkaistaan rakentamisen kokonaismäärä. Huomioidaan matkailun erityisintressit, rantautumisalueet, yhteisalueet ymv. Pyritään keskittymiin, jolloin rakentamisen määrä voi olla tavanomaista suurempi.
MA Arvokkaat tai rakentamiselle herkät maisema-alueet	Rakentaminen sovitaan maisemaan. Maiseman sietokyky määrää rakentamisen määrän. Olevaan rakentamiseen tukeutuvilla tai peitteisillä alueilla rakentamistehokkuus on runsainta, avoimilla maisema-alueilla vähäisintä.
MUUT Muut alueet	Erityispiirteitä omaamattomilla tavanomaisilla teknisesti rakentamiseen soveltuvilla ranta-alueilla rakentamisen määrä on keskimääräistä muihin alueisiin verrattuna – ei runsainta muttei vähäisintäkään.

2.4.4 Yleistä rantarakentamisen osoittamisperiaatteista

Kyläkeskittymien ulkopuolisilla ranta-alueilla tavoitteena on laatia osayleiskaava siten, että ranta-alueilla rakennusluvut hajarakentamiseen voidaan myöntää suoraan kunnanvaltuuston hyväksymän oikeusvaikutteisen osayleiskaavan pohjalta. Osayleiskaava vähentää siten poikkeuslupakäsittelyjä sekä ranta-alueella maanomistajakohtaisten ranta-asemakaavojen laadintatarpeita.

Osayleiskaavan keskeisenä tavoitteena on osoittaa rantavyöhykkeelle sijoitettavissa olevien asuntojen, pääosin loma-asuntojen, rakennuspaikkojen kokonaismäärä ja likimääräinen sijainti tilakohtaisesti tarkasteltuna.

Rakennusoikeutta käsitellään tilakohtaisesti ja rakennusoikeutta voidaan siirtää saman maanomistajan omistamien tilojen välillä, mikäli se on kokonaisrakenteellisesti perusteltavissa. Rakennusoikeutta pyritään siirtämään erityisesti luonto- ja maisemasuhteiltaan muutoksille herkkien alueiden osalta muille saman maanomistajan ranta-alueille. Rakennusoikeuden siirrot eivät saa kuitenkaan johtaa maanomistajan tai ympäristön kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

Rakennusoikeuden kohdistamisessa kiinnitetään huomiota alueiden sijaintiin suhteessa toiminnalliseen kokonaisrakenteeseen, ympäristölliseen rakennettavuuteen sekä toisaalta maanomistajien yhdenvertaiseen kohteluun.

Haja-asutusalueilla loma-asutuksen sijoittamisessa kiinnitetään huomiota olevien kyläkeskusten tukemiseen. Loma-asutuksen lisäksi kyläkeskusten läheisyydessä suositaan pysyvää asutusta.

Menettelytavan osalta tavoitteena on osallisten ja suunnittelijoiden välisen vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin mahdollistaminen. Osallistumismenettelyn yksi keskeinen tavoite on inspiroida paikallisia ja ulkopuolisia osallisia ja toimijoita suunniteltavan ympäristön ja siihen liittyvien toimintojen käytännön kehittämiseen.

Suunnittelualueen nykyinen maankäyttö ja luonto-olot sekä jo aikaisemmin laaditut selvitykset ja suunnitelmat luovat pohjan yleiskaavoituksen tavoiteasettelulle ja mitoituspeusteille.

2.5 Osallistumisprosessin synnyttämät paikalliset tavoitteet

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 laadinnan yhteydessä, syksyn 2003 ja talven 2004 aikana, on pidetty useita osallisille suunnattuja neuvottelutilaisuuksia ja suunnitteluseminaareja. Tilaisuuksissa kartoitettiin mm. paikallisia näkemyksiä suunnittelualueen nykytilasta ja toisaalta kehittämismahdollisuuksista.

Vuorovaikutuksen anti on koottu osaksi kehittämissuunnitelman analyysiosaa. Nämä osallisten näkemykset tullaan huomioimaan yhtenä lähtökohtana osayleiskaavan maankäytön suunnitteluvaiheessa.

Kehittämissuunnitelman laadinnan yhteydessä pidetyissä osallistumistilaisuuksissa ja yleiskaavan laadintavaiheen neuvottelutilaisuuksissa sekä maanomistajille suoritettussa kyselyssä Nuorgamin ympäristöä koskettavina paikallisina lähtökohtina maankäytön kehittämiseksi on tuotu esille mm. seuraavaa:

- Nuorgamissa koetaan puutteena vuokra-asuntojen ja asuintonttien vähäisyys. Vuokra-asuntojen lisäämisellä voitaisiin myötävaikuttaa mm. Norjassa työskentelevien muuttamiseen Suomen puolelle.
- Maankäytöllisiä valmiuksia taajamassa tulisi parantaa mm. uusien yritystoimintojen mahdollistamiseksi.
- Nuorgamissa koetaan puutteena, ettei alueella ole poroteurastamoja.
- Kirkonkylän ja Nuorgamin välinen seututie koetaan liian kapeaksi. Tästä johtuen liikenneturvallisuus tiellä on puutteellinen - varsinkin raskaan liikenteen ja muun liikenteen kohdatessa. Tien rakenteellista parantamista toivotaan.
- Nuorgamista Rajalaan tulisi rakentaa kevyenliikenteen väylä.
- Suosituilla kalastusalueilla on puutetta pysäköintipaikoista ja tieltä rannalle johtavista reiteistä. Yhtenä ongelmana koetaan turistien hallitsematon liikkuminen. Muun muassa Alakönkään kalastusalueen pysäköinti on hallitsematonta. Ongelmana koetaan myös em. liittyvä villi tienvarsimajoitus.
- Reittien (varsinkin moottorikelkkareittien) liittyminen taajamiin tulisi ratkaista.
- Yleiskaavan laadintaa pidetään tarpeellisena. Yleiskaavan avulla nykyinen poikkeuslupakäytäntö saadaan vähentymään, rakennusluvut voidaan myöntää suoraan yleiskaavan pohjalta kunnassa.
- Luonto ja puhtaus tuotiin vahvuuksina esiin.
- Ongelmaksi on koettu toisaalta luonnonalueiden ylisuojeleminen, joka rajoittaa muuta maankäyttöä.

Kehittämissuunnitelmalla ja sitä osaltaan toteuttavalla yleiskaavoituksella voidaan tukea edellä lueteltujen paikallisesti tärkeiksi nähtyjen seikkojen toteutumista. Tulevaa rakentamista ja muuta maankäyttöä voidaan ohjata sekä määrällisesti että laadullisesti haluttuun suuntaan – ympäristölliset ja kulttuuriset arvot huomioiden.

2.6 Kulttuuriympäristön asettamat tavoitteet

2.6.1 Paikallisten näkemys

Kulttuurin säilyttämistä pitävät kaikki saamelaiset tärkeänä. Osa saamelaisista on sitä mieltä, että kulttuuria tuetaan säilyttämällä mahdollisimman hyvin luontaiselinkeinojen toimintaedellytykset. Osa saamelaisista on puolestaan sitä mieltä, että yleensäkin elinkeinoja kehittämällä luodaan mahdollisuuksia työskennellä alueella ja kulttuuri säilyy kun alueella pysyy riittävästi ihmisiä. (Yrityskysely, 2003) (Seminaarit, 2003/2004)

Monet saamelaiset ovat sitä mieltä, että saamelaisten ei tarvitse sopeuttaa elämäänsä ja perinteitään ulkopuolelta tulleiden asukkaiden tai matkailijoiden mukaan. Esim. palveluja on tarjottava saamelaisten ehdoin. Matkailun kuten muidenkin elinkeinojen on sopeuduttava saamelaisten ehtoihin, eikä päinvastoin. (Seminaarit, 2003/2004)

Utsjoen kunnan tavoitteena on vahvistaa Utsjoen asemaa saamelaisena kulttuurikuntana.

2.6.2 Kulttuurin merkitys suunnittelutyölle

Utsjoen kunnassa saamelaisuus vaikuttaa kaikkeen toimintaan ja se on huomioitava kaikissa suunnitelmissa ja toimenpiteissä. Saamelaisuutta ei voida käsitellä erillisenä asiana, vaan se on sisäänrakennettuna kaikissa asioissa.

Kehittämissuunnitelmassa erityisesti huomiotavaksi tulevat kulttuurin toteuttamiseen liittyvät perinteet ja tavoitteet, sekä luontaiselinkeinojen harjoittamiseen liittyvät asiat. Kulttuuriin ja luontaiselinkeinoihin liittyvät asiat ovat ensinnäkin suunnittelun lähtökohtia asettaen tavoitteita suunnittelulle. Sen lisäksi kaikkia toimenpiteiden vaikutuksia on arvioitava suhteessa saamelaisten kulttuuriin ja luontaiselinkeinoihin. On esim. tarkasteltava vaarantavatko suunnitelmat ja toimenpiteet saamelaisten kulttuurin harjoittamisen perusoikeuden. Porotalous on suuren merkityksensä vuoksi erityisen tarkastelun kohteena.

Suunnittelussa on tavoitteena sovittaa yhteen ekologiset, maisemalliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset lähtökohdat parhaalla mahdollisella tavalla.

Osayleiskaavan tavoitteena on säilyttää ja tukea suunnittelualueelle ominaista ympäristöä ottamalla huomioon kohteet ja kokonaisuudet, jotka kertovat alueen luonnosta, maisemasta ja kulttuurista (katso kohta 1.6 Kulttuuriympäristö).

2.6.3 Ympäristön hoidolliset tavoitteet

Ympäristön hoidon osalta tavoitteena on poistaa maankäytöllisiä ja ympäristöllisiä häiriötekijöitä sekä toisaalta korostaa alueen arvoja. Ympäristön hoitoon kuuluu myös uuden rakentamisen sovittaminen rakentamisperinteeseen, miljööseen ja yleensäkin kyläkuvaan tai maisemaan.

Ohessa listaus yleisistä tavoitteista ympäristön hoidon osalta:

- Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja kyläkokonaisuuksien suhde ympäröivään maisemaan tulisi säilyttää. Mahdollisen täydennysrakentamisen tulee näillä alueilla olla maltillista ja sijainniltaan, mitoitukseltaan, tyyliiltään ja ryhmittelyltään ympäristöön sopivaa.
- Uudisrakentamisen sijoittamista kyläalueiden reuna-alueille suunniteltaessa on varmistettava, etteivät kyläkokonaisuuden rajautumisperiaatteet ja suhde ympäristöön oleellisesti muutu.

- Kulttuuriympäristön kohokohtien maisemallista asemaa ei tule heikentää uudis-rakentamisella. Mikäli tärkeiden rakennusten tai rakennusryhmien lähistölle osoitetaan uutta rakentamista, tulee rakentamisen olla mittakaavaltaan ja tyyliltään kulttuuriympäristön kohokohdille alisteista.
- Arvokkaisiin kulttuuriympäristöihin liittyvät viljelykelpoiset maat suositellaan mahdollisuuksien mukaan säilytettävän rakentamisen ulkopuolella. Pelto- ja niittyalueet tulisi jatkossakin hoitaa avoimina.
- Mikäli luonnonmaisemajaksolle osoitetaan rakentamista tai muita toimintoja (esim. mahdolliset matkailuvaunujen alueet, telttailualueet jne.), tulee alueet sijoittaa niin, ettei jokiuoman suunnasta ole alueille suoraa näköyhteyttä ja että jokiuomaa rajaavat rinteet ja niiden kasvillisuus säilyvät ilmeeltään luonnonmukaisina. Alueilta tulee järjestää selkeä yhteys joen rantaan kulutuksen kanavoimiseksi rakennetuille reiteille.

2.7 Luonnonympäristön asettamat tavoitteet

2.7.1 Yleistä

Kaavoituksessa tulee ottaa huomioon kaavoitettavan alueen ja lähiympäristön luontoarvot. Maankäyttö- ja rakennuslain 5§:ssä määritellään alueiden käytön suunnittelun tavoitteet. Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää mm. luonnon monimuotoisuuden ja muiden luontoarvojen säilymistä sekä ympäristönsuojelua ja ympäristöhaittojen ehkäisemistä.

Muut luonnonarvojen huomioon ottamista säätelevät keskeisimmät kansalliset lait ovat luonnonsuojelulaki, metsälaki ja vesilaki. Euroopan Unionin lainsäädännössä keskeisiä ovat direktiivi luontotyyppien ja luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta sekä direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta.

2.7.2 Yleiset tavoitteet ja suositukset

Hankealueen luonnonympäristö käsittää joet, jokiplatoot sekä tunturien alarinteet. Luonnonympäristöä monipuolistavat useat jokisuistot sekä kasvillisuudeltaan muusta ympäristöstä poikkeavat alueet, kuten rehevät lehtorannat, pahdat ja kalkkipitoiset alueet. Luonnonympäristö on yleisesti ottaen kulutusarkaa ja eroosioherkkää. Tärkeä osa luonnonympäristöä ovat puhtaat vesistöt.

Maankäytön suunnittelua ohjaavat luonnonympäristön osalta mm. seuraavat asiat:

- Luonnonsuojelualueet ja suojeluohjelmien kohteet ovat rakentamisen ulkopuolisia alueita. Lisäksi maankäytön suunnittelussa tulee turvata ko. alueiden luontoarvojen säilyminen. Toisin sanoen kaavoitukselliset ratkaisut tulee laatia siten, että suojelualueiden läheisyyteen ei sijoiteta sellaisia kaavavarauksia, joiden toteuttaminen voi heikentää suojelualueiden arvoja. Toisaalta suojelualueet voivat tukea mm. alueen matkailutoimintaa. Matkailunkin osalta on kuitenkin toimittava siten, että suojelualueiden luontoarvot eivät heikkene.
- Hankealueella on arvokkaita luontokokonaisuuksia, joilla on esimerkiksi poikkeuksellisen edustavaa kasvillisuutta ja/tai eläimistöä tai ne edustavat monimuotoisuuden kannalta merkittäviä ympäristöjä. Lisäksi alueisiin liittyy usein maisemallisia arvoja. Tyypillisesti kohteet sijoittuvat joki- ja purovarsiiin ja -suistoihin, tuntureiden pahdoille sekä perinneympäristöihin. Osa arvokkaista luontokokonaisuuksista on tarpeen jättää rakentamisalueiden ulkopuolelle, kun taas osalla rakentaminen on mahdollista sovittaa luontoarvojen säilyttämiseen.
- Pohjavesiä koskee pohjaveden pilaamiskielto. Pohjavesialueilla rakentamista tulee ohjata siten, että pilaantumisaaraa ei synny. Rakentamista ja toimintaa tulee ohjata kaavamääräyksiin.
- Luonnon herkkyyden ja monimuotoisuuden kannalta rakentamista on suositeltavaa välttää laajoilla luonnontilaisilla alueilla. Rakentamisen keskittäminen nykyisille rakennetuille alueille ja niiden ympäristöön on luonnon kannalta suositeltavaa.
- Vesistöjen puhtaus on keskeinen vetovoimatekijä ja luonnonriikkaus, mikä tulee huomioida maankäytön suunnittelussa.

2.7.3 Luontoarvojen huomioiminen

Koska Nuorgamin osayleiskaava-alue (mm Alaköngäs, Nuorgamin kylä) on monessa eri mielessä ihmisiä kiinnostava ja ainutlaatuinen alue, tulisi sen ominaispiirteet pyrkiä säilyttämään sopeuttamalla laajeneva ja monipuolistuva ihmistoiminta mahdollisimman hyvin herkkään luontoon.

Laadittujen luontoselvitysten perusteella (katso kohta 1.7 Luonnonympäristö) tulee ainakin osaksi Alaköngään alueella rajoittaa uudis- ja lisärakentamista ja erityisesti alueen käyttöä nykyistä huomattavasti tehokkaammin, sillä alue muodostaa luonnonympäristöllisesti huomattavan monimuotoisen kokonaisuuden. Alueen vetovoimaisuutta lisää museotie.

Välimaan alueelle tulee uutta rakentamista osoittaa harkiten ja varovaisesti. Parhaiten rakentaminen soveltuisi maantien eteläpuolelle tai Välimaasta länteen.

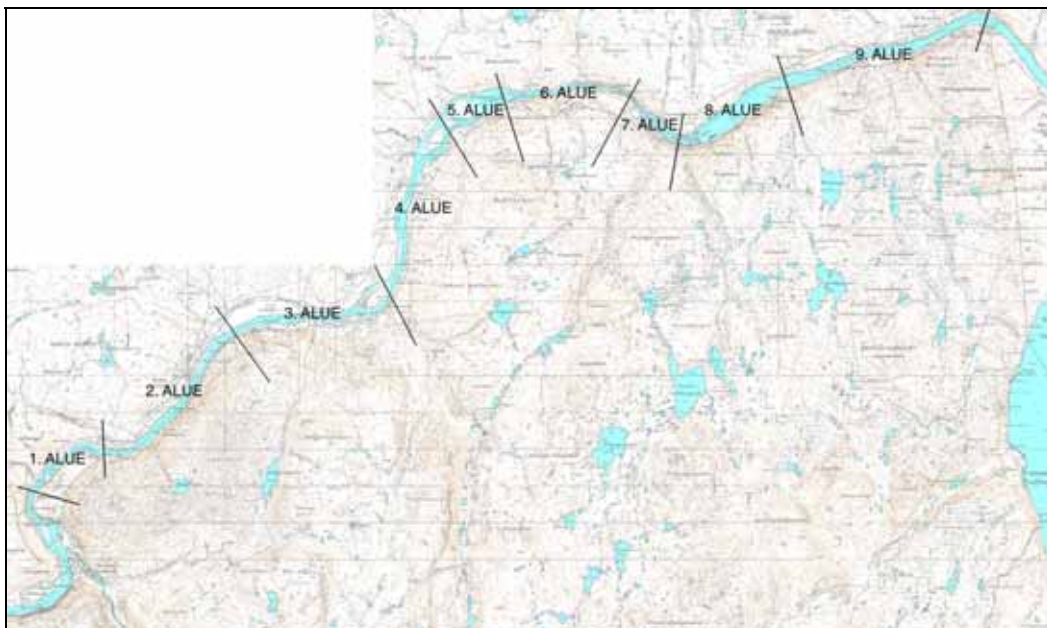
Rajavartioston alueella rakentaminen tulisi pyrkiä sijoittamaan tien eteläpuolelle tai ennen rajavartioasemaa tien ja rannan väliselle alueelle, jossa kasvaa melko tiheää tuntu-rikoivikkoa.

Kahkkorarkkun ja Ammonkarkkun alueet ovat luontoarvojensa puolesta rantarakentamiseen soveltuvia, mutta alueen puistomaisuutta ja kaunista maisemakuvaa tulee pyrkiä säilyttämään mahdollisimman nykytilaisena.

2.8 Maisemaselvityksen asettamat tavoitteet

2.8.1 Yleistä

Suunnittelualueen maiseman kannalta yleisenä tavoitteena on ohjata maankäyttöä siten, että maankäyttö huomioi ja korostaa suunnittelualueella olevien eriluonteisten (luonto, maisema, rakentaminen, kulttuuri) alueiden ominaispiirteitä ja näiden välistä tasapainoa; arvokkaimmilla luonnonmaisema-alueilla (kuten Alaköngäs) ihmistoiminnan haitallinen vaikutus minimoidaan, kulttuuriympäristöissä (kuten Välimaa) vaalitaan alueen kulttuurihistoriallisia arvoja ja rakentamisalueilla (kuten Nuorgamin kyläkeskus) rakennetta eheytetään mm. täydennysrakentamisella.

Kuva X. Yleiskaava-alueen jako maisematarkastelun pohjaksi.

2.8.2 Tarkastelu osa-alueittain

1. Alue

Kaava-alueen länsiosa rajautuu Vetsikon kylän pohjoispuoliseen, jyrkkärantaan, harjuineksesta muodostuneeseen rantaterassiin. Terassin lakialue on maastonmuodoiltaan loiva. Terassin jälkeen tunturiselänteen rinne nousee jälleen jyrkemmin kohti tunturin lakialuetta.

Joen ranta-alue ja terassin joen puoleiset rinnealueet ovat eroosion ja maiseman kannalta maankäytöllisille muutoksille herkkää aluetta, samoin tien tunturin puoleiset avoimet rinnealueet. Näiden rinnealueiden välinen kasvillisuuden suojassa oleva tasanne soveltuu parhaiten maankäytöllisille (kuten rakentamisen) aiheuttamille muutoksille.

2. Alue

Suomen puolella tunturiselänne työntyy jokiuomaan asti. Tunturiselänteen ja uoman välissä ei ole lainkaan loivapiirteisiä rantaterasseja. Tie kulkee aivan uoman partaalla uomaa ja maastonmuotoja mukaillen. Tunturin rinne on maastonmuotojensa johdosta erittäin ”näkyvä” moneen suuntaan, näkösuojaa muodostavia maastonmuotoja ei ole. Myös kasvillisuuden peittävä vaikutus on vähäinen. Alueella ei muutamia yksittäisiä rakennusryhmiä lukuun ottamatta ole rakentamista. Alueen tieosuutta voidaan pitää eräänlaisena ”maisematienä” esteettömien jokinäkymien ja avaran tilantunnon johdosta.

Maisemallisena tavoitteena tämän alueen osalta on alueen avoimuuden säilyttäminen ja mahdollisen lisärakentamisen sovittaminen olevien rakentamisalueiden yhteyteen.

3. Alue (Välimaan ympäristö)

Joen ja tunturiselänteen rinteiden väliin jää loivapiirteinen, alava rantakaistale. Maisemalliselta kannalta tarkasteltuna tietä ympäröivä luonteeltaan tasainen alue sietää maankäytöllisiä muutoksia kohtuullisen hyvin: maastonmuodot ovat loivia, alue ei ole jokiuomaa ympäröivässä maisemassa erityisen ”näkyvä”. Eteläosaltaan alue on tunturille jyrkemmin nousevaa rinnettä, joka on maisemallisille muutoksille herkkää luonnonaluetta.

Alueella on jonkin verran sekä uutta että vanhaa rakennuskantaa ja niittyjä / peltoja. Alueella sijaitsee Välimaan museotila, joka on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuurihistoriallinen ympäristö ja perinnemaisema, mikä tulee huomioida kohteen lähiympäristön mahdollisessa uudessa rakentamisessa (esim. rakentamisen mittakaava, rakennustyyli ja -materiaalit).

4. Alue (Siirtola – Palokoski)

Norjan puolella maasto on ranta-alueella loivaa ja alueella on laajoja kulttuuriympäristökokonaisuuksia. Suomen puolella tunturiselänne työntyy jokiuomaan asti mutta on muodoiltaan melko loivapiirteinen. Suomen puoli on luonteeltaan pääosin luonnonmaisemaa, rakentamista on tien ja jokiuoman välisellä vyöhykkeellä vain siellä täällä. Tien itäpuoli on karua, osin kasvitonta tunturin rinnealuetta.

Tien itäpuolinen tunturiselänteen rinnealue on rinteiden ”näkyvyyden” ja nykyisen eheän luonnontilaisen ilmeen johdosta maisemallisille muutoksille herkkää aluetta. Alue suositellaan jatkossakin säilytettävän luonteeltaan luonnonalueena. Lisärakentaminen maiseman kannalta soveltuisi parhaiten nykyisten rakentamisalueiden yhteyteen tai sellaisille alueille, joissa ne eivät muuta merkittävästi nykyistä maisemaa.

5. Alue (Nivan alue)

Nivajoen alueella joen ja tien välinen rantavyöhyke on piirteiltään loivaa. Alueella on jonkin verran rakentamista, rantautumispaikka ja peltoja/ niittyjä. Alue on ihmisen toiminnan muokkaamaa. Tien eteläpuolella maasto nousee kohti tunturin lakialuetta ja ympäristö on luonteeltaan rantakaistaletta karumpaa.

Maisemalliselta kannalta tarkasteltuna tien ja jokiuoman väliselle perinteiselle ihmistojen alueelle voidaan sijoittaa uutta rakentamista tai muuta maankäyttöä. Tämä ei pirsto yhtenäisiä luonnon- maisemajaksoja, mitä tien toiselle puolelle rakentaminen sen sijaan aiheuttaisi. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee ottaa huomioon alueelle tyypillinen rakentamisen ja muun toiminnan mittakaava, rakennustyyli ja –materiaalit. Myös kulttuuriympäristöjen avoimuuden säilyttämistä voidaan pitää tavoiteltavana.

6. Alue (Alaköngäs)

Norjan puolella tunturiselänteen rinne laskee jyrkästi jokiuomaan asti. Suomen puolella uoma rajautuu jyrkkään, harjuaineksesta muodostuneen rantaterassin rinteeseen. Terassin lakialue on luonteeltaan loivapiirteistä, paikoin jopa tasaista. Maisemakuva on avara. Rakentamista ei alueella ole, mutta tiet, pysäköintialue ja maa-aineistenotto-alueet ovat tuoneet maisemaan ”ihmisen kädenjäljen”. Rantaterassin reunaa seurailee vanha Nivajoki - Ala-Jalve -tie, joka on määritelty valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi.

Alue tulee jatkossakin säilyttää pääosin rakentamattomana luonnonalueena. Arvokkaan museotien miljöönsä säilyttäminen tulee ottaa huomioon alueen suunnittelussa. Alueella sijaitsevat maa-ainesten ottoalueet tulisi toiminnan loputtua maisemoida.

7. Alue (Alaköngään alaosa)

Alaköngään koskijakson alapuolisella alueella on Ala-Jalven vanha tila viljely- / niitty-alueineen. Alueella sijaitsee myös arvokkaita muinaisjäännöksiä. Tien eteläpuolella, maastonmuodoiltaan suhteellisen loivassa ”notkelmassa” on jonkin verran rakentamista. Alueelle voidaan suunnitella lisärakentamista tai muuta uutta maankäyttöä alueen maisema- ja kulttuuriarvot huomioon ottaen. Avoimet kulttuurimaisema- alueet tulisi jatkossakin säilyttää avoimina.

8. Alue

Alaköngään ja Nuorgamin välisellä alueella jokiuoman lähiympäristössä maisema on Suomen puolella karua ja jylhää. Tunturiselänteen rinne työntyy jokiuomaan asti ja loivapiirteisiä rantatasanteita ei ole juuri lainkaan. Luonteeltaan alue on pääosin luonnonmaisemaa.

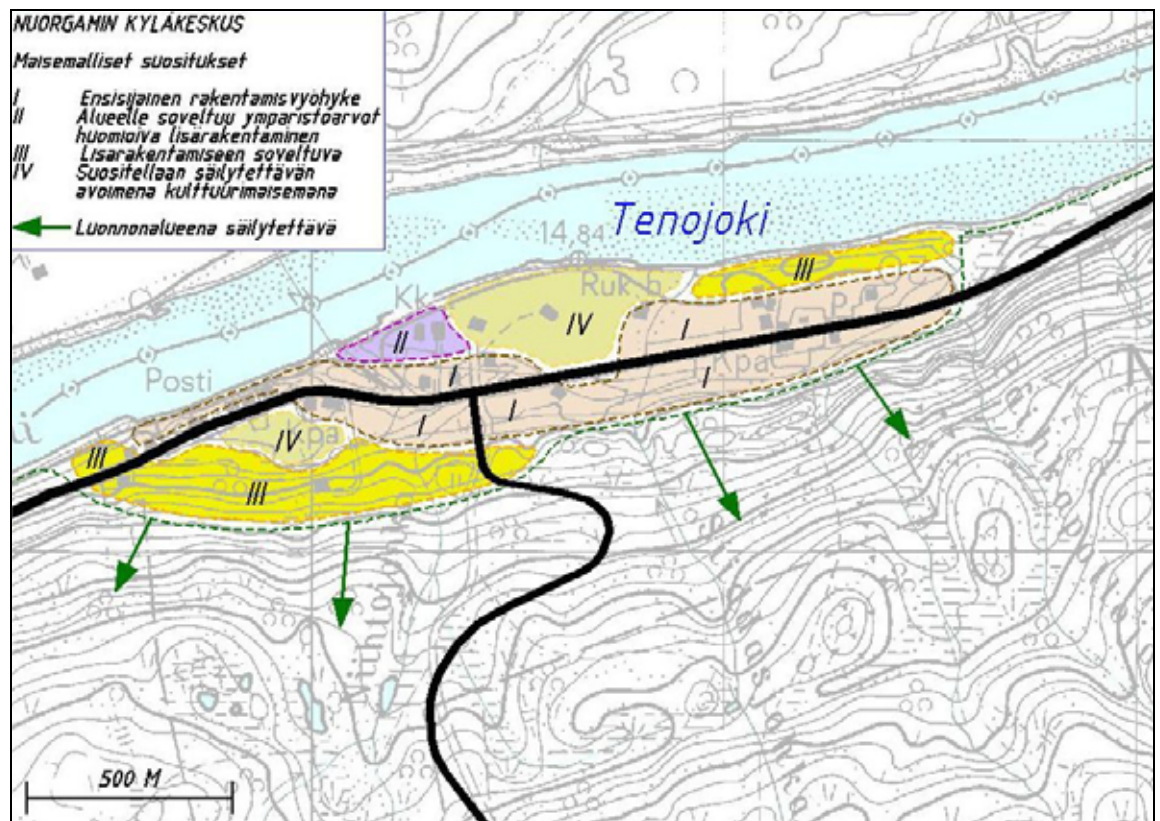
Alue soveltuu huonosti maiseman kannalta rakentamiseen tai maisemaa muuttavaan muuhun maankäyttöön.

9. Alue (Nuorgamin kyläkeskus)

Nuorgamin kyläkeskus on maisemalliselta kannalta tarkasteltuna kaava-alueen ensisijainen uudisrakentamisalue. Taajaman rakennetta eheyttämällä uudisrakentaminen sijoittuu jo valmiiksi ihmisen voimakkaasti muokkaamaan ympäristöön, ja myös kyläku- van kehittämiselle syntyy nykyistä paremmat edellytykset.

Luonteva kyläalueen raja muodostuu alueen eteläpuolisesta jyrkästä rinteestä. Suunnittelussa tulisi huomioida peltoalueet keskeisenä osana Nuorgamin taajaman kulttuurimaisemaa.

Maisemaselvitykseen perustuvat kyläkeskusalueen vyöhykekohtaiset maankäyttösuositukset on esitetty seuraavassa piirroksessa.

Maisemaselvitykseen perustuvat kyläkeskusalueen vyöhykekohtaiset maankäyttösuositukset.

2.8.3 Maisemaan kohdistuvia yleistavoitteita

Seuraavassa on listaus yleisiä maiseman huomioivia maankäytön ohjausperiaatteita. Niitä voidaan soveltaa mahdollisuuksien mukaan koko suunnittelualueella niin kaava-suunnittelun kuin itse rakentamisen toteuttamisen yhteydessä.

- Pääosa lisärakentamisesta tulisi suunnata nykyisiin kyläkeskuksiin ja niiden lievealueille, ja tarvittaessa etsiä sellaisia laajenemissuuntia, jotka sijoittuvat samalle maisemalliselle vyöhykkeelle kuin kylän nykyinen rakentaminen.
- Kylärakenteen ja -kuvan eheyttäminen on tavoiteltavaa.
- Kyläalueiden ulkopuolella jo rakennettuihin ympäristöihin tukeutuminen on pääsääntöisesti suositeltavaa.
- Yhtenäisten luonnonmaisemajaksojen säilyttäminen on suotavaa.
- Tunturien jyrkät rinnealueet ja lakialueet ja jyrkkien rantaterassien rinteiden rajaamat erämaiset jokijaksot tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle, sillä nämä alueet ovat yleensä luonto- ja maisemarakenteensa kannalta herkästi vaurioituvia alueita. Toisaalta kyseiset alueet eivät ole perinteisen rakentamisen alueita. Perinteisesti rakentaminen on sijoittunut jokilaakson rantatasanteiden alueelle.
- Perinteisten maisemarakenteiden säilymistä tukee uudisrakentamisen sijoittaminen samalle korkeustasolle kuin lähiympäristön kulttuuriympäristöjen ja kyläkeskusten olemassa oleva rakentaminen.
- Yleisperiaate: rakentamiseen soveltuvat yleensä alueet, joilla maaston kaltevuus on max. 12 %, poikkeustapauksissa 12 – 20 %. Yli 20 % kaltevilla alueilla rakentaminen on yleensä teknisesti vaikeaa ja voimakkaasti luonnonympäristöä rikkovaa.

3 YLEISKAAVA JA SEN PERUSTELUT

3.1 Yleistä

Tenonlaakson kehittämissuunnitelman ja osa-alueittain laadittavien osayleiskaavojen valmistelua ohjaa ohjausryhmä, jossa ovat edustettuna hankkeen tilaaja Utsjoen kunta ja Lapin liitto, Lapin maakuntamuseo, Lapin TE-keskus, Lapin tiepiiri, Lapin ympäristökeskus ja Saamelaiskäräjät.

Ohjausryhmätyöskentelyn ohella Nuorgamin osa-alueen osayleiskaavaluonnosten valmistelun aikana on pidetty aloitus- ja tavoitevaiheen viranomaisneuvottelu. Ennen kaavaluonnosten laadintaa maanomistajille suunnattiin kysely, jossa kysyttiin maaomistajien näkemyksiä suunnittelussa huomioitavista asioista. Lisäksi suunnittelun aikana järjestettiin maanomistajille neuvottelupäivien muodossa mahdollisuus keskustella maankäyttöratkaisuista henkilökohtaisesti kaavasunnittelijan kanssa.

Nuorgamin osa-alueen moninaiset ympäristölliset lähtökohdat ja suunnittelulle (mm. Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa) asetetut tavoitteet huomioiden on laadittu kokonaisrakenteen kannalta tarkoituksenmukainen - tulevaa maankäyttöä palveleva ja kehittävä - yleiskaavaratkaisu.

Osayleiskaava-aineiston ja osallistuvan käsittelyprosessin pohjalta tietoisuus suunnittelualueen nykytilanteesta ja erityisesti maankäytöllisestä tulevaisuudesta lisääntyy ja selkiintyy. Tämä edesauttaa maanomistajia ja muitakin, joiden oloihin kaavaratkaisu vaikuttaa, valmistautumaan tuleviin maankäytöllisiin muutoksiin sekä yksittäisellä tilakohtaisella että laajemmalla aluekohtaisella tasolla.

Alla on kuvattu yleiskaavaprosessin päävaiheet.

Kaavaprosessin päävaiheet

3.2 Kokonaisrakenne

Yleiskaavaratkaisun keskeisenä perusteena on Tenonjoen kehittämissuunnitelma 2020 ja siinä määritellyt toiminnalliset ja ympäristölliset vyöhykekokonaisuudet ja näille kohdistetut maankäyttöä ohjaavat yleiset suunnitteluperiaatteet.

Nuorgamin osa-alueen kokonaisrakenne muodostuu seuraavista kehittämissuunnitelmassa todetuista toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisista osakokonaisuuksista:

- Nuorgamin kyläkeskus (TA)
- Kyläkeskuksen ja Alaköngään välinen jyrkkärinteinen ja karu lähes luonnontilainen tunturiselänne (ma)
- Alaköngäs – Ala-Jalven museotie – Nivajoki moniarvoinen luonto-, maisema-, kulttuuri- ja matkailukokonaisuus (ma, RM, RA)
- Välimaan kulttuuriympäristö
- Välimaan ja Vetsikon välimaastoon sijoittuva jokiuoman ja siihen ulottuvan tunturiselänteen maisemallisesti avoin kokonaisuus (ma)
- Muut Nuorgamin kyläkeskusalueen ja Vetsikon väliset Tenojoen varsialueet (muu)

Toiminnallisten ja ympäristöllisten ominaispiirteiden tunnistaminen ja näiden tukeminen kullekin osa-alueelle parhaiten soveltuvin maankäytöllisin aluevarauksin edesauttaa suunnittelualueen kehittämistä ympäristöllisesti moniarvoisena kokonaisuutena.

Yleiskaavassa esitettyjen maankäyttöratkaisujen keskeisenä lähtökohtana on huomioida kunkin osakokonaisuuden erityispiirteet. Ominaispiirteet on huomioitu kaavan aluevarauksissa ja näihin liittyvissä kaavamerkinnöissä.

Tavoitteena yksilöidyillä kaavamerkinnöillä ja –aluevarauksilla on mm. sovittaa rakennusoikeuden määrä ja sen sijoittuminen olevaan paikalliseen ympäristöön. Rakentamisen sijoittumisperusteet ja rakennusoikeudet ovat erilaisia riippuen ympäristöstä ja rakennusten käyttötarkoituksesta.

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 mukaiset vyöhykekokonaisuudet ja tarkasteltavat toimenpiteet Nuorgamin osa-alueella.

3.3 Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomiointi

Nuorgamin osa-alueen yleiskaava on laadittu huomioiden valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Erityisesti on pyritty huomioimaan kulttuuri- ja luonnonperintöön, virkistyskäyttöön, luonnonvaroihin sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisiin aluekokonaisuuksiin liittyvät tavoitteet ja myös toimivaan aluerakenteeseen sekä yhteysverkostoihin ja energianhuoltoon liittyvät tavoitteet.

Kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat

Nuorgamin osayleiskaavalla ei ole haitallisia vaikutuksia seuraaviin (alueen kannalta merkittävimmät luonto- ja kulttuuriarvot) Natura 2000-verkostoon kuuluviin alueisiin:

- Välimaan kenttä (kaava-alueella, täydennysalue): osoitettu yleiskaavassa SRS- alue ja naturarajauksin
- Vetsijoen suistolehto (kaava-alueen läheisyydessä): kaavalla ei ole suoranaisia vaikutuksia
- Kaldoaivin erämaa (kaava-alueen läheisyydessä): kaavalla ei ole suoranaisia vaikutuksia

Myös muut kaava-alueen luonto- ja kulttuuriarvot on maankäyttöratkaisussa huomioitu.

Luontainen vedenkierto tiedossa olevine tulvatietoineen on huomioitu rakentamisalueiden sijoittelussa ja kaavamerkinnöissä. Samoin pohjavesialueet on kaavaratkaisussa huomioitu.

Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet

Saamelaisten kotiseutualueella turvataan alueidenkäytössä saamelaiskulttuurin ja –elinkeinojen kehittämisedellytykset ja sovitetaan ne yhteen luonnon kestokyvyn kanssa. Muuallakin poronhoitoalueella turvataan poronhoidon alueidenkäytölliset edellytykset.

Kaavassa on huomioitu saamelaiskulttuuriin liittyvät maankäytölliset tekijät; mm. porotalouden harjoittaminen on huomioitu porotilojen osoittamisella kaavamerkinnöin, rakentamisalueiden ulkopuoliset alueet on osoitettu pääsääntöisesti luontaistalousvaltaisina alueina, saamelaiskulttuuriin liittyvät kohteet on merkitty informatiivisesti kaavakartalle ja niiden säilyttämistä / huomioon ottamista maankäytössä korostetaan.

Toimiva aluerakenne

Kaavaratkaisu mahdollistaa Nuorgamin kyläkeskuksen kehittämisen mm. rajakauppaan perustuen. Muutoinkin voimakkain lisärakentaminen (yritystoiminta, asuminen) on yleiskaavalla ohjattu kyläkeskusrakennetta eheyttäen - kunnallisteknisten verkostojen käyttöä tehostaen.

Kyläkeskuksen ulkopuolisilla alueilla kaavan mukainen rakentaminen on pääsääntöisesti haja-asutusluonteista - eikä siten ole merkittävästi hajauttamassa yhdyskuntarakennetta.

Utsjoen yhdyskuntarakenteen ollessa rakenteeltaan nauhamainen jokilaaksoon tukeutuva, on kaavaratkaisussa tuotu esille myös Nuorgamin ja Utsjoen kyläkeskusten välisen yhdystien Tenontien liikenteellinen parantamistarve.

3.4 Maakuntasuunnittelun huomiointi

Nuorgamin osa-alueen yleiskaava on laadittu huomioiden maakuntasuunnitelmissa esille tuotuja tavoitteita.

- Saamelainen kulttuuriympäristö siihen liittyvine kohteineen on yleiskaavassa huomioitu
- kulttuuri- ja moniarvoinen luonnonympäristö osaltaan mm. mahdollistaa maankäytön kehittämisen esim. matkailun kannalta
- kaavaratkaisu mahdollistaa myös elinkeinoelämän monipuolistumisen esim. rajakaupan että matkailun osalta (aluevaraukset yritystoiminnan ja matkailun tarpeisiin).

Yleiskaavassa on huomioitu myös laadittavana olevan maakuntakaavan lähtökohtia ja tavoitteita alueen suunnittelulle:

- varsinkin Alakönkään aluetta kehitetään monipuolisena matkailun kulttuurin- ja luonnon ympäristön kokonaisuutena
- yleiskaavalla mahdollistetaan (C -aluevaraus) vähittäiskaupan suuryksikön toteuttaminen Nuorgamin kyläkeskusalueella
- yleiskaavan aluevaraukset mahdollistavat myös asumisen yhteydessä perinteisen pienimuotoisen elinkeinon harjoittamisen

Voimassa olevan seutukaavan huomiointi:

- Alakönkään alue huomioitu matkailun kehittämisessä
- Utsjoki – Nuorgam tien parantamistarve huomioitu
- kulttuurihistoriallinen tie Nivajoki – Alajalve – museotie huomioitu
- ranta-alueilla rakentamiselta vapaita alueita osoitettu
- tulva-alueet huomioitu yleiskaavaratkaisuissa ja kaavamerkinnöissä
- suunnittelussa huomioitu maisemalliset arvot

Yleiskaavan suurin poikkeama voimassa olevasta seutukaavasta on Njällavarrin matkailupalvelujen alueen puuttuminen. Yleiskaavassa ko. aluevarausta ei ole esitetty, koska matkailurakentamista ei ole syytä hajottaa tien tunturin puoleiselle alueelle vaan matkailurakentaminen tulee keskittää esim. Tenontien ja Tenon väliin Ala-Jalven museotien molempiin päihin.

Suunnitteluvaiheen kuulemisen yhteydessä Lapin liiton virasto lausunnossaan toteaa, että seutukaava on tältä osin vanhentunut. Yleiskaavan hyväksymiseen seutukaavasta poiketen tulee hakea ympäristöministeriön suostumus. Lapin liiton virasto puoltaa poikkeamista.

Kokonaisuudessaan yleiskaavaratkaisu noudattaa hyvin pitkälle maakuntasuunnittelun tavoitteita. Tulee huomioida, että kehittämissuunnitelma ja yleiskaavasunnittelu ovat osaltaan vaikuttaneet myös maakuntatason suunnitteluun.

3.5 Mitoitusperusteet

3.5.1 Kehittämissuunnitelman mukaiset lähtökohdat

Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa 2020 on arvioitu miten yleiskaavoitettavien alueiden rakentamisen määrä tulee kokonaisuudessaan muuttumaan. Yleisenä lähtökohtana pidetään, että vuodesta 2004 vuoteen 2020 asuinrakennuspaikkojen määrä lisääntyy voimakkaimmin kyläkeskusalueilla.

Uusia asuinrakennuspaikkoja tulee kaikkiin Tenonjokilaakson kyläkeskuksiin. Asukaslukuun suhteutettuna uusia asuinrakennuspaikkoja arvioidaan muodostuvan runsaimmin Nuorgamin ja Karigasniemen kyläkeskuksiin. Uutta, erityisesti matkailua ja muita yritystoimintoja tukevaa, loma-asuntojen rakentamista tulee kaikkiin kyläkeskuksiin.

UTSJOEN KUNTA TENONLAAKSON KEHITTÄMISSUUNNITELMA	Osayleiskaava-alueisiin sisältyvät kyläkeskusalueet Nuorgam, Utsjoki, Karigasniemi		Osayleiskaava-alueisiin sisältyvät kyläkeskusten ulkopuoliset alueet	
Nyky- / tavoitetilanne	v. 2004	v. 2020	v. 2004	v. 2020
Asuinrakennuspaikat (AO)	n. 300	n. 400	n. 170	n. 200
Loma-asuntojen rakennuspaikat (RA)	n. 100	n. 200	n. 350	n. 800

Yritysten majoitustilojen rakennuspaikat ovat taulukossa osana RA -kohteita. Tällä hetkellä yli puolet majoituskapasiteetista sijaitsee kyläkeskusten ulkopuolella. Tulevaisuudessa yritysten majoituskapasiteetin kasvu on voimakkaampaa kyläkeskusalueilla kuin niiden ulkopuolella.

Kehittämissuunnitelman mukaan Utsjoen kunnassa varaudutaan majoitusyritysten kapasiteetin kaksinkertaistumiseen vuodesta 2004 vuoteen 2020.

3.5.2 Nuorgamin kyläkeskus

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 mukaisesti kyläkeskusalueilla tulee varautua sekä ympärivuotisen asuin- että lomarakentamisen lisääntymiseen. Kyläkeskusalueilla tulee kehittämissuunnitelman mukaan varautua yhteensä noin 100 asuinrakennuspaikan lisäykseen. Näin ollen Nuorgamin kyläkeskusalueella tulee maankäytössä varautua vähintään 30 uuteen asuinrakennuspaikkaan. Asutuksen ohella maankäytöllisesti tulee varautua myös matkailutoimintojen ja muiden elinkeinojen monipuolistumiseen ja määrälliseen kasvuun.

Lähtökohta on, että Nuorgamin lisärakentaminen on luonteeltaan kylärakennetta sisäisesti eheyttävää – tavoitteena ei ole laajentaa nykyistä kylärakennetta. Eheyttävä ja tiivistävä rakentaminen on perusteltua myös kunnallisteknisten verkostojen hyödyntämisen näkökulmasta. Tarvittavissa määrin verkostoja kunnostetaan ja laajennetaan pääsääntöisesti kylärakenteen sisällä.

Tavoitteena on yhteen sovittaa kylää täydentävä rakentaminen sekä kylän perinteiset kulttuuri-, maisema- ja luontoarvot.

3.5.3 Ranta-alueet

Rantarakennusoikeuden tasapuolisessa määrittämisessä on käytetty ns. kantatilaperiaatetta. Kantatilan määrittelyn perusajankohtana käytetään vuotta 1969, joka on ranta-kaavalain voimaantulivuosi.

Kantatilatarkastelussa on selvitetty ne alkuperäiset tilat, jotka alueella olivat tuona ajankohtana.

Kantatilaperiaatetta noudatettaessa jaetaan mitoitusnormituksen mukaan tuleva rakennusoikeus ko. kantatilan alkuperäisen rantaviivamäärien perusteella. Kantatilan uusien rakennuspaikkojen määrä saadaan vähentämällä ko. kantatilan kokonaisrakennusoikeudesta jo rakennetut ja lohkotut sekä rakennusluvan saaneet rakennuspaikat.

Rakentamisen määrässä huomioidaan toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisten vyöhykekokonaisuuksien /-alueiden ominaispiirteet. Rakentamiseen soveltumattomilla ranta-alueilla ei ole rakennusoikeutta.

Oheisessa taulukossa on esitetty kehittämissuunnitelman mukaiset yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet ja niihin Nuorgamin osa-alueella yleiskaavasunnittelussa sovelletut mitoitusperusteet.

VYÖHYKE / ALUE	YLEISET VYÖHYKEKOHTAISET MAANKÄYTTÖPERIAATTEET	RANTA-ALUEEN PERUSMITOITUS Rakennuspaikkojen määrä muunnettua jokirantaviiva-km kohti
TA Nuorgamin kyläkeskusalue	Rakentaminen toteutetaan olevaa rakennetta eheyttäen. Tukee palveluja. Rakentamisen määrä voi olla runsainta. Liitetään kunnallisteknisiin verkostoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan kokonaisrakenne. Tarvittaessa toteutusta varten laaditaan asemakaava.	Rakentaminen toteutetaan kylärakenteen ehdoilla olevaa rakennetta eheyttäen ja tiivistäen.
R, RM Pienialaiset matkailukeskitymät	Yleiskaavalla ratkaistaan rakentamisen kokonaismäärä. Huomioidaan matkailun erityisintressit, rantautumisalueet, yhteisalueet ymv. Pyritään keskittymiin, jolloin rakentamisen määrä voi olla tavanomaista suurempi.	4-6
MA Arvokkaat tai rakentamiselle herkät maisema-alueet	Rakentaminen sovitetaan maisemaan. Maiseman sietokyky määrää rakentamisen määrän. Olevaan rakentamiseen tukeutuvilla tai peitteisillä alueilla rakentamistehokkuus on runsainta, avoimilla maisema-alueilla vähäisintä.	1-3
MUUT Muut alueet	Erityispiirteitä omaamattomilla tavanomaisilla teknisesti rakentamiseen soveltuvilla ranta-alueilla rakentamisen määrä on keskimääräistä muihin alueisiin verrattuna – ei runsainta muttei vähäisintäkään.	3-5
Yksityiskohtaiset rakentamismäärät ja -alueet määritellään suunnitteluvaiheessa kaavasunnittelijan, maanomistajan ja muiden eri intressitahojen kanssa neuvotellen.		

Vyöhykekohtaiset yleiset maankäyttöperiaatteet ja vyöhykkeillä sovellettavat rantarakentamisen mitoitusperusteet.

3.6 Vaihtoehtotarkastelut

Nuorgamin kyläkeskusalueen osalta tarkasteltiin kaavan valmisteluvaiheessa kahta vaihtoehtoista maankäyttöratkaisua. Näiden vaihtoehtojen kaavaluonnosten vaikutuksia arvioimalla ja keskinäistä vertailua suorittamalla ja niistä saatu palaute huomioiden valmisteltiin varsinainen kaavaehdotus.

Kaavaehdotuksen laadinnassa on huomioitu osallisilta luonnosvaiheessa saatava palaute. Kyläalueen maankäytölliset vaihtoehtotarkastelut on esitetty kohdassa 3.5.1 Nuorgamin kyläkeskusalue.

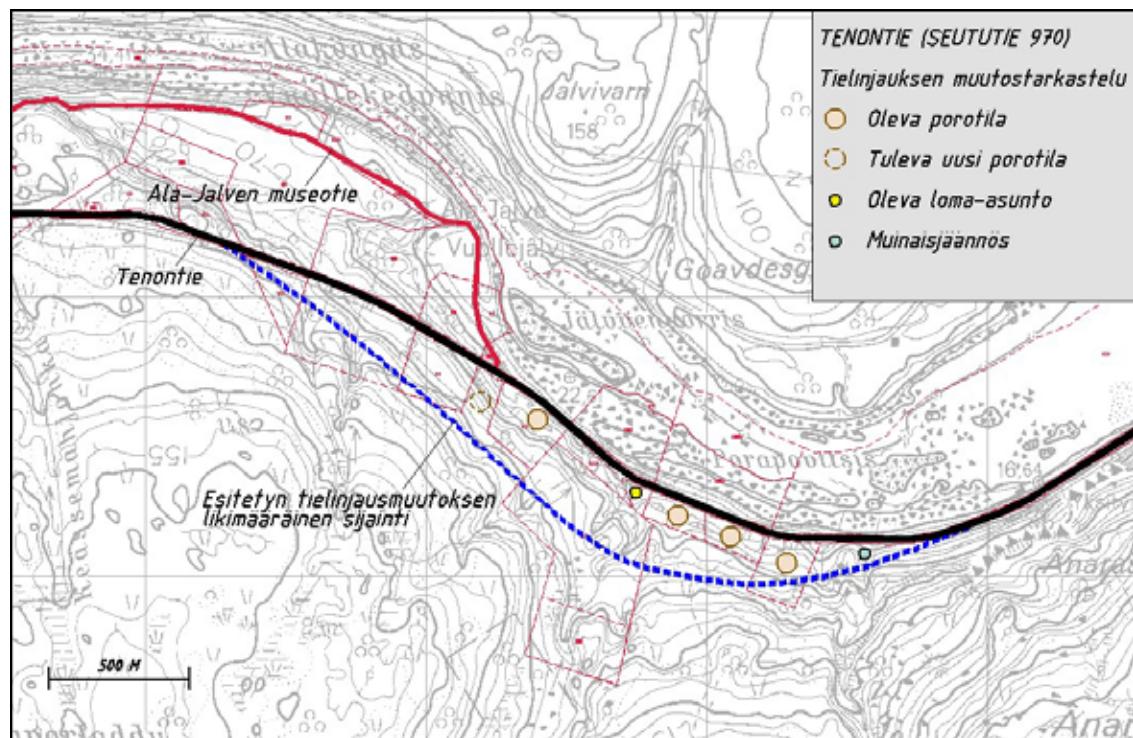
Vaihtoehtojen kaavaratkaisujen esittämisen ei ole katsottu olevan tarkoituksen mukaista kyläkeskuksen ulkopuolisilla rantarakentamisalueilla. Näillä alueilla maankäyttöratkaisu perustuu vyöhykekohtaisiin yleisiin suunnitteluperusteisiin sekä maanomistajien kanssa käytyihin neuvotteluihin.

Tieverkoston osalta vaihtoehtona nykyiselle Tenontien linjaukselle on tarkasteltu tielinjauksen muuttamista Alakönkään kohdalla.

Tielinjauksen siirrolla ylemmäksi tunturirinteelle saavutettaisiin väljemmät maankäyttömahdollisuudet Alakönkään matkailualueilla.

Tielinjauksen muutos esitetyllä tavalla on ratkaisultaan kuitenkin huonosti maastoon / luonnonympäristöön sovitettavissa ja on teknisiltä ratkaisultaan suhteellisen kallis ratkaisu mm. useiden tuntureilta laskevien sivujokien / -purojen takia.

Yleiskaavakartalla em. mahdollinen linjausmuutos on esitetty informatiivisesti tielinjausmuutoksen selvittämistarve merkinnällä. Tämä tulee huomioida mahdollisessa Tenontien parantamissuunnitelman yhteydessä.

Yleiskaavassa esitetään Tenontien linjausmuutostarkastelua (mahdollisen tien parantamissuunnittelun yhteydessä) Alakönkään kohdalla.

3.7 Osa-alueittaiset maankäyttöratkaisut

3.7.1 Nuorgamin kyläkeskusalue (Nuorgam – Rajala)

Nuorgam – Rajala kyläkeskusalueella (AT) uusien rakentamisalueiden sijoittamisessa on pyritty huomioimaan maisemasta, luonnosta, perinteisestä kulttuurista ja rakentamisesta koostuvat elementit ja tähdätty kokonaisrakennetta eheyttäviin maankäyttöratkaisuihin.

Nuorgamin kyläkeskusalueella rakentaminen on tähän saakka tapahtunut tapauskohtaisen poikkeuslupa- / rakennuslupakäsittelyn pohjalta. Nyt yleiskaavasunnittelun yhteydessä kyläaluetta on tarkasteltu kokonaisuutena. Suunnitteluperiaatteena on ollut määritellä olevaan rakenteeseen sopeutuvat nykyistä kylärakennetta eheyttävät uudet rakennuspaikat. Vastaavasti myös muut maankäyttömuodot on sovitettu kylärakenteeseen.

Kyläkeskusalueen (AT) osalta osayleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan huomioida yhtenä rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena. Yleiskaavassa osoitetuilla tiiveimmillä rakentamisalueilla tulee rakentaminen suunnitella yleiskaavaa yksityiskohtaisemmin.

Nuorgamin kyläkeskusalueen osalta on kaavan valmisteluvaiheessa esitetty kaksi vaihtoehtoista maankäyttöratkaisua.

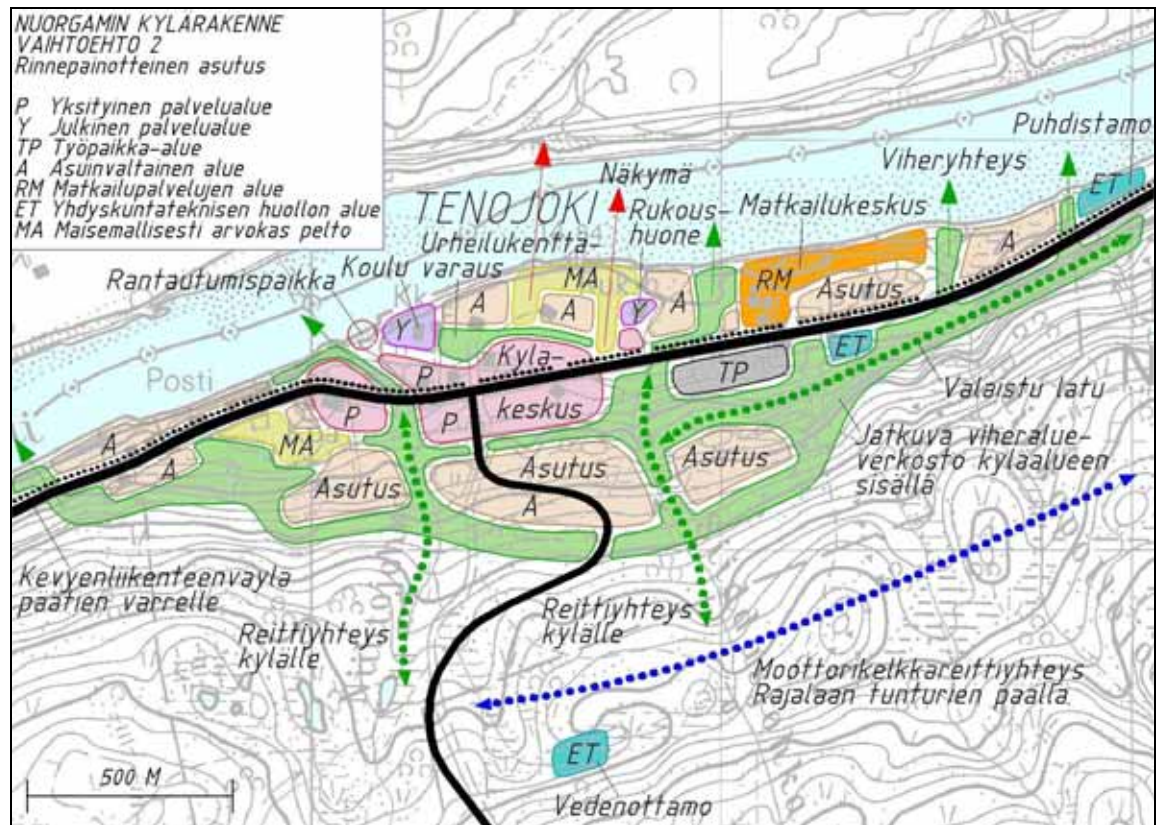
Molemmille vaihtoehdoille ja näiden pohjalta valmistellulle kaavaehdotukselle yhteiset kylärakennetta keskeisimmin muuttavat maankäyttöratkaisut ovat seuraavat:

- Nuorgamin kylää halkovan päätien (seututie 970) varsialueille voidaan muodostaa yhteensä n. 15 uutta palvelu-, yritys- ja työpaikkatoimintoihin tarkoitettua rakennuspaikkaa.
- Keskeisintä kyläkeskustaa ympäröivillä alueilla mahdollistetaan asuinrakentaminen ja matkailua tukeva rakentaminen.
- Kyläalueelle voidaan rakentaa uusia matkailua palvelevia (RM) majoitustiloja
- Kyläalueelle on osoitettu n. 60 uutta asuinrakennuspaikkaa (AO).
- Kaavaratkaisussa on osoitettu kyläasutuksen kannalta tärkeät reitistöt, rantautumisalueet ja virkistysalueet sekä näiden kehittämistarpeet; mm. yhtenäiset ulkoilu- ja jalankulkureitit kylärakenteen sisällä ja toisaalta reitti yhteydet kyläalueelta tunturialueelle.
- Kaavaratkaisussa on osoitettu yhtenäinen kevyenliikenteen väylä Rajala – Nuorgamin kyläkeskus – Ala-Köngäs – Niva välille.
- Rakentamisalueet ja luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristö on pyritty sovittamaan moniarvoisena kehittyvänä ympäristönä.
- Kylärakenne tiivistyy ja eheytyy erityisesti kylää halkovan Tenontien varsialueilla.
- Tenontien ja Pulmankijärventien risteysalue korostuu kyläkuvallisena keskuksena.

Kyläkeskusalueen (AT) kaikkien rakentamisalueiden osalta tavoitteena on alueiden liittäminen kunnallisen vesijohto- ja viemäriverkoston piiriin.

3.7.2 Nuorgamin kyläkeskusalueen vaihtoehtotarkastelut

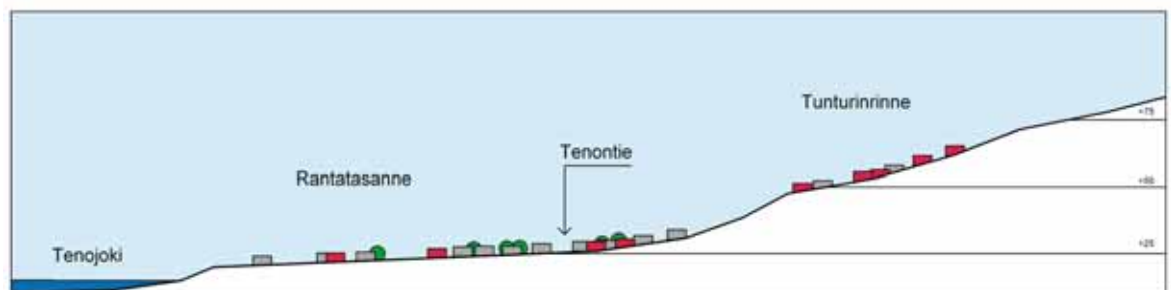
Nuorgamin kyläalueen maankäytön osalta tarkasteltiin suunnitteluvaiheessa kahta vaihtoehtoista kylärakennemallia. Vaihtoehtoisten rakennemallipiirrosten yhteydessä kuvattiin sanallisesti niiden maankäytöllisiä eroavuuksia.

Nuorgamin kyläkeskus Vaihtoehto 2

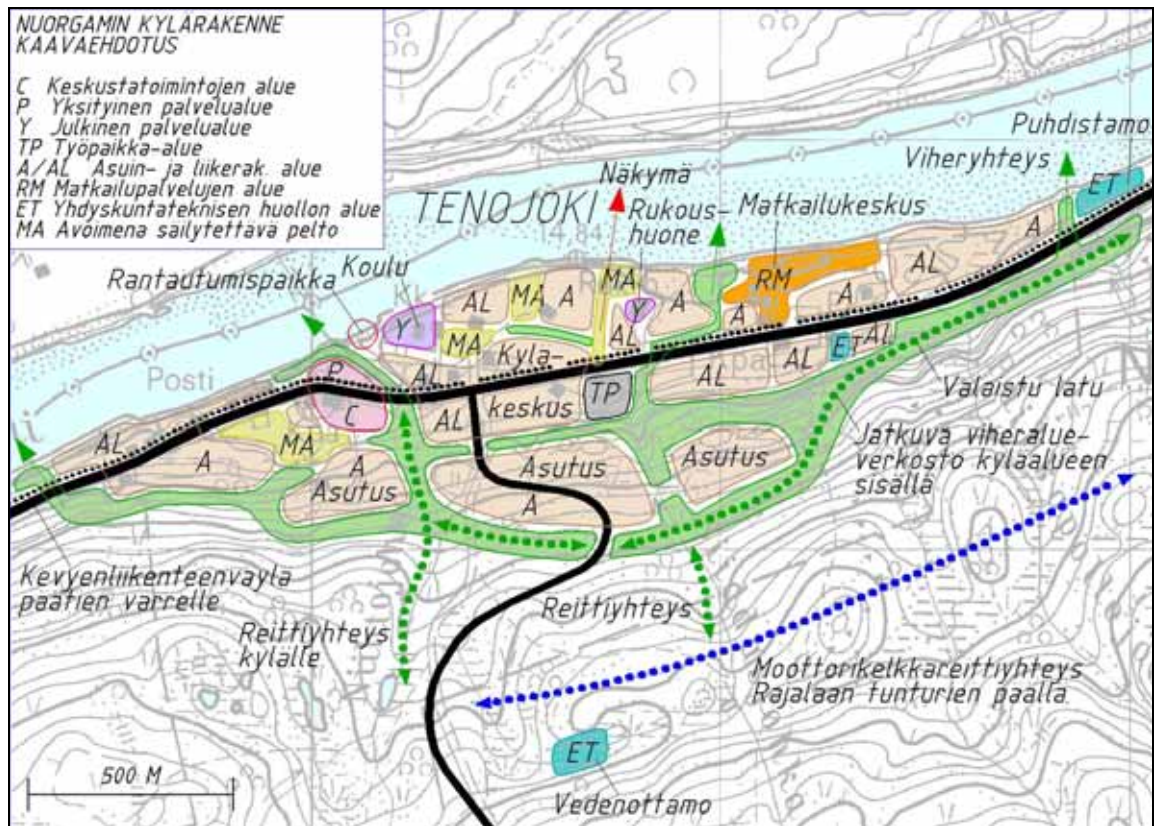
Vaihtoehdon 2 eroavaisuudet vaihtoehtoon 1 nähden:

- Tällä hetkellä avoin ranta-alue säilyttää keskeisimmiltä osin avoimen luonteensa
- Kylän länsiosan peltoalueen reunamille ei osoiteta uutta rakentamista
- Pulmankijärventien varteen - tunturin rinnetasanteille - on osoitettu merkittävästi uusia asuinrakentamisalueita
- Uusi rakentaminen painottuu perinteestä poiketen nykyistä voimakkaammin tunturille suunnatuille rinnealueille
- Alla olevassa periaatteellisessa poikkileikkauskuvassa olevia rakennuspaikkoja kuvaa harmaat ja uusia rakennuspaikkoja punaiset rakennukset
- Poikkileikkauspiirroksista voidaan havaita, että VE 2 mukainen uusi rakentaminen painottuu perinteisestä rakentamisalueesta poiketen myös tunturin rinnealueille

PERIAATELEIKKAUS 2. VAIHTOEHDOSTA

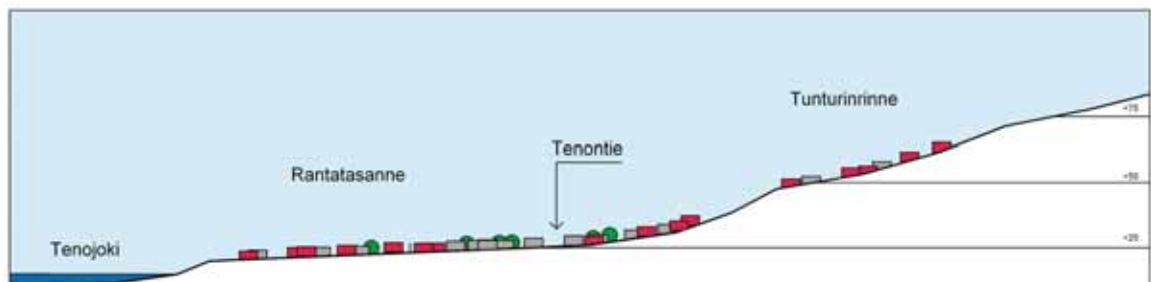
3.7.3 Nuorgamin kyläkeskusalueen ehdotuksen mukainen maankäyttöratkaisu

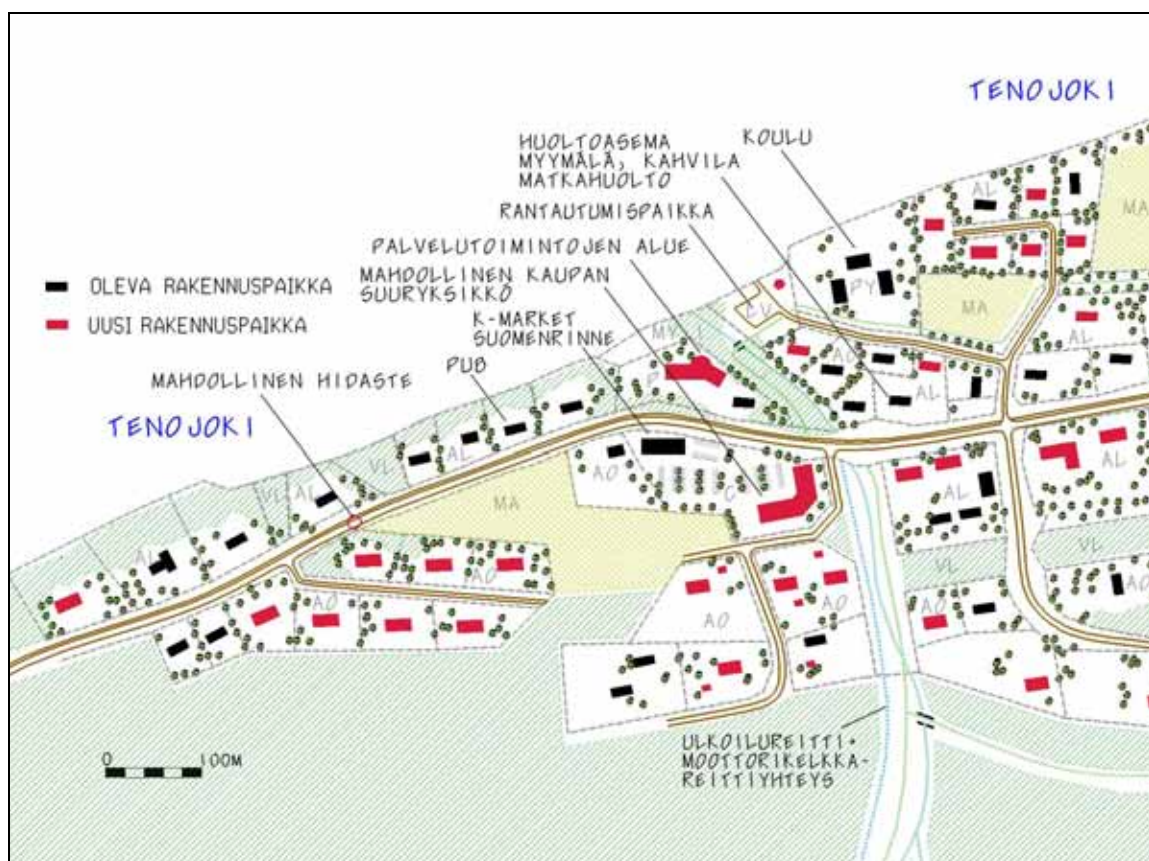
Nuorgamin kyläkeskus: kaavaehdotuksen mukainen kylärakenne

Kaavaehdotuksen mukainen maankäyttö:

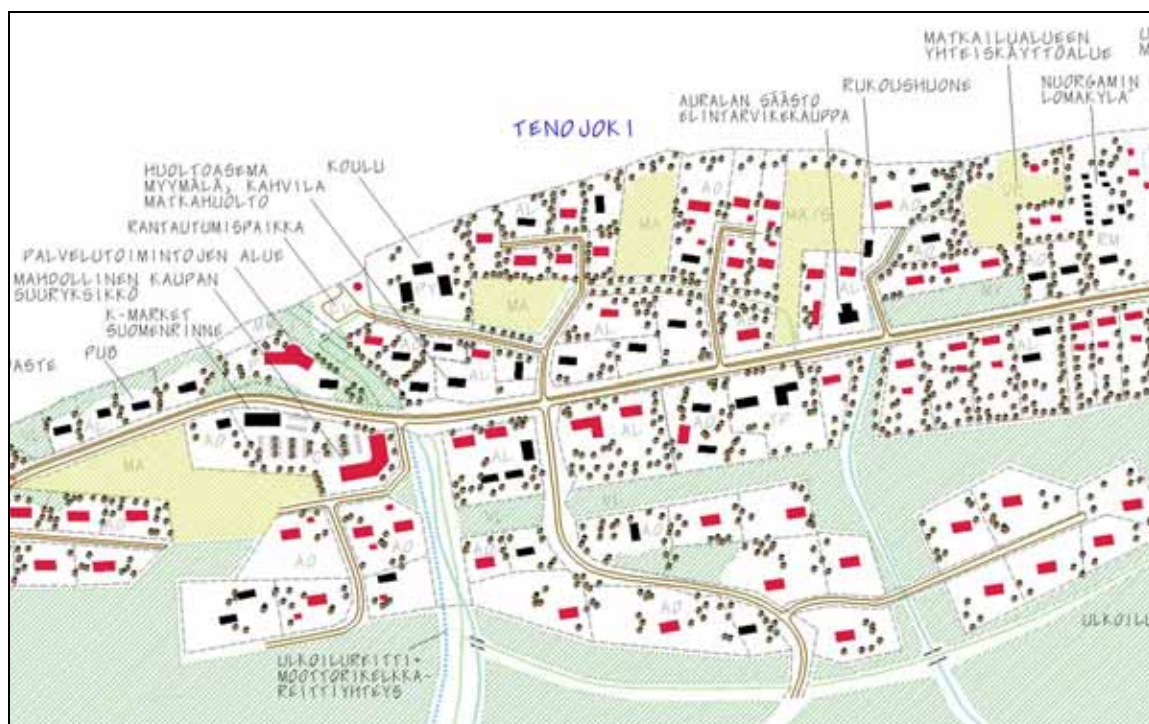
- Kylärakenne tiivistyy erityisesti kylää halkovan Tenontien varsialueilla
- Tenontien varsialueilla rakentaminen on pääsääntöisesti liike-, yritys- ja palvelurakentamista
- Kyläalueelle on osoitettu keskustatoimintojen (C) aluevaraus, mikä mahdollistaa tarvittaessa kylän kaupallisten palveluiden voimakkaankin kehittämisen
- Koulun viereen ei ole osoitettu luonnosvaiheessa esitettyä urheilupaikka-aluevarausta, ko. alue säilytetään nykytilanteen mukaisesti rakentamiselta vapaana niittyalueena (MA)
- Tällä hetkellä avoimelle ranta-alueelle on osoitettu merkittävästi uusia pääsääntöisesti asuinrakentamisalueita
- Uutta asuinrakentamista on osoitettu myös kylän länsiosan peltoalueen reunamille sekä Pulmankijärventien varteen tunturin rinnetasanteille
- Uusi rakentaminen sijoittuu perinteisen rakentamisen (rakentaminen Tenojoen varren alatasanteella) ohella myös nykyistä voimakkaammin tunturille suuntautuville rinnealueille
- Alla olevassa periaatteellisessa poikkileikkauksessa olevia rakennuspaikkoja kuvaa harmaat ja uusia rakennuspaikkoja punaiset rakennukset

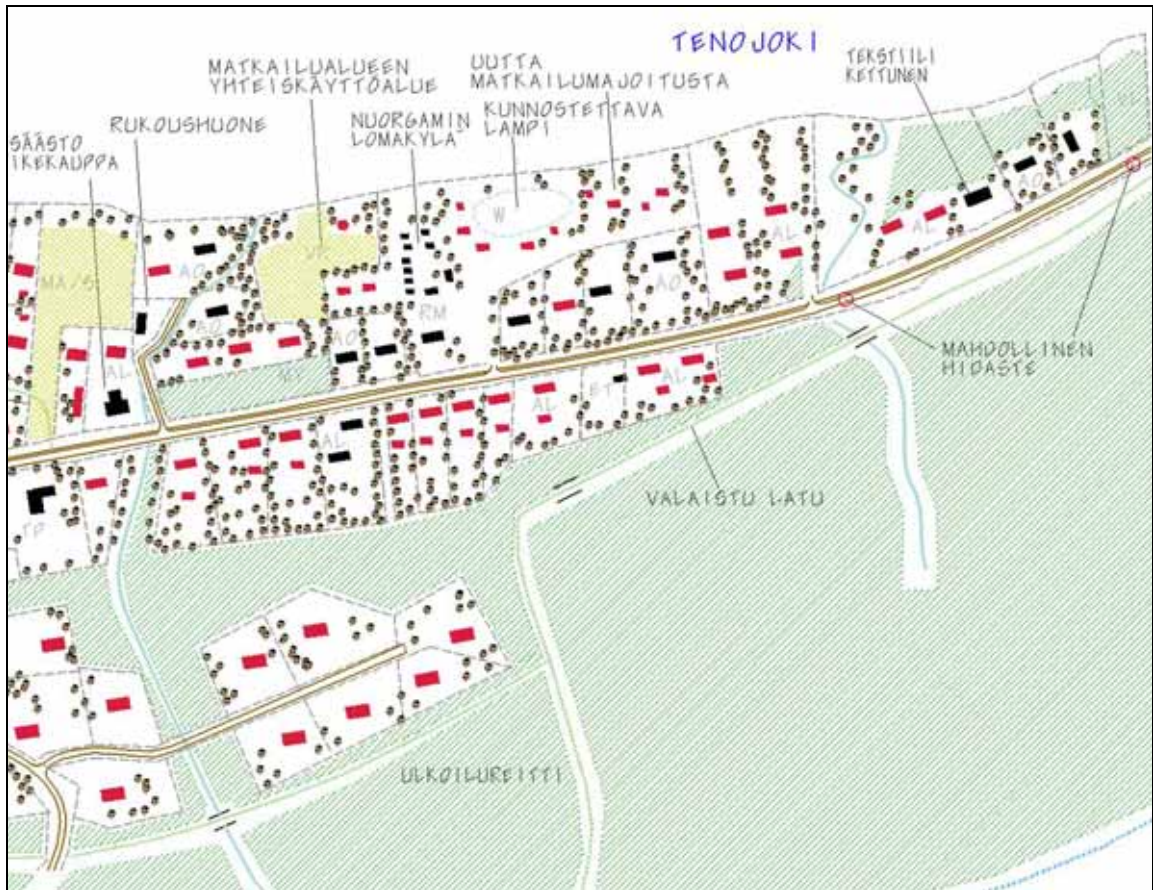
PERIAATELEIKKAUS KAAVAHDOTUKSEN MUKAISESTA MAANKÄYTÖSTÄ

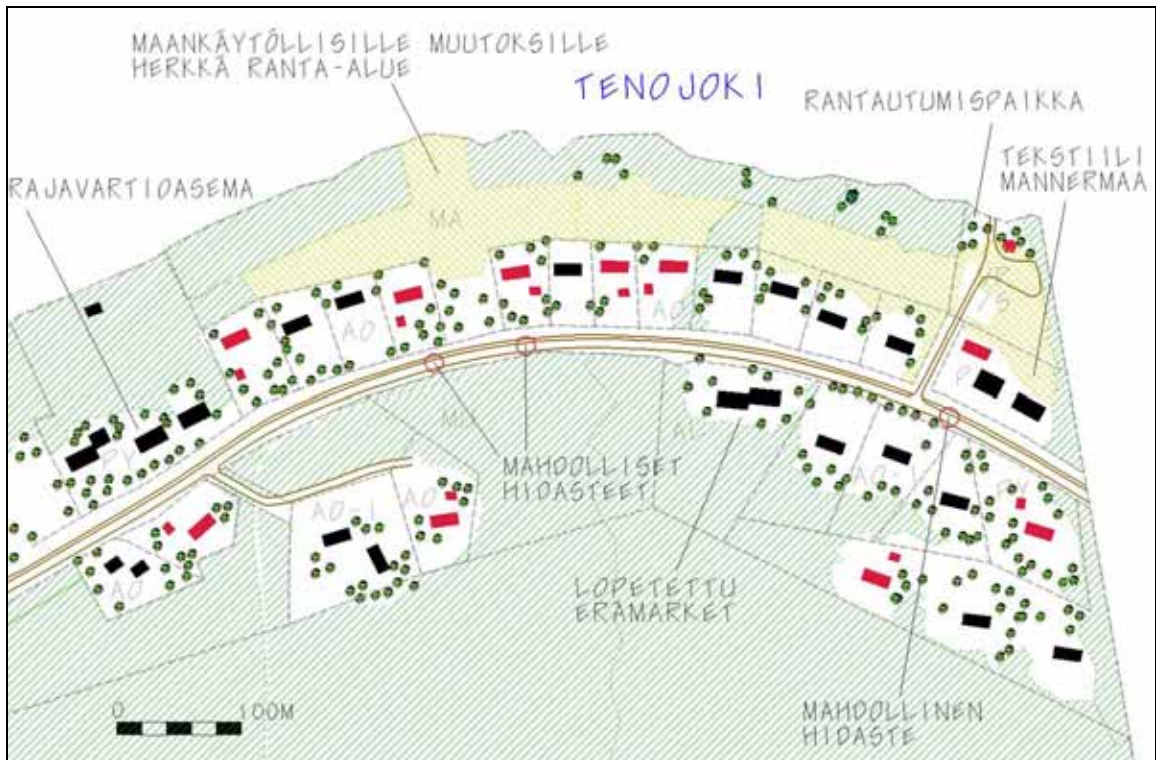
Havainnepiirros Nuorgamin kyläkeskusalueelta (yleiskaava ote 1).

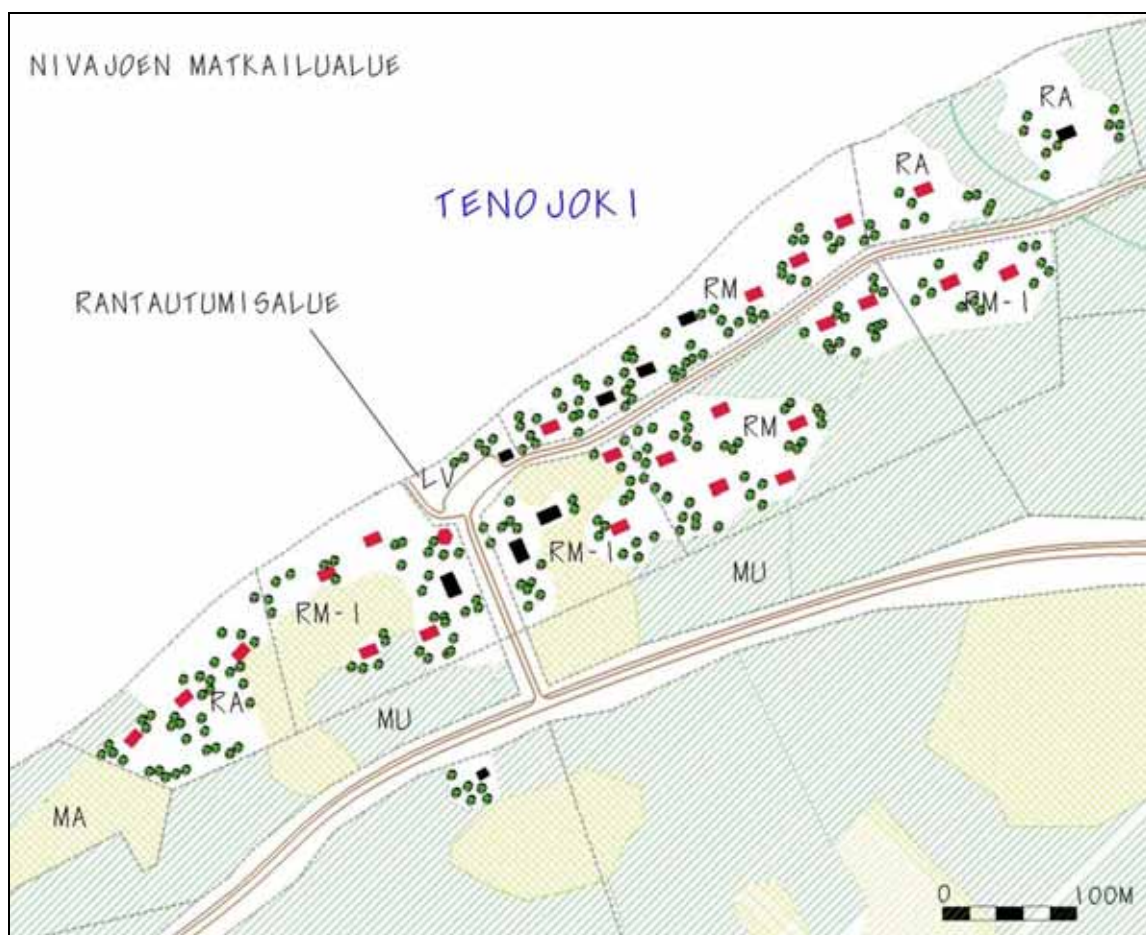
Havainnepiirros Nuorgamin kyläkeskusalueelta (yleiskaava ote 2).

Havainnepiirros Nuorgamin kyläkeskusalueelta (yleiskaava ote 3).

Havainnepiirros Rajalan alueen maankäytöstä.

Havainnepiirros Nivajoen alueen kehittämiseksi matkailualueena.

3.7.4 Alaköngäs – Ala-Jalven museotie – Nivajoki

Ala-Köngäs – museotie – Nivajoki aluekokonaisuutta on korostettu matkailun kehittämisen kannalta. Samoin tätä kokonaisuutta korostetaan merkittävänä luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristö kokonaisuutena.

Nivajoen rantautumispaikan läheisille alueille on osoitettu yhteensä n. 1500 k-m2 uutta matkailutoimintoja (RM) tukevaa rakentamista.

Ala-Jalven kohdalla voimassa olevan seutukaavan mukaista RM -aluetta Tenontien tunturin puolelle ei ole osoitettu. Matkailurakentamisen ohjaaminen kyseisellä kohdalla nykyistä rakennetta hajottaen tien tunturin puoleisille alueille ei ole perusteltua. Matkailun kehittäminen tullaan toteuttamaan sen sijaan em. museotien molempiin päihin sijoituvien Tenontien ja Tenojoen välisillä matkailupalvelujen (RM) alueilla.

3.7.5 Kyläkeskuksen ulkopuoliset Tenojoen ranta-alueet

Kyläkeskuksen ulkopuoliset alueet on suunniteltu tavoiteasettelun mukaisilla yleisillä vyöhykekohtaisilla periaatteilla. Ranta-alueille on käytetty kohdassa 3.3.3 esitettyjä vyöhykekohtaisia mitoituserusteita. Mitoituserusteiden mukaiset rakennuspaikat on sijainnista riippuen osoitettu loma-asuntojen (RA) tai asuinrakennusten (AO) rakentamiseen.

Rantavyöhykkeelle sijoittuvat rakennuspaikat on pyritty sijoittamaan ryhmiin siten, että yhtenäisiä ja mahdollisimman laajoja vapaita ranta-alueita jäisi em. tarkoituksiin riittävästi.

Osayleiskaava on laadittu siten, että rakennusluvut osayleiskaavan mukaisille kyläkeskuksen ulkopuolisille rakennuspaikoille voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta. Rantavyöhykkeellä rakennuspaikat on todettu yksiselitteisinä aluevarauksina.

Rantarakentamisoikeus on määritelty ns. kantatiloittain ja maanomistusyksiköittäin. Maankäytölliset ratkaisut näillä alueilla on laadittu yleiskaavan tavoiteasettelun pohjalta. Suunnittelun aikana on pidetty maanomistajille suunnattuja neuvottelutilaisuuksia.

Osayleiskaava ohjaa rakentamisen ohella myös muuta maankäyttöä, kuten matkailutoimintojen, virkistysalueiden ja ulkoilureittien sijoittumista. Rakentamiselta vapaaksi jäävät ranta-alueet (luontaistalouden ohella) palvelevat mm. yleistä rantautumista ja retkeilyä.

Yleiskaavaratkaisun mukaiset ranta-alueen rakennuspaikkamäärät suhteutettuna rantaviivan pituuteen on esitetty oheisessa taulukossa.

KYLÄKESKUSTEN ULKOPUOLISTEN RANTA-ALUEIDEN RAKENTAMINEN			
NUORGAMIN OSA-ALUE	RAKENNUSPAIKAT KPL	MUUNNETTU RANTA-VIIVA KM	TEHOKKUUS KPL / KM
NYKYTILANNE	n. 60	28	2.2
KAAVATILANNE	n. 120	28	4.4

3.7.6 Luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristö

Ekologiset, maisemalliset ja kulttuuriset olosuhteet ovat asettaneet reunaehdoja kehittämissuunnitelman laadinnalle ja edelleen maankäytön suunnittelulle.

Luonto, maisema ja kulttuuri – arvokkaiden ominaispiirteidensä säilyttämisen ohella - ovat myös vahvuuksia ja vetovoimatekijöitä, alueen viihtyisyyttä ja elinkeinoja tukevia tekijöitä esim. matkailua kehitettäessä.

Kulttuurimaisema (km) -vyöhykemerkinnällä on likimääräisesti kaavakartalla rajattu ja siten tuotu tietoisuuteen maisemallisesti arvokkaita ja / tai historiallisesti merkittäviä kulttuurimaisemakokonaisuuksia.

km -rajauksella on kohdennettu kaavakartalle seuraavat kulttuurikokonaisuudet

- Nivajoen kokonaisuus
- Rajalan alueen viljelyskokonaisuus

Yleiskaava-alueen luonnonympäristössä korostuvat seuraavat kohteet.

Luonnonsuojelulain ja metsälain mukaiset luontokohteet

- Alakönkään luonnonympäristö on kokonaisuutena hyvin monimuotoinen tien ja rannan välissä (mm. suppa-alue, katajaketo)
- Pieni louhittu pahta Kiviniemen alueella, laaja pahtajyrkäne Juovvoaivin pohjoisrinteessä ja Anaraspaktin pahta

Muita luonnon tai kulttuuriympäristön kannalta huomionarvoisia kohteita

- Välimaan niitty (naturakohde)
- Pajukosten lampi
- Jeagelveäivarrin puronotkelma
- Tuskuamkuoihkan puronotkelma
- Ridonjargan hietikko
- Nivajoen niittyalue
- Rajavartioaseman ja valtakunnan rajan väliset avoimet niittyalueet
- Nuorgamin kyläalueen useat niityt

Osayleiskaavassa on luontoarvojen merkittävyys huomioiden käytetty eriasteisia kaavamerkintöjä määräyksineen ja suosituksineen.

3.7.7 Reitistöt

Nuorgamin kyläalueen kaavaratkaisuun on merkitty ulkoilureitteinä oleva valaistu latu Nuorgamista Rajalan suuntaan Tenontien varren suuntaisesti sen eteläpuoleiselle alueelle ja kylärakenteen sisällä kehitettävät lenkkimäiset ulkoilureittiyhteydet mm. koulun alueeseen liittyen. Lisäksi kaavaratkaisussa on osoitettu kylälle johtava moottorikelkkareittiyhteys. Moottorikelkkayhteys Nuorgamista Rajalaan on osoitettu kulkevaksi kyläalueen yläpuolisella tunturin reunatasanteella. Tällöin moottorikelkkailusta ei aiheudu huomattavaa haittaa kylän muille maankäyttömuodoille.

Kaavaratkaisussa on huomioitu myös yhtenäinen ulkoilureittimahdollisuus Nuorgamista Alakönkäälle ja museotien kautta edelleen Njallavarrin tunturille. Njallavarrilta on edelleen yhteydet laajemmille reiteille.

3.7.8 Maankäytölliset aluevaraukset**Kyläkeskusvyöhyke (AT)**

Osayleiskaavassa on osoitettu nykyistä kylärakennetta täydentävää rakentamista. Mm. yksittäiset asuinrakennuspaikat on merkitty kaavakartalle. Osayleiskaavassa osoitettu ratkaisu voidaan huomioida yhtenä rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena. Yleiskaavassa osoitetuille tiiveimmille rakentamisalueilla tulee rakentaminen suunnitella yleiskaavaa yksityiskohtaisemmin.

Yleiskaavasunnittelun yhteydessä Nuorgamin kyläaluetta on tarkasteltu kokonaisuutena. Suunnitteluperiaatteena on ollut määritellä olevaan kylärakenteeseen sopeutuvat nykyistä rakennetta eheyttävät uudet rakennuspaikat. Vastaavasti myös muut maankäyttömuodot on sovitettu kylärakenteeseen.

Pienialainen lähes kylämäisen rakentamisen keskittymä (at)

Alueen rakentamisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen sisäisen vesihuollon (vedenotto, jätevesien käsittely) järjestämiseen.

Osayleiskaavassa tällä vyöhykerajauksella on osoitettu Lohirannan kalastusmatkailuun tukeutuva rakentamisaluekokonaisuus.

3.7.9 Asuinalueet

Osayleiskaava-alueella kaikki, sekä olevat että suunnitellut, asuinalueet ovat omakotitai rivitaloalueita. Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia asuinalueita koskevia aluevarausmerkintöjä.

Erillispientalojen alue (AO)

Alue on tarkoitettu erillispientalojen rakentamiseen. Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden tai kahden huoneiston asuinrakennuksen lisäksi yhden erillisen saunan ja tarvittavia pienimuotoisia talous- ja tuotantorakennuksia siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 300 m². Asuinrakennuksen kerrosala saa olla enintään 200 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla kyläkeskusalueella vähintään 2000 m² ja kyläkeskuksen ulkopuolisilla alueilla vähintään 3000 m².

Tällä kaavamerkinnällä on osoitettu kyläkeskuksen ulkopuoliset yksittäiset omakotitalojen rakennuspaikat. Nuorgamin kyläaluetta täydentävät yksittäiset asuinrakennuspaikat on myös osoitettu tällä merkinnällä.

Porotilojen asuinalue (AO-1)

Alue on tarkoitettu porotilojen asuinrakentamiselle. Alueelle saa sijoittaa porotaloutta ja siihen soveltuvia sivuelinkeinoja palvelevaa rakentamista asuin- tuotanto- ja talousrakennuksineen siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 500 k-m². Asuinrakennusten (enintään 2 asuinrakennusta) kerrosala saa olla yhteensä enintään 250 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 5000 m².

Asuin- liike- ja toimistorakennusten alue (AL)

Alueelle saa sijoittaa enintään II-kerroksisia asuin-, liike- ja toimistorakennuksia siten, ettei minkään käyttötarkoituksen osuus yksinään ylitä 2/3 osaa rakennuspaikan kokonaisrakennusoikeudesta. Rakennuspaikan rakennusoikeus on enintään 15 % alueen pinta-alasta.

Nuorgamin kyläalueelle keskeiselle paikalle Tenontien varrelle on osoitettu aluevarauksia kyseisellä merkinnällä - sellaisilla alueilla, joilla on jo myös asuinrakentamista. Alueilla sallitaan asuinrakentamisen ohella kylämiljööseen soveltuva esim. kyläasutusta palveleva pienimuotoinen yritystoiminta.

Maatilojen talouskeskusten alue, jolla ympäristö säilytetään (AM/s)

Alue varataan maatilojen talouskeskuksille. Alueelle saa sijoittaa maataloutta ja siihen soveltuvia sivuelinkeinoja (kuten matkailua) palvelevaa rakentamista asuin-, tuotanto- ja talousrakennuksineen. Alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ei saa purkaa. Uusien rakennusten (kerrosalaltaan yhteensä enintään 200 k-m²) tulee olla malliltaan ja materiaaleiltaan yhteensopivia alueella säilytettävien rakennusten kanssa.

Osayleiskaavassa AM -merkinnällä on osoitettu Ala-Jalven maatilakeskus. Kyseinen kohde edustaa katoavaa kulttuuria suunnittelualueella ja on yhdessä siihen liittyvine pihiireineen kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittävä kokonaisuus.

Loma-asuntoalue (RA)

Alue on tarkoitettu loma-asuntojen rakentamiseen. Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden loma-asunnon, saunan sekä tarpeellisia talousrakennuksia siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 120 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 3000 m².

Maisemallisesti aralle alueelle sijoittuva loma-asuntoalue (RA-1)

Alue on tarkoitettu loma-asuntojen rakentamiseen. Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden loma-asunnon sekä tarpeellisia talousrakennuksia siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 80 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 3000 m².

Jääpato-, tulva- ja / tai eroosioalueelle sijoittuva oleva loma-asuntoalue (RA-2)

Alueella jo olevia rakennuksia saa kunnostaa. rakennuslupaa edellyttäviin toimenpiteisiin ei saa ryhtyä.

Yleiskaavassa on todettu suunnittelualueella Tenojoen ranta-alueella olevat loma-asuntojen rakennuspaikat sekä vyöhyke- ja kantatilakohtaisten tarkastelujen perusteella määritellyt uudet mahdolliset rakennuspaikat.

3.7.10 Palvelu- ja työpaikka-alueet

Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia palveluihin ja työpaikka-alueisiin liittyviä kaavamerkintöjä.

Keskustatoimintojen alue (C).

Tällä aluevarauksella on osoitettu Suomenrinteen kaupan alue mahdollisine laajennusalueineen.

Palvelujen ja hallinnon alue (P).

Tällä aluevarauksella on osoitettu Nuorgamin kyläkeskuksen olevat kyläkaupat ja –liikkeet sekä näiden läheisyydessä olevia rakentamiselta vielä vapaita alueita.

Sekä ovat että uudet palvelujen aluevaraukset sijoittuvat hyvien liikenteellisten yhteyksien äärelle Tenontien varsialueille.

Julkisten palvelujen ja hallinnon alue (PY).

Osayleiskaava-alueella ovat julkiset palvelualueet – kyläkoulu, rukoushuone, rajavarioriasema - on yleiskaavassa osoitettu PY – merkinnällä. Rukoushuoneen aluevarausta on yleiskaavallisesti mahdollista tarvittaessa laajentaa. Uutena PY -aluevarauksena on osoitettu Rajalan alueella valtakunnan rajaan rajautuva alue (esim. mahdollisen tullitalon tarpeisiin).

Työpaikka-alue (TP).

Aluevarauksella on osoitettu Nuorgamin kyläalueella oleva työpaikka-alue laajennusmahdollisuuksineen Tenontien varrella sen eteläpuolella.

3.7.11 Virkistysalueet

Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia virkistysaluemerkintöjä.

Lähivirkistysalue (VL)

Nuorgamin kyläalueella eri maankäyttömuotoja toisistaan jaottelevat alueet on osoitettu pääsääntöisesti lähivirkistysalueiksi. Nämä alueet toimivat myös luontaisina kyläalueen viherkäytävinä.

Retkeily- ja ulkoilualue (VR)

Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että alueelle saa sijoittaa vain retkeilyä ja muuta yleistä virkistyskäyttöä palvelevia rakennuksia ja rakennelmia.

Rakennuksia, rakennelmia ja veneiden käyttöpaikkoja ei saa sijoittaa rantakasvillisuuden ja veden väliselle alueelle sellaisten toiselle kuuluvien kalastuksessa käytettävien patojen tai verkkojen kohdalle, jotka tukeutuvat rantaan, sekä alavirran suunnassa 50 metriä lähemmäksi mainitunlaisia pyydyksiä. Alueen maisemakuvan ja ympäristöarvojen säilyttämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Suunnittelualueen merkittävin virkistyskäyttöalue (VR/s) on Alakönkään alapuolinen kalastusalue. Nuorgamin kylällä retkeily- ja ulkoilualueiksi on osoitettu Nuorgamin loma-kylän länsipuoleinen Tenojokeen rajautuva alue sekä Rajalassa valtakunnanrajaan rajautuva Tenojoen ranta-alue. Nämä molemmat uudet aluevaraukset monipuolistavat sekä kyläläisten että matkailijoiden virkistyskäyttöön liittyviä mahdollisuuksia.

3.7.12 Luonnonsuojelualueet ja – kohteet

Luontoarvot on osayleiskaavassa huomioitu rakentamisalueiden kohdistamisessa sekä osoittamalla todetut luontoarvot erityyppisin kaavamerkinnoin.

Osayleiskaavassa on luonto- ja maisema-arvoista riippuen käytetty seuraavanlaisia kaavamerkintöjä:

Natura 2000 -verkostoon kuuluva alue

Toimenpiteet alueella eivät saa heikentää kohteen arvoja.

– Välimaan niitty

Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue (Luo)

Alueet ovat luonnonsuojelu- ja metsälain mukaisia erityisen tärkeitä alueita. Alueella ei tule harjoittaa sellaisia toimenpiteitä, jotka vaarantavat alueilla todettujen luontoarvojen säilymisen.

Luo -merkinnällä on osayleiskaavassa osoitettu seuraavat kohteet (ks. kohdekuvaukset kohdassa 1.7.4 Kohde- ja aluekuvaukset):

- Alakönkään ympäristö
- Pieni louhittu pahta Kiviniemen alueella
- Laaja pahtajyrkäne Juovvoaivin pohjoisrinteessä
- Anaraspaktin pahta

Luonnon monimuotoisuuden kannalta paikallisesti huomionarvoiset kohteet (Luo-1)

Kaavasuositus:

Ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä suoritettaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei alueen luonnonarvoja vaaranneta tai heikennetä.

Luo-1 -merkinnällä on osayleiskaavassa osoitettu seuraavat kohteet (ks. kohdekuvaukset kohdassa 1.7.4 Kohde- ja aluekuvaukset):

- Pajukosten lampi
- Jeagelveäivarrin puronotkelma
- Tuskuamkuoihkan puronotkelma
- Ridonjargan hietikko

3.7.13 Kulttuuriarvot, rakennussuojelu- ja muinaismuistokohteet

Rakennetun ympäristön kannalta kaavassa on tuotu esille lähtökohdissa luetellut tiedossa olevat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kulttuuriympäristökokonaisuudet, rakennuskohteet ja muinaismuistokohteet.

Rakennusten ja toisaalta arvokkaiden ympäristökokonaisuuksien huomioinnin tarkoituksena on turvata monimuotoinen ja eri aikakausista kertova kulttuuriympäristö.

Kulttuurimaisemakokonaisuus (km)

Tällä vyöhykemerkinällä on likimääräisesti rajattu maisemallisesti arvokkaita ja/tai historiallisesti merkittäviä kulttuurimaisemakokonaisuuksia.

Kulttuurimaisemavyöhykkeen elementtejä ovat laajat ja yhtenäiset viljelysalueet, harvakseltaan näiden yhteyteen sijoittuvat tilakeskukset sekä avoimia tiloja rajaavat metsänreunat ja näkymiä elävöittävät metsäsaarekkeet.

Kaavasuositus:

Ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä suoritettaessa sekä alueen maankäytön tarkemmassa toteutuksessa tulisi ottaa erityisesti huomioon alueen kulttuurimaiseman arvot.

Rakennusten ja rakenteiden tulisi sopeutua sijainniltaan, sijoitukseltaan, malliltaan, materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja värityksen puolesta alueen luonto- ja kulttuurimaisemaan. Avoimille peltoalueille rakentamista tulisi välttää. Uudet rakennukset tulisi sijoittaa kulttuurimaiseman ehdoilla, sitä täydentäen tai olemassa olevien rakennusten ja rakennusryhmien yhteyteen.

Kulttuurimaisemavyöhykemerkinällä (km) on osoitettu:

- Nivajoen kokonaisuus
- Rajalan alueen viljelyskokonaisuus

Rakennussuojelulain ja / tai valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla suojellut kohteet (SRS)

Merkinnällä on osoitettu kulttuuriympäristön kannalta arvokas alue. Aluetta koskevat suojelumääräykset on annettu aluetta koskevassa rakennussuojelulain mukaisessa suojelupäätöksessä. Huomioidaan myös valtion omistamia rakennuksia koskeva suojeluluettelon sisältö.

- Välimaa (Utsjoki 65) Museotila ja kodansijoja

Suojeltava rakennus tai muu kohde SR

Kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas maankäyttö- ja rakennuslain perusteella suojeltavaksi tarkoitettu rakennus, rakennusryhmä tai muu kohde (kohdenumero viittaa kaavakartalle).

Kaavamääräys:

Maankäyttö- ja rakennuslain 41.2 §:n ja 127 §:n nojalla määrätään, että rakennusta / rakennusryhmää tai muuta kohdetta ei saa purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljööön / ympäristön kannalta arvokas luonne turmeltuu.

SR – kohdemerkinnällä on osoitettu seuraavat kohteet (kohdekuvaus ks. kohta 1.6 Kulttuuriympäristö):

- Nuorgamin rukoushuone
- Nuorgamin koulu

Kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas rakennus, rakennusryhmä tai muu kohde (kohdenumero viittaa kaavakartalle) SR-1

Kaavasuositus:

Rakennuksia tai kohdetta ei tulisi ilman pakottavaa syytä purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljööön kannalta arvokas luonne turmeltuu.

SR-1 – kohdemerkinnällä on osoitettu seuraavat kohteet (ks. kohta 1.6 Kulttuuriympäristö):

- 1. Siedđanjárga / Pajuniemi
- 2. Siedđanjárgga láttasadji / Pajuniemen venesatama
- 3. Gáhkorgárggu / "Kaakkurinkarikko"
- 4. Boratbovccá gargot / Boratbokcán sárkät
- 5. Gufihttarbákti / "Maahisten kallio"
- 6. Jalvvi-Per gámpá / Guttormin kämppä
- 7. Vanha polku
- 8. Šuvvageađgi, kivi Alakönkäässä
- 9. Retágeađgi, kivi Alakönkäässä
- 10. Vuolle-Jalvi/Alajalve
- 12. Bildáma hávddit/ Bildamon haudat
- 13. Njavijohka/Nivajoki
- 14. Njavijoga láttasadji / Nivajoki venevalkama

- 16. Buollángoika / Palokoski
- 17. Geađgenjárga / Kiviniemi
- 18. Kesäpuro
- 19. Haltta
- 20. Haltan männyt
- 23. Mákkásavvon / Makkasuvanto
- 24. Ruoššageađi / "Ryssänkivi"
- 25. Paivkoste, Välimaan museon vieressä
- 26. Hearrágurra / "Herrakuru"
- 28. Holmberg Regina, Njuorggán / Nuorgam, Harjula, Njuorggán / Nuorgam

Alue, jolla ympäristö säilytetään (/s). Alueella on kulttuuri- ja / tai luonnonympäristön kannalta huomioitavia arvoja. Alueen maankäyttöä muuttavissa toimenpiteissä tulee huomioida näiden arvojen säilyttäminen.

Merkinnällä on osoitettu (ks. kohta 1.6 Kulttuuriympäristö):

- Nuorgamin ja Rajalan kyläalueen ympäristöllisesti arvokkaat pelto-, niitty- ja virkistysalueet (MA/s, VR/s)
- Ala-Jalven maatila (AM/s)

Museotie. Tien luonne tulee säilyttää, mm. tien rakennetta ei saa oleellisesti muuttaa.

- Ala-Jalven museotie

SM Muinaismuistoalue.

Muinaismuistolainsäädännön nojalla suojeltu alue.

- 5. Ala-Jalve (Utsjoki 1) Kivi- ja varhaismetallikautinen asuinpaikka

Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäänös (SM)

Muinaisjäänöksen kaivaminen, peittäminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Aluetta koskevat maankäyttösuunnitelmat on lähetettävä lausuntoa varten museoviranomaisille (kohdenumero viittaa kaavaselostukseen).

Tarvittaessa muinaisjäänöksen laajuus tulee määrittää.

Merkinnällä on osoitettu (ks. kohta 1.6 Kulttuuriympäristö):

– 2. Lohiniva (Utsjoki 182)	Kodansijoja
– 3. Jeäqelveäijohka (Utsjoki 71)	Kuoppa
– 4. Kivelä (Utsjoki 64)	Kodansija
– 6. Porapoktsajohka (Utsjoki 80–81)	Pyyntikuoppia
– 7. Kahkkorkarggu (Utsjoki 123)	Pyyntikuoppia
– 8. Keädgejohka (Utsjoki 79)	Väijyntäpaikka
– 9. Bildam (Utsjoki 122)	Kalmisto ja kodansijoja

3.7.14 Maa- ja luontaistalousalueet

Osayleiskaavassa maa-, metsä- ja luontaistalousalueet on jaoteltu nykyisen käyttötarkoituksensa mukaisesti. Mikäli alueilla on merkitystä ulkoilun kannalta tai alueilla on maisemallisia tai ympäristöarvoja, on ne tuotu kaavamerkintöjen sisällöissä esille.

Osayleiskaavassa on ympäristölliset ym. seikat huomioiden osoitettu kaavamääräyksittäin erityyppisiä luontaistalousalueita seuraavasti:

Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue (M-1)

Alue on tarkoitettu luontais-, maa- ja metsätaloukseen. Alueiden käytössä on huomioitava alueiden säilyttäminen mahdollisimman luontaisessa tilassaan. Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puunottoa eikä pellon raivausta.

Tällä aluevarausmerkinnällä on osoitettu pääsääntöisesti kaikki Tenontien tunturien puoleiset rinnealueet.

Maisemallisesti arvokas peltoalue (MA)

Alue on tarkoitettu pääasiassa maatalouden harjoittamiseen. tällä merkinnällä osoitetut avoimet viljelymaisemat muodostavat arvokkaan kulttuurimaiseman rungon.

Kaavasuositus:

Peltojen avoimina säilyttämisen tukeminen ja mahdolliset ympäristöhoitotoimenpiteet ovat erityisesti näillä alueilla perusteltuja.

Merkinnällä on osoitettu Nuorgamin ja Rajalan kyläalueen kulttuurimaisemaan liittyvät viljelyalueet ja toisaalla Nivajoen yhteydessä rakentamiselta vapaana säilyvät maisemallisesti arvokkaat viljelyalueet..

Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue, joille suuntautuu ulkoilukäyttöä ja / tai ympäristöarvoja (MU-1)

Alue on tarkoitettu luontais-, maa- ja metsätalouden harjoittamiseen ja jolla on ulkoilun ohjaamistarvetta. Maankäyttö- ja rakennuslain 43 §:n 2 momentin nojalla määrätään, että alueelle saa rakentaa vain em. tarkoituksia palvelevia pohjapinta-alaltaan enintään 40 m² suuruisia rakennelmia/rakennuksia (kuten laavut ja kodat) ja että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman saman lain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puunottoa eikä pellon raivausta

Osayleiskaavaan on MU-1 -merkinnällä osoitettu alueita, jotka ovat mm. ulkoilun ja maiseman säilymisen kannalta merkittäviä – lähinnä rakentamisalueiden ulkopuolelle jääviä ranta-alueita. Myös Nuorgamin kyläaluetta (AT) reunustavat lievealueet on osoitettu tällä aluevarauksella.

Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja (MY-1)

Maankäyttö- ja rakennuslain 41.2 §:n perusteella määrätään, ettei alueella todettuja ympäristöarvoja saa heikentää. 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa. 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä

tarkoitettua maisematyölupaa. Puiden kaataminen kotitarveottoa varten on sallittua. Maisematyölupavaade ei koske metsälain tarkoittamaa kotitarveottoa.

Todettuja luontoarvoja MY-1 –merkinnällä on osoitettu seuraavilla alueilla:

- Ridonjargan hietikko
- Välimaan ympäristö
- Pajukoste
- Alakönkään suppalampien ympäristö
- Nuorgamin kylässä lehtomainen metsikkö

3.7.15 Erityisalueet

Erityisaluevaraukset liittyvät yhdyskuntateknisen huollon tai muiden erityisten maankäyttötoimintojen tarpeisiin. Nykytilanteeseen nähden uusia aluevarauksia näille toimintoille ei ole osoitettu.

Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia aluevarauksia.

Yhdyskuntateknisen huollon alue (ET).

Aluevarauksella on osoitettu Nuorgamin kyläalueen kunnallistekniset alueet, kuten vedenottamo ja jätevedenpuhdistamo.

Maa-ainesten ottoalue (EO).

Maankamaran aineksen otto on sallittua erillisen suunnitelman mukaisesti. Ottoluvan lakattua alue tulee maisemoida.

Tällä aluevarauksella on osoitettu Tenontien ja Ala-jalven museotien välissä oleva maa-ainesten ottoalue.

Tärkeä, vedenhankintaan soveltuva tai muu pohjavesialue (pv)

Pohjavesialueella on kielletty sellainen aineiden, jätteiden ja jätevesien käsittely ja varastointi, josta saattaa aiheutua vaaraa pohjaveden laadulle.

Kaavassa on osoitettu seuraavat pohjavesialueet:

- Nuorgamin pohjavesialue (1.lk)
- Alakönkään pohjavesialue (3.lk)
- Ridonjargan pohjavesialue (3.lk)

Mahdollisesti pilaantunut / puhdistettava / kunnostettava maa-alue (saa)

Ennen alueen maankäyttöä yleiskaavaa yksityiskohtaisemmin suunniteltaessa ja toteutettaessa tulee selvittää maaperän saastuneisuus ja sen vaikutukset maankäytölle. Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, ettei maankäytön muutoksiin saa ryhtyä ennen alueen kunnostamista.

Tällä merkinnällä on osoitettu entinen kaatopaikka Alakönkään kohdalla Tenontien tunturin puolella.

Eroosio (ja/tai tulva- ja/tai jääpatouma) uhka-alueen likimääräinen kohdistus

Merkinnällä on osoitettu tiedossa olevat eroosiokohteet.

3.7.16 Liikenne

Osayleiskaavassa on huomioitu oleva päätieverkosto ja vesiliikenteen aluevaraukset.

Tenontien varrelle on osoitettu jatkuva kevyenliikenteen väylä välille Rajala – Nuorgam – Alaköngäs – Nivajoki. Nuorgamin kylärakenteen sisällä on esitetty ulkoilureitistön kehittämistä ja kytkemistä tuntureille suuntautuviin reitistöihin. Kyläalueen viheralueverkosto on suunniteltu siten, että paikallisten virkistysreittitarpeiden ohella myös seudullisesti merkittävät reittiyhteydet ovat kytkettävissä seudullisiin verkostoihin.

Nuorgamiin johtaviin moottorikelkkareittiyhteyksiin on varauduttu. Nuorgamista Raja- laan jatkuva moottorikelkkareittiyhteys on esitetty kulkevaksi kyläalueen yläpuolisen tunturin harjanteella. Tällöin moottorikelkkailusta ei aiheutuisi huomattavia haitallisia vaikutuksia kylän muille maankäyttömuodoille.

Osayleiskaavassa on tuotu tarkasteltavaksi myös Tenontien linjauksen muuttaminen Alaköngään kohdalla ylemmäksi tunturien rinnealueille. Samoin kyseisellä alueella on informatiivisesti esitetty tienvarsipysäköinnin selvittämistarve. Tielinjausmuutoksella ja alueen pysäköinnin jäsentelyllä parannettaisiin Alaköngään virkistyskalastusalueen maankäytöllisiä mahdollisuuksia.

3.8 Osayleiskaavan yleiset määräykset

3.8.1 Rakentaminen

Ranta-alueen ja -vyöhykkeen rakennusoikeus on tilakohtaisesti osoitettu AO-, AL-, RA-, RM- ja RL- alueille. Osayleiskaava on näiden alueiden osalta laadittu maankäyttö- ja rakennuslain 72.1 §:n mukaisesti siten, että rakennusluvut näille rakennuspaikoille voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta ilman ranta-asemakaavaa.

Tällä yleiskaavalla ei ole mitoitettu eikä osoitettu valtion hallinnoimien maiden rakennusoikeuksia. Metsähallituksen hallinnoimalle maalle asuin- tai lomarakennuksen rakennuspaikan muodostaminen, joka on tarpeen pääasiassa vaihtomaana Utsjoen kunnan alueen luonnonsuojelun toteuttamisessa, voidaan ratkaista erikseen joko ranta-asemakaavalla tai yksittäisellä poikkeamispäätöksellä, edellyttäen, että haettu rakentaminen sopeutuu yleiskaavan kokonaisuuteen eikä vaaranna sen ympäristötavoitteita.

Yleiskaavan perusteella ei voida suoraan myöntää rakennuslupia ranta-asemakaava- tai asemakaava-alueille. Yleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan asemakaavoitettavaksi osoitetuilla alueilla, ennen kuin alueelle on laadittu asemakaava, huomioida yhtenä rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena.

Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että ranta-alueelle tai -vyöhykkeelle sijoittuvilla M-1-, MA-, MU-1 ja MY-1 - alueilla ei ole rakennusoikeutta lukuun ottamatta MU-1 -alueilla erikseen sallittua rakentamista.

Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeellä on enintään 40 m² ja rantavyöhykkeen ulkopuolella enintään 60 m².

Rakentamiseen osoitettujen alueiden rajoista voidaan poiketa pohjakartan tarkkuusvaatimusten puitteissa.

Rakennusten alimmat kastumiselle arat rakenteet tulee sijoittaa vähintään korkeustasolle HW/50 (keskimäärin 50 vuoden välein toistuva tulvaveden korkeus) + 1 m. Mikäli

tällä tavoin saatu korkeus on havaintojen mukaan joskus ylitetty, tulee tämä ylin havaittu tulvakorkeus ottaa määrääväksi rakennuspaikkaa ja perustamiskorkeutta hyväksytessä.

Rakennushankkeeseen ryhtyvän tulee osoittaa rakennuspaikan rakennettavuus ja tarvittaessa toimenpiteet rakennuspaikan vahvistamiseksi rakennusluvan yhteydessä maankäyttö- ja rakennusasetuksen 49 §:n mukaisesti tehtävän selvityksen (perustamis- ja pohjaolosuhteet) lisäksi.

Yleisten teiden varsilla ennen rakennusluvan myöntämistä on uusille rakennuspaikoille haettava liittymälupa tai liittymän käyttötarkoituksen muutoslupa.

Uusia teitä rakennettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei niiden rakentamisesta aiheudu merkittäviä maisemallisia vaurioita.

Alueiden rakentamisessa noudatetaan kunnan rakennusjärjestyksessä olevia määräyksiä, ellei kaavassa ole toisin osoitettu.

Tulkintaohje rakennuslupamenettelyyn

Rakennusluvut kaavan mukaisina määräyksen tarkoittamilla alueilla voidaan käsitellä suoraan yleiskaavan perusteella.

Yleiskaavan muilla alueilla rakennuslupia käsiteltäessä otetaan huomioon kaavan oikeusvaikutukset seuraavasti:

Ehdollisen rakentamisrajoituksen (43.1 §) alueet

Esimerkiksi M-1, MA-, VL- ja MY-1 alueet rantavyöhykkeen tai –alueen ulkopuolella.

Ensin rakennuslupaviranomainen harkitsee, vaikeuttaako haettu hanke yleiskaavan toteutumista.

Mikäli arvioidaan, että ei vaikeuta, lupa voidaan myöntää, jos muut rakennusluvan edellytykset täyttyvät. Vaikeutumista harkitaan kaavan tavoitteiden, haetun hankkeen, alueen olosuhteiden jne. kannalta.

Jos arvioidaan, että vaikeuttaa, mutta luvan epäämisestä aiheutuu maanomistajalle huomattavaa haittaa, eikä kunta tai valtio (SL) lunasta aluetta tai suorita haitasta korvausta, lupa voidaan myöntää. Haitan aiheutumista maanomistajalle arvioidaan mm. sen mukaan, mitä muita mahdollisuuksia maanomistajalla on hankkeen sijoittamiselle ja esimerkiksi omistussuhteen muutoksia yleiskaavan hyväksymisen jälkeen ei oteta huomioon.

Jos hanke vaikeuttaa, mutta ei aiheuta maanomistajalle huomattavaa haittaa, lupaa ei myönnetä. Tällöin on mahdollista hakea poikkeamista kaavasta. Poikkeamiselle ei tosin pääsääntöisesti näissä tilanteissa ole laissa säädettyjä edellytyksiä. Mahdollisen poikkeamisasian ratkaisee kunta.

Ehdottoman rakentamisrajoituksen (43.2 §) alueet

VR- ja MU-1- alueet sekä kaikki sellaiset rantavyöhykkeen tai –alueen rajaamat alueet, joilla ei ole rakennusoikeutta.

Ensin harkitaan samoin kuin edellä, vaikeuttaako hanke yleiskaavan toteutumista. Vaikeutumista harkitaan kaavan tavoitteiden, haetun hankkeen, alueen olosuhteiden jne. kannalta.

Jos ei vaikeuta, lupa voidaan myöntää, jos muut rakennusluvan edellytykset täyttyvät. Pääsääntöisesti vain yleiskaavan mukainen hanke ei vaikeuta sen toteutumista.

Jos vaikeuttaa eli pääsääntöisesti jos hanke poikkeaa yleiskaavan käyttötarkoituksesta tai määräyksestä, rakennusluvan edellytyksenä on poikkeamisen saaminen tästä rajoituksesta. Poikkeamisen ratkaisee pääsääntöisesti kunta (MRL 171.1 §), kuitenkin rantavyöhykkeellä tai -alueella uusien rakennusten poikkeamiset rakentamattomiksi osoitetuille alueille ratkaisee AYK (KHO 2006:89). Poikkeamisen edellytykset on säädetty lain 172 §:ssä. Siten poikkeaminen ei saa mm. aiheuttaa haittaa kaavoitukselle, vaikeuttaa luonnonsuojelun eikä rakennetun ympäristön suojelun tavoitteita.

3.8.2 Rakentamistapa ja maiseman huomioiminen

Rakennusten ja rakenteiden tulee sopeutua malliltaan, materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja värityksen puolesta perinteiseen rakentamistapaan ja luonnonmaisemaan, eikä niitä tulisi sijoittaa avoimille ranta- ja peltoalueille.

Uudet rakennukset on pyrittävä sovittamaan maisemaan ja sijoittamaan olemassa olevien rakennusten ja rakennusryhmien yhteyteen. Saamelaiskulttuuri tulee huomioida yhtenä maankäytön ja rakentamisen keskeisenä lähtökohtana.

Kyläkeskusalueella liike- ja palvelurakennukset voivat kerrosluvultaan olla enintään II-kerroksisia. Asuin- ja lomarakennusten tulee olla I-kerroksisia lukuun ottamatta niitä alueita, jossa rakentaminen sijoittuu rinteeseen. rinnealueilla rakennusten pääkerroksen ylä- tai alapuolelle saa rakentaa lisäksi enintään 2/3 kerroksen. Rakentamisessa tulee huomioida kaavaselostuksen liitteessä esitetyt rakentamistapaohjeet.

Maisemaa tulee käsitellä siten, että alueiden ominaispiirteitä ei olennaisesti muuteta. Ranta-alue ja sillä oleva joen reunakasvillisuus tulee säilyttää mahdollisimman luonnontilaisessa muodossaan. Rakentaminen tulee sijoittaa rantakasvillisuuden joenpuoleisesta reunasta mitaten vähintään 10 m päähän ja vähintään rakennusjärjestyksen edellyttämän etäisyyden päähän rantaviivasta.

Pysyvien puroumien tai sulavesien tiedossa olevien tai todennäköisten suurempien virtausreittien merkittävä muuttaminen tontin tai tieyhteyden kuivatuksen järjestämisen tai rakentamisen yhteydessä on ilman pakottavaa syytä kielletty. Em. olevat ja uudet toimenpiteet eivät myöskin saa vaikeuttaa kalojen nousua kutu- ja ruokailualueille.

Uhanalaisten perhoslajien todennäköisillä esiintymisalueilla on ennen rakennusluvan myöntämistä selvitettävä uhanalaisten perhoslajien esiintyminen.

3.8.3 Jätevesien ja jätteiden käsittely

Vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella rakennukset tulee liittää vesihuoltolain edellyttämällä tavalla vesijohto- ja viemäriverkostoihin. Vesihuoltolaitoksen toiminta-alueen ulkopuolella jätevesihuolto tulee järjestää ympäristösuojelulain 11 §:n ja 18 §:n mukaisesti huomioiden 1.1.2004 voimaan tullut valtioneuvoston asetus talousvesien käsittelystä vesihuoltolaitosten viemäriverkoston ulkopuolisilla alueilla.

Jätteiden keräyksessä ja käsittelyssä noudatetaan Utsjoen kunnan yleisiä jätehuoltomääräyksiä.

4 OSAYLEISKAAVAN VAIKUTUKSET

4.1 Yleistä

Yleiskaavaluonnoksen vaikutukset arvioidaan MRA 1§:n mukaisesti. Vaikutusten arvioinnin tarkoituksena on osoittaa maankäytöllisten muutosten merkitys ympäristön ja osallisten näkökulmista. Lisäksi arvioidaan yleiskaavaluonnoksen suhdetta valtakunnallisiin, maakunnallisiin, seudullisiin ja paikallisiin tavoitteisiin. Arvioinnin tulosten ja valmisteluun liittyvän osallistumisen ja päätöksenteon avulla saadaan eväät osayleiskaavaehdotuksen laatimiselle.

Yleiskaava aiheuttaa toteutuessaan väistämättä muutoksia mm. suunnittelualueen maankäytössä ja luonnonympäristössä. Toteutettaessa hallittua yleiskaavaa rakentamisen vaikutuksia voidaan arvioida paremmin ja haitallisia vaikutuksia vähentää, kuin tilanteessa, jossa rakentaminen tapahtuu ilman ympäristöolosuhteita huomioonottavaa kokonaissuunnitelmaa.

Kaavoitusta varten tehtyjen selvityksen pohjalta rakentaminen ja muu maankäyttö pyritään yleiskaavalla ja yleiskaavaa toteuttavilla yksityiskohtaisemmillä suunnitelmilla järjestämään siten, että ympäristöön kohdistuvat haitalliset muutokset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi ja myönteiset vaikutukset olisivat mahdollisimman suuret.

4.2 Maankäytölliset vaikutukset

4.2.1 Kokonaisrakenne

Laaditun osayleiskaavan keskeisenä tavoitteena on ollut määritellä Nuorgamin kylän ja kyläalueen ulkopuolisten Tenojoen varsialueiden kokonaisrakennetta kehittävät maankäytölliset ratkaisut.

Osayleiskaava jäsentelee ja korostaa suunnittelualueella seuraavia ympäristöllisesti ja toiminnallisesti eriluonteisia osakokonaisuuksia:

- Nuorgamin kyläalue (AT)
- Alaköngäs – Ala-Jalven museotie – Nivajoki moniarvoinen luonto-, maisema-, kulttuuri- ja matkailukokonaisuus (ma, RM, RA)
- Välimaan kulttuuriympäristö (Natura kohde)
- Kyläkeskusten ulkopuoliset rantarakentamisalueet
- Tenojoelle ja tunturirinteille monin paikoin avautuvat maisemakokonaisuudet
- Jatkuvat reitistöyhteydet

Osayleiskaavan merkittävimmät muutokset näihin kokonaisuuksiin ovat seuraavat:

- Yleiskaava määrittelee Nuorgamin kylän täydennysrakentamisalueet.
- Kylärakenteessa näkyvin vaikutus tulee olemaan Nuorgam – Rajala kyläalueen rakenteellinen ja kyläkuullinen eheytyminen täydennysrakentamisen myötä.
- Yleiskaavassa osoitetut uudet rakentamisalueet monipuolistavat Nuorgamin kylän ja Tenon varsialueiden rakennuspaikkatarjontaa.
- Varsinkin Nuorgamin kylä ja Alaköngään ympäristö monipuolistuvat matkailukohteina kaavan mahdollistaman lisärakentamisen myötä.
- Kyläkeskuksen ulkopuolisilla ranta-alueilla rakennuspaikkojen määrä tulee likimäärin kaksinkertaistumaan.
- Merkittävimmät luonto-, maisema- ja kulttuuriarvot tulevat säilymään ja niiden merkitystä kokonaisrakenteessa korostetaan.

4.2.2 Rakentaminen / kyläkeskus / kyläkeskuksen ulkopuoliset alueet

Yleiskaava määrittelee Nuorgamin kyläkeskusalueen sekä toisaalta kyläkeskusalueen ulkopuoliset haja-asutusluonteiset ranta-alueet. Lähtökohta on, että kyläkeskusalueella ja sen ulkopuolisilla rakentamisalueilla rakentaminen voi tapahtua suoraan yleiskaavan pohjalta tai sen ohjaamana. Tämä periaate ohjaa maankäyttöä kokonaisrakenteen kannalta taloudellisesti ja palvelurakenteellisesti kestävällä tavalla – tukee kylärakenteen eheytymistä sitä hajottavan hajarakentamisen sijasta.

Rakentamisen aiheuttamat ympäristömuutokset jäävät vähäisimmiksi, kun rakentaminen keskitetään jo rakennetun ympäristön yhteyteen tai läheisyyteen. Sijoittamalla rakentaminen alueille, jotka jo ovat tie- ja muiden palveluyhteyksien ulottuvilla, haitalliset vaikutukset esim. luonnonympäristöön jäävät vähäisemmiksi kuin rakennettaessa huonosti saavutettaville ja rakentamattomina säilyneille alueille.

Rakentamiseen liittyvät yleiset aluekohtaiset vaikutukset ovat seuraavia:

- Nuorgamin kyläalueelle on osoitettu nykyistä kylärakennetta täydentäviä uusia rakennuspaikkoja, jotka on likimääräisesti merkitty osayleiskaavakartalle.
- Osayleiskaavassa esitetty maankäyttöratkaisu (mm. uudet kylärakenteeseen soveltuvat rakentamisalueet) huomioidaan yhtenä suunnittelutarveratkaisujen perusteena.
- Kyläalueen ulkopuolisille yleiskaavassa osoitetuille rakennuspaikoille voidaan rakennusluvut myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta.

4.2.3 Työpaikka-alueet / palvelut

Nuorgamin kyläalueelle on osayleiskaavassa osoitettu liikenteellisesti hyvin saavutettavissa olevia uusia työpaikka-, liikerakentamis- ja yksityisten palveluiden alueita.

- Esitetyt uudet aluevaraukset monipuolistavat Nuorgamin kyläkeskuksen tonttitarjontaa (ympäristöllisiltä mahdollisuuksiltaan eriluonteisia alueita).
- Muun muassa Tenontien ja Pulmankijärventien risteysalueen yhteyteen on osoitettu uusia yksityisille palvelu- ja liiketoiminnoille soveltuvia alueita.
- Kyläalueelle on osoitettu keskustatoimintojen (C) aluevaraus. Tämä aluevaraus tekee mahdolliseksi vähittäiskaupan suuryksikön sijoittamisen alueelle ilman erityistä merkintää asemakaavassa.
- Kyläalueelle osoitetut uudet asuinpaikat toteutuessaan tukevat mm. olevan palvelurakenteen säilymistä.
- Osayleiskaavan tavoitteena ja välillisenä vaikutuksena on hyödyntää oleva julkinen ja yksityinen palvelurakenne maksimaalisesti.
- Mahdollisesti tarvittavat lisäykset julkisten palvelujen osalta voidaan toteuttaa pääsääntöisesti olevien palvelualueiden yhteydessä.

4.2.4 Yhdyskuntatekniset verkostot / liikenneyhteydet

Yhdyskuntateknisten verkostojen osalta Nuorgamin kyläalue tukeutuu oleviin verkostoihin. Osayleiskaavan keskeisiä vaikutuksia yhdyskuntateknisiin verkostoihin ja liikenneyhteyksiin ovat:

- Osayleiskaavassa osoitettujen Nuorgamin kyläkeskuksen lisärakentamisalueiden toteuttaminen edellyttää alueiden liittämistä kunnallisteknisiin verkostoihin.
- Tenontien varteen välillä Rajala – Nuorgam – Alaköngäs – Nivajoki osoitettu kevyenliikenteenväylä parantaa liikenneturvallisuutta merkittävästi.

4.2.5 Virkistysalueet / reitistöt

Osayleiskaavan pohjalta yleisten alueiden – kuten virkistysalueiden ja ulkoilureittien – toteuttamistarve on nykyistä selkeämmin määriteltävissä. Yleiskaavan merkittävimmät vaikutukset virkistystoimintoihin ja reitistöihin ovat seuraavat:

- Nuorgamin kyläalueella osayleiskaava korostaa viheralueiden jatkuvuutta alueelta toiselle sekä toisaalta viheralueiden yleistä merkitystä kyläalueen eri toimintojen keskinäisessä jäsentelyssä.
- Jatkuvan reittiyhteyden merkitystä mm. Nuorgamista Alakönkään matkailuvaltaiselle alueelle korostetaan.
- Reitistöyhteydet Nuorgamista sekä itään Rajalan suuntaan että länteen Alakönkään suuntaan ja edelleen näiltä alueilta laajemmille kytkeytyville reitistöille on osayleiskaavassa huomioitu. Osoitetuilla reittiyhteyksillä on siten myös seudullista merkitystä.
- Moottorikelkkareittien osalta osayleiskaava tuo esille yhteystarpeen Nuorgamin ja Rajalan välillä. Osayleiskaavassa on ko. välille esitetty moottorikelkkareittiyhteyttä kyläalueen yläpuoliselle tunturin harjanteelle.

4.2.6 Luontaistalous / maatalous

Osayleiskaavassa on osoitettu eri luonteisia maa- ja luontaistalousvaltaisia alueita. Osayleiskaavan keskeisimmät vaikutukset näihin alueisiin ovat:

- Nuorgamin kyläalueen ulkopuolella pääasiallisena maankäyttönä tulee nykytilanteen mukaisesti säilymään luontaistalous siihen liittyvine toimintoineen.
- Kyläkeskus- ja matkailualueiden yhteydessä useita luontaistalousalueita on todettu sellaisiksi, joilla on ulkoilun ohjaamistarvetta (MU-1).
- Ulkoilun ohjaamistarvetta omaavilla tai maisemallisesti merkittävillä luontaistalousalueilla (MU-1, M-1) maisemallisesti merkittäviin toimenpiteisiin tarvitaan maisemayölylupa.
- Yleiskaavassa on osoitettu maisemallisesti arvokkaita kulttuurikokonaisuuksia (km) peltoalueineen (MA, mm. Nuorgamin kyläalueella ja Välimaan ympäristössä), joiden avoimina säilyttämisen tukeminen ja mahdolliset ympäristöhoitotoimenpiteet ovat erityisesti perusteltuja.
- Erityisiä ympäristöarvoja omaavat luontaistalousalueet (MY-1) on tuotu tietoisuuteen. Näillä alueilla ympäristöarvoa oleellisesti muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa.

4.3 Vaikutukset kulttuuriympäristöön

Suunnitelmilla voidaan kulttuurin säilyttämisen ohella myös tukea sen kehittymistä. Maankäyttöä voidaan ohjata siten, että perinteisiä toimintatapoja on mahdollista jatkaa ja lisäksi voidaan parantaa edellytyksiä perinteisten elinkeinojen vahvistamiselle (esim. luontaiselinkeinot ja käsityöt). Myös rahoitusta voidaan ohjata kulttuuria edistäviin hankkeisiin.

Osayleiskaavaratkaisussa tuodaan tietoisuuteen ja esitetään tai suositellaan suojeltavan mm. seuraavat kohteet (katso kohta 3.7.13 Kulttuuriarvot, rakennussuojelu- ja muinaismuistokohteet):

- Kulttuurikokonaisuudet
- Rakennussuojelukohteet
- Muinaismuistot

4.4 Vaikutukset maisemarakenteeseen

4.4.1 Aluerakenne

Kaava-alueen nykyinen rakenne on hajanainen koostuen maataloista ja niiden ympärille rakennettujen loma-asuntojen ryppäistä, yksittäisistä rakennuksista ja kolmesta pitemmästä vähemmän rakennetusta vyöhykkeestä (Kiviniemestä pohjoiseen oleva alue, Palokoskesta Ala-Jalveen, jossa sijaitsee rakentamista vain Nivajoen kohdalla, sekä Nuorgamin eteläpuoliset alueet). Kaavan myötä erityisesti Kiviniemen ja Nivajoen välille tulee nykyistä enemmän täydennysrakentamista, muuten rakentaminen keskittyy enimmäkseen jo rakennettuihin alueisiin täydennysrakentamisena. Tämän myötä muutokset luonnonmaisemasta rakennetumpaan suuntaan on myös suhteellisesti suurinta kyseisillä alueilla.

Luonnonmaiseman kannalta eräs keskeisistä jokijaksoista sijoittuu Nivanjoen ja Ala-Jalveen väliselle Alaköngkään alueelle. Kaavassa alue on osoitettu MY-1 –merkinnällä, jonka keskelle on osoitettu maa-ainesten ottoalue eli EO nykyisten lupien mukaisesti. Maiseman kannalta keskeistä on ottotoiminnan jälkeinen maisemointi. Kyseinen jokijakso on kaava-alueen ainoa pitempi täysin rakentamisen ulkopuolella oleva alue, mikä osaltaan korostaa sen ainutlaatuista asemaa kaavassa.

Kaavan myötä rakentamisen painopistealueiksi muodostuu Välimaa - Niva loma-asutuspainotteisena ja Nuorgam - Rajala asutuspainotteisena. Näiden alueiden maisemasta tulee kaava-alueen rakennetuimmat. Nuorgamiin muodostuu selkeä kyläkeskus, joka jatkuu nauhamaisena Rajalaan asti.

Luonnonmaiseman kannalta suurin muutos Tenojoen ranta-alueilla sijoittuu Välimaa - Niva –väliselle jaksolle, missä on lomarakentamisen painopiste kaava-alueella. Pitkille rakentamattomille rantajaksoille kaavoitetaan kymmenien uusien lomarakennusten nauhamainen kokonaisuus. Lomarakennukset tulevat toteutuessaan hallitsemaan Suomenpuoleista Tenojoen rantamaisemaa.

4.4.2 Nuorgamin kyläkeskus

Nuorgam on kaava-alueen kyläkeskus, jossa sijaitsee myös kaavan täydennysrakentamisen painopiste. Kaavassa tiivistetään ja keskitetään rakentamista muodostaen tiiviimpää kyläkuvaa. Uusien rakennuspaikkojen painopiste on asuinrakentamisessa.

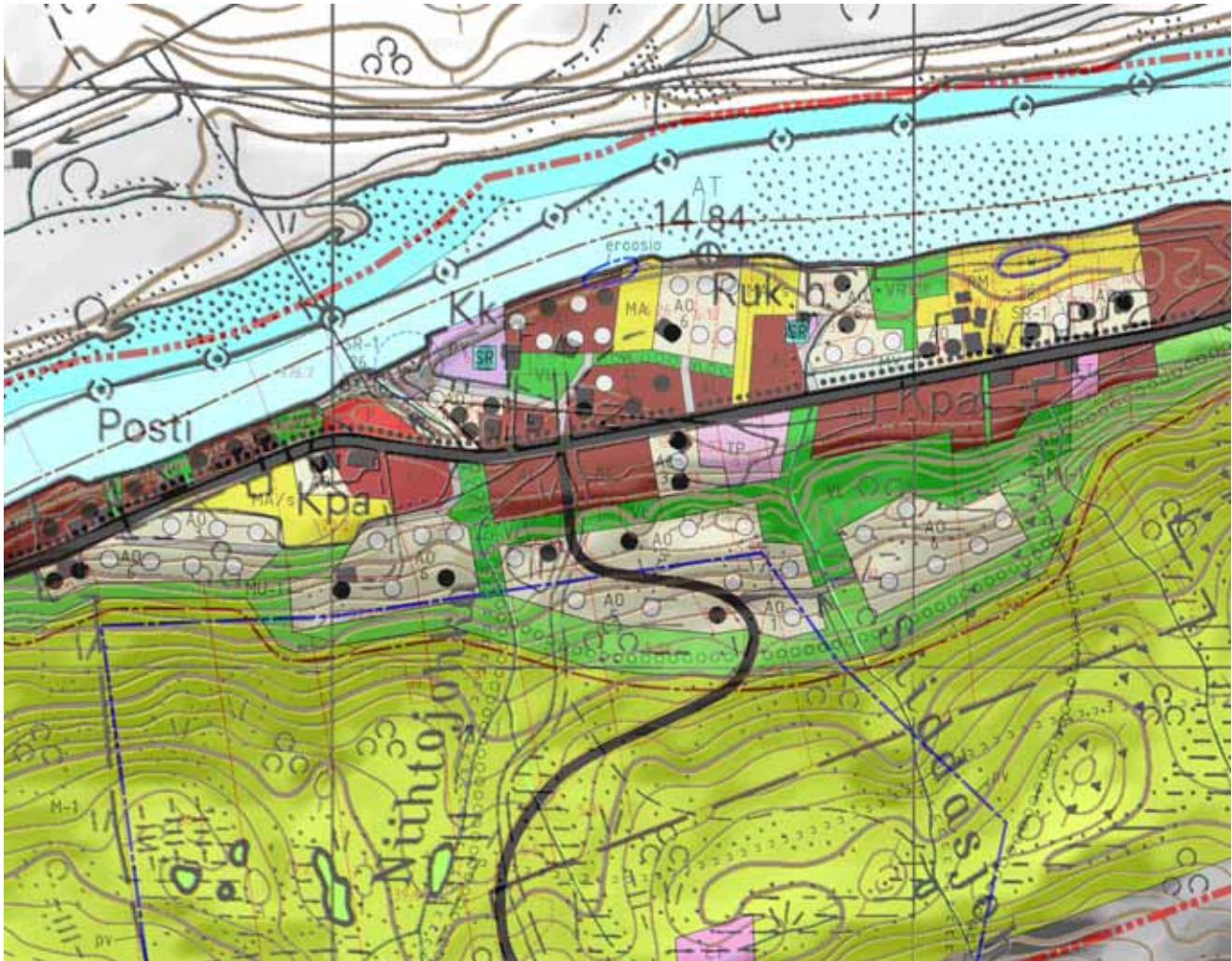
Alueella on pyritty säilyttämään kyläkuvalle ominaista peltoaukeaa rakentamisen lomassa. Suurin maisemassa tapahtuva muutos kohdistuu koulun itäpuolella olevaan peltoaukeaan, jossa täydennysrakentaminen on voimakkainta muuttaen sen pääosin asuinalueeksi. Muita Nuorgamin täydennysrakentamisen painopistealueita ovat kyläkeskuksen eteläpuolisen rinteen alaosat lähes koko kyläkeskuksen pituudelta.

Tenojoen maisemaa Nuorgamin kohdalla hallitsevat nykyisin koulurakennukset ja peltoaukea yksittäisine rakennuksineen. Kaavaluonnoksissa maisema joen suuntaan muuttuu nykyistä enemmän rakennetuksi asuinalueeksi ja matkailupalveluihin liittyvien rakennusten hallitsemaksi julkisivuksi. Samalla Nuorgam levittäytyy tien varrelta joen suuntaan, jolloin sen asema korostuu myös jokimaisemassa. Tenojoen maisemaa muuttaa myös joen varteen sijoittuva palveluiden ja hallinnon P korttelialue ranta-alueella.

Kaava vahvistaa myös Nuorgam - Rajala suuntaa pääosin asutuspainotteisena kylärakenteena. Ratkaisussa Tenontiestä tulee kylänraitin kaltainen ympäristöä jäsentävä tie.

Kyläkeskuksen kohdalla rakentamista tiivistetään tien molemmin puolin mikä osaltaan rakentaa sille kylämaista tilantuntua.

Nuorgamin kyläkeskuksen ehdotusvaiheen kaava poikkeaa eniten rantavyöhykkeen maatalousmaiseman ja rinnealueiden osalta 29.7.2004 tehdystä maankäytön suunnittelusta koskevista suosituksista maiseman kannalta tarkasteltuna. Suosituksissa maa-seutuelinkeinojen muokkaama Tenontien ja joen välinen kulttuurimaisema-alue tulisi säilyttää avoimena ja rakentamisen tulisi olla lähinnä nykyisiä rakennusryhmiä täydentävää. Suosituksissa (29.7.2004) rinnealueille ei tulisi osoittaa rakentamista vaan ne tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle (Liite XX). Kuvassa XX1 näkyy alueiden osoittaminen rakentamiseen. Alueelle kohdistuvia vaikutuksia on käsitelty tarkemmin seuraavassa luonnosvaiheen vaihtoehtotarkastelussa.

Kuva XX1. Yleiskaavaehdotus Nuorgamin kyläkeskuksen kohdalta.

4.4.3 Kyläkeskuksen luonnosvaiheen vaihtoehtoiset rakennetarkastelut

Nuorgamin keskustan osalta oli kaavan luonnosvaiheessa tutkittavana kaksi vaihtoehtoa. Vaihtoehdoissa rakentamisalueet poikkeavat toisistaan kolmella alueella: Tenojoen rannassa, keskustan eteläpuolisella rinteellä ja keskustan länsipuolella olevan pellon tausta-alueen osalta.

Maiseman kannalta merkittävimmät erot syntyivät maisemallisesti tärkeällä ranta-alueella sekä maisemallisesti herkällä rinnealueella. Ensimmäisessä vaihtoehdossa oli ranta-alue osoitettu lähes kokonaan rakentamiselle, jolloin nykyinen avonainen pelto-

aukea keskustan ja joen välillä muuttui luonteeltaan omakotialueeksi. Tieltä jäi vain ka-pealta peltosektorilta näkymäyhteys Tenojoelle.

Vaihtoehto 2:ssa peltoalueen rakentamista oli kevennetty poistamalla rannasta kolme rakennuspaikkaa ja osoittamalla vastaavasti enemmän rakentamiselta vapaana säily-vää peltoaluetta. Keskustan Tenojoen välisen näkymäyhteyden kannalta vaihtoehto-issa ei ollut suuria eroja vaan kummassakin vaihtoehdossa on samanlainen kapea pel-tosektori tieltä rannalle. Jokimaiseman kannalta ensimmäisessä vaihtoehdossa raken-taminen työntyy rantaan asti ja vaihtoehto kahdessa rantaan jää avointa peltoaukeaa. Vaihtoehto 2 oli jokimaiseman kannalta moniarvoisempi, koska jokimaisema oli siinä avoimen peltoalueen takia tilarakenteena vaihtelevampi ja rakentamisella oli enemmän syvyyttä eikä ranta-alueesta muodostunut niin yksityistä kuin vaihtoehdossa 1.

Rinnerakentamisen osalta vaihtoehdossa 1 rakentaminen oli luonteeltaan nykyiseen rakentamiseen kytkeytyvää täydennysrakentamista. Vaihtoehdossa 2 rakentaminen oli laajennettu kiertämään keskustaa eteläpuolelta rinteeseen suuntaisesti, jonne muodostui uusi omakotialue. Rakennuspaikkojen sijoittelussa on pyritty välttämään rinteiden jyrkim-piä kohtia.

Alueen rinteiden kasvillisuus vaihtelee puoliavoimesta avoimeen. Vaihtoehto kahden ra-kennukset tulevat näkymään selvästi alueen maisemassa ja pihojen rakentaminen muuttaa myös voimakkaasti alueen maisemaa. Ennen peitteisen pihakasvillisuuden muodostumista alue tulee pitkään vaikuttamaan keskeneräiseltä. Maiseman kannalta tulisi välttää avoimia tai puoliavoimia rinteiden osia. Tämän perusteella vaihtoehto 1:n ratkaisua

Keskustan länsipuolelle vaihtoehto yhdessä sijoitetulla asuinalueella ei ole laajemmas-sa maisemassa olennaista vaikutusta. Maisemalliset vaikutukset muodostuivat vierei-sen maisemallisesti arvokkaan peltoalueen yhteydessä. Jos rakennusten pihat ja ra-kennukset avautuvat suoraan peltoaukealle, pellon maisemallinen arvo vähenee luon-nonmukaisen reunavyöhykkeen poistumisen myötä.

Vaihtoehtoissa oli myös rakenteellisia eroja. Ensimmäisessä vaihtoehdossa keskustan rakenne oli nauhamaisempi joen tasaisen ranta-alueen hyödyntävä tiiviimpi ratkaisu. Toisessa vaihtoehdossa rakentamisessa oli enemmän väljyyttä ja syvyyttä, jolloin ra-kentaminen myös nousi voimakkaammin rinteelle. Rakenteellisesti vaihtoehtojen välillä ei löytynyt selkeätä erottavaa laadullista tekijää. Kaavaehdotus on yhdistelmä kummas-takin vaihtoehdosta, jolloin rakentamista on osoitettu Tenon ranta-alueen maatalous-maisemaan ja ylemmäksi eteläpuolisten rinteiden alaosaan.

4.4.4 Matkailupalveluiden (RM) alueet

Alueelle on osoitettu kolme uutta matkailupalveluiden (RM) aluetta, kaksi alueen etelä-osaan ja yksi Nuorgamin kyläkeskukseen. Nuorgamin RM -alue sijoittuu puoliavoimelle peltoaukealle olevan lomakylän yhteyteen ja vaikuttaa alueen jokimaisemaan osana muuta kyläkeskuksen täydennysrakentamista. Kaksi kaava-alueen eteläreunassa ole-vaa pienempää RM -aluetta sijaitsevat jokilaaksossa olevalla terassilla. Näiden raken-nuspaikkojen sijoittelussa on huomioitava, ettei rakenneta liian lähelle jokeen suuntau-tuvaa jyrkkää rinnettä, jolloin rakentaminen voi näkyä laajalti jokilaaksossa. Toteutus-vaiheessa rakennusten oikealla sijoittelulla näiden maisemalliset vaikutukset jäävät vä-häisiksi.

Merkittävin uuden matkailupalveluiden alue kyläkeskuksen ulkopuolella on Nivan uudet RM alueet, jossa on rakennusoikeutta yhteensä 2100 kerrosneliömetriä. Kyseinen ra-kennusoikeus toteutuessaan muuttaa alueen kyläkuvaan merkittävästi. Rakentamisen onnistunut sovittaminen nykyiseen kyläkuvaan ja rakentamiseen on kriittinen tekijä

myös alueen matkailuelinkeinon tulevaisuuden kannalta. Huonolla toteutuksella on pitkäaikaiset negatiiviset vaikutukset Nivan kyläkuvaan ja matkailuelinkeinoihin.

4.4.5 Loma-asunto (RA) alueet

Nuorgamin kyläkeskuksen ulkopuolella kaava-alueen merkittävin maisemallinen muutos muodostuu uusien loma-asuntoalueiden kautta. Suunnittelualueelle osoitetuista uusista loma-asuntoalueista suurin osa sijaitsee Tenojoen ranta-alueella. Maisemalliset vaikutukset riippuvat pääosin rakennuspaikan etäisyydestä vesistöön ja välillä olevan kasvillisuuden peittävästä vaikutuksesta.

Kaavaratkaisun mukaiset uudet loma-asunnot sijaitsevat yleensä olemassa olevaan rakentamiseen tukeutuen. Alueen lomarakentamisen volyymi kasvaa kaavassa merkittävästi nykyisestä, mikä maiseman kannalta tekee jokilaaksosta selvästi rakennetumman oloisen. Alueelle rakentuu kaavan myötä loma-asunnoista selkeä yli kymmenen kilometrin pituinen nauhamainen kokonaisuus, joka alkaa noin kaksi kilometriä Väliimaan länsipuolelta jatkuen Nivajoelle saakka. Vyöhykkeessä vuorottelevat mökkiryhmittä, yksittäiset maatilat ja luonnonmukaiset ranta-alueet. Vyöhykkeellä on joitain rakennuspaikkoja puuttomissa kohteissa, jolloin rakennukset saattavat tulla jokimaisemassa häiritsevästi esille.

Merkittävimmät uusien loma-asuntojen keskittymät muodostuvat Nivan eteläpuolella olevan saaren kohdalle Suomenpuoleiselle rannalle, johon on esitetty 10 uutta rakennuspaikkaa, ja Pajukosteen itäpuolella sijaitsevalle Lohirannalle, johon on esitetty 15 uutta rakennuspaikkaa. Nivan eteläpuolinen 10 uuden rakennuspaikan sijoittaminen Tenojoen rantatöyrään yhteydessä avaa hyvät näkymät lomarakennusten pitkälle rivistölle, mutta rakennukset samalla kuluttavat alueen luonnonkauniin maiseman. Lohirannan 15 uutta rakennuspaikkaa sijoittuvat ranta-alueen ulkopuolelle täydennysrakentamisena, jolloin ne sopeutuvat maisemaan eivätkä näy häiritsevästi maisemassa.

4.4.6 Tieverkosto

Kaavassa esitetyt muutokset tieverkoston osalta liittyvät uuteen rakentamiseen. Kyläkeskuksen ulkopuolelle osoitetun uuden tieverkoston maisemalliset vaikutukset ovat vähäiset. Nuorgamin keskustassa esitetty uusi neljäntien risteys ja siihen liittyvä uusi tieverkosto muodostaa hierarkkisesti tärkeimmän risteysalueen. Ratkaisulla on tärkeä ja ympäristön muu maankäyttö harkiten toteuttaen myönteinen kyläkuvallinen merkitys jäsentämässä Nuorgamin keskustaa. Muu kyläkeskuksen yhteydessä sijaitseva tieverkosto palvelee lähinnä olevaa ja täydentävää uutta rakentamista ja niiden maisemalliset tai kyläkuvalliset vaikutukset ovat vähäisemmät.

4.4.7 Tunturien rinnealueet ja rakentamiselta vapaiksi jäävät ranta-alueet

Avoimille tunturirinteille ei kaavassa ole osoitettu uutta tiestöä tai muuta rakentamista ja alueella on käytetty merkintää luontaistalousvaltainen alue M-1. Alempana jokilaaksossa on käytetty maa- ja metsätalousmerkintöjä korostamaan alueiden luonnonarvoja (MY-1) tai maisema- ja ulkoiluun (MU-1) liittyviä arvoja. Kyseiset kaavamerkinnot huomioivat ko. alueiden maisemallisen merkityksen.

4.5 Vaikutukset luonnonympäristöön

4.5.1 Yleistä

Lisärakentamisen aiheuttamat haitat luonnonympäristölle ovat luonteeltaan välittömiä tai välillisiä. Välittömiä vaikutuksia ovat rakennetun alueen alle jäävän alueen luonnon-tilan muuttuminen ja kasvillisuuden ja eläimistön vähintään osittainen menettäminen. Välillisesti häiriö voi ulottua kauemmaksikin, sillä esim. liikenteen ja liikkumisen lisääntyminen aiheuttavat maaston kulumista ja meluhaittoja.

Kaavaratkaisun ympäristöllisenä tavoitteena on säilyttää alueen merkittävimmät luontoarvot. Merkittävimmät luontoarvot ovat toisaalta piekanan pesimäpaikkoja, arvokkaita kasvilajien esiintymispaikkoja ja eräitä luontokokonaisuuksia.

Lisärakentamisesta ympäristölle aiheutuvien haittojen suuruus riippuu siitä mihin ja miten rakennetaan. Kaavassa rakentamisen aiheuttamia haittavaikutuksia ympäristöarvoihin voidaan merkittävästi vähentää jättämällä luontoarvojensa puolesta arvokkaat alueet ja niiden lähiympäristöt kokonaan rakentamisen ulkopuolelle ja ohjaamalla rakentamista sellaisille alueille, jotka luonto-olojensa puolesta sen hyvin kestävät.

Nuorgamin osayleiskaavassa alueella todetut luonto- ja maisema-arvot on pääsääntöisesti voitu säilyttää. Suurin osa luontoselvityksissä esille tuoduista kohteista ja alueista on merkitty luontaistalousvaltaisiksi alueiksi, joilla on ympäristöarvoja (MU-1, MY-1 ja M-1 merkinnät). Tarvittaessa myös osa-alueiden merkitystä on informatiivisesti korostettu luo- tai sl -rajauksilla

Kaavassa Ridonjargan hiekka-alue on merkitty MY-1 -merkinnällä. Suuri osa Ridonjargan alueesta on merkitty MU-1 -merkinnällä. Alueelle on osoitettu RM -alueille yhteensä 9 uutta loma-asuntoa. Ratkaisu turvaa pääosin Ridonjargan alueen merkittävimmät luontoarvot.

Ridonjargasta pohjoiseen on piekanan pesäpaikka rajattu luo –vyöhykemerkinillä ja laajempi alue sen ympärillä on merkitty M-1 alueeksi. Ratkaisu turvaa piekanan pesimärauhan. Pesäpaikan läheisyydessä on entuudestaan kolme rakennusta ja voidaan arvioida, että yksi uusi rakennuspaikka ei merkittävästi heikennä piekanan pesimärauhaa nykytilanteeseen verrattuna.

Edelleen pohjoiseen edettäessä on merkittäviä luontoalueita rajattu luo- ja luo-1 -vyöhykerajauksilla. Vähäinen uusi osoitettu lisärakentaminen ei heikennä em. alueiden luontoarvoja.

Välimaan alue on luontoarvojensa puolesta yksi suunnittelualueen merkittävimmistä kohteista. Kaavaratkaisu turvaa pääosin luonnonympäristön säilymisen nykytilaisena. Alueelle on kaavassa osoitettu luo -vyöhykerajaus. Vyöhykkeen sisälle on osoitettu yksi uusi rakennuspaikka ja sen sijaintipaikka on luontoarvojen säilymisen kannalta hyvä. Muu rakentaminen on osoitettu luo -rajauksen ulkopuolelle jo olemassa olevan rakennuskannan yhteyteen. Merkittävimmät luontokohteet on merkitty SL ja MY-1 –merkinnöillä.

Siirtolan alueelle on osoitettu 10 uutta rakennuspaikkaa. Merkittävimmät luontoalueet on merkitty MU-1 -rajauksella. Kaavaratkaisu turvaa merkittävämpien luontoarvojen säilymisen. Nivajoen ja Alakönkään alueella pääosa alueesta on merkitty M-1 alueeksi ja lisäksi ympäristöarvoiltaan merkittävimmät alueet on merkitty MY-1 -alueeksi. Nivajoen alueella on lisäksi maisemallista ja kulttuurista arvoa. Tämä on huomioitu km-rajauksella. Alakönkään suppajärvet on merkitty MY-1- merkinnällä ja laaja-osa Ala-

Jalven ranta-asemakaava-alueesta on merkitty luo -vyöhykealueeksi. Kaavaratkaisu turvaa tyydyttävästi alueen luontoarvojen säilymisen ja mahdollistaa samalla Alankoon Nivajoen alueen kehittämisen. Yksityiskohtaisempia arviointoja on kuitenkin tarpeen suorittaa kun esim. RM -alueiden rakentamista toteutetaan. Kaavaratkaisu turvaa Piekanan pesimäympäristön täydennysrakentamiselta. Tämän alueen pohjoispuolella ei uusia rakennuspaikkoja kaavaratkaisulla osoiteta.

Nuorgamin kyläkeskusalueella kaavaratkaisussa on pyritty turvaamaan merkittävimpien luontoarvojen säilyminen. Kaavaratkaisu jättää rakentamisen ulkopuolella rukoushuoneen läheisen metsäalueen ja säilyttää myös pienen sulamisvesiuoman. Täydennysrakentamista on sen sijaan jouduttu osoittamaan avoimelle niittyalueelle koulun ympäristöön, mutta osaksi avoin maisemallisesti ja ekologisesti merkittävä alue on jätetty rakentamisen ulkopuolelle (MY-1- ja MA/s -alueet).

Uusia rakennuspaikkoja on myös osoitettu Pulmankijärventien varteen nykyisen asutuksen läheisyyteen. Rakennuspaikat on pyritty valitsemaan siten, että jyrkin rinnealue (laaksontäyte) on jäänyt rakentamisen ulkopuolelle. Rakennuspaikkojen sijoittaminen tien eteläpuolelle on ekologisessa ja maisemallisessa mielessä hyvä ratkaisu. Rakennusmateriaalien käyttöön on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota.

Kyläkeskuksen pohjoisosaan on kaavassa osoitettu nykyisen lomakeskuksen viereen RM-alue. Alueella ei luontoinventointien perusteella ole merkittäviä kohteita tai lajistoa, mutta maisemakuvan säilymisen kannalta tulee rakennusten sijoitteluun ja materiaali-valintoihin kiinnittää erityistä huomiota.

Yksittäisten kohteiden säilyttämisen lisäksi kaavassa on pyritty huomioimaan niiden väliset yhteydet ja virkistyskäytön kannaltakin merkittävät viheraluekokonaisuudet. Erityisesti Nuorgamin kyläkeskusalueella on pyritty viheryhteyksien säilyttämiseen. Kaavaratkaisu ei merkittävästi laajenna taajamaa nykytilanteeseen verrattuna vaan lisärakennuspaikat on pääosin sijoitettu olemassa olevan rakennuskannan yhteyteen.

Rajalan alueella uudet rakennuspaikat on sijoitettu olemassa olevan rakennuskannan yhteyteen tien suuntaisesti. Jossain määrin ranta-alueen sulkeutuneisuus lisääntyy. Toisaalta ratkaisu jättää avoimet niittyalueet rakentamisen ulkopuolelle (MA/s) kaavassa. Nämä alueet ovat myös luonnonympäristön kannalta merkittävimmät. Rakennusten sijoitteluun ja ulkonäköön tulee kaikkialla kiinnittää huomiota.

4.5.2 Natura-alueet

Nuorgamin osayleiskaava-alueella tai sen läheisyydessä on seuraavat Natura-alueet:

- Välimaan kenttä (täydennysalue yleiskaava-alueella)
- Vetsijoen suistolehto (n. 1.5 km Nuorgamin kaava-alueen länsireunasta etelään päin)
- Kaldoaivin erämaa (lähimmillään kaava-alueen eteläsivustaa n. 300 m päässä, muutoin kaava-alueen eteläpuolella vaihdellen n. 1 - 3 km:n päässä)

Välimaan kenttä on yleiskaavassa osoitettu rakennussuojelulain ja / tai valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla suojellut kohteet (SRS) -kaavamerkinnällä. Natura-aluetta reunustavat alueet on osoitettu luontaistalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja (MY-1) -aluevarausmerkinnällä. Yleiskaavalla ei aiheudu merkittäviä suoria eikä välillisiä haitallisia vaikutuksia Välimaan kentän Natura-alueeseen.

Yleiskaavalla ei myöskään ole merkityksellisiä suoria eikä välillisiä vaikutuksia Vetsijoen suistolehdon ja Kaldoaivin erämaan Natura-alueisiin. Yksityiskohtaisempiin em. Natura-alueisiin kohdistuviin vaikutusten arviointiin ei ole tarvetta.

4.5.3 Kohdetarkastelu

Kohteen nro	Kohteen nimi	Kaavan positiiviset vaikutukset luonto- ja maisema-arvoihin	Kaavan negatiiviset vaikutukset luonto- ja maisema-arvoihin
1	Ridonjarga	Kohde on laajasti merkitty kaavassa MU-1- ja MY-1-alueiksi	Lisärakentamisen haittavaikutus on kokonaisuuden kannalta vähäinen.
2,4,12	pahdat	Merkittävät lohkarerinteet jäävät rakentamisen ulkopuolelle.	Ei haittoja pahdoille
6	Välimaa	Merkittävimmät osa-alueet ovat SL ja MY-1 -alueita. Lisäksi luo-vyöhykerajaus	Alueelle on sijoitettu hieman uutta rakentamista ja ranta-alueen sulkeutuneisuus lisääntyy nykytilanteeseen verrattuna
6	Pajukosten lampi	Säilyttää lammen nykytilaisena	Ei haittoja lammelle
5	Jeagelveäivarrin puronotkelma	Kohde on kaavassa M-1 -aluetta.	Lisärakentamista on osoitettu verraten lähelle uomaa; kenttäkerroksen kuluminen lisääntyy.
3	Tuskuamkuoihkan puronotkelma	Kohde ja sen ympäristö on merkitty kaavassa M-1 -alueeksi.	Kaavaratkaisu ei aiheuta haittaa kohteelle
8	Nivajoen niittyalue	Kohde on kaavassa osa MA/s -aluetta ja sillä on km -rajaus.	Kaavaratkaisu turvaa pääosin maisemallisten piirteiden säilyminen. Ei merkittäviä negatiivisiä haittoja
7	Olenjohkan – Keäsepaikin - Palokosken ranta-alue	Kohde on kaavassa osa M-1 -aluetta.	Ei aiheuta merkittäviä negatiivisiä vaikutuksia, Rannan sulkeutuneisuus lisääntyy jossain määrin nykytilanteeseen verrattuna
11	Alakönkään alapuolen puronotkelma	Kohde on kaavassa osa M-1 -aluetta.	Ratkaisu ei aiheuta muutoksia nykytilanteeseen verrattuna
13 ja 15	Siedgaladdun lampi lähiympäristöineen	Alue on kaavassa AO- aluetta. Piekanan pesimäympäristö säilyy.	Ei negatiivisia vaikutuksia
17	Rajavartioaseman alue	Merkittävimmät alueet on merkitty MA/s merkinnällä. Ratkaisu säilyttää avoimet keto- ja niittyalueet rakentamisen ulkopuolella. Ratkaisu tiivistää rakennettua aluetta.	Rannan sulkeutuneisuus lisääntyy nykytilanteeseen verrattuna
16	Nuorgamin aluekokonaisuus	Pääosin merkittävimmät alueet on rajattu MY-1 tai MA/s rajauksella. Kokonaisuutena kaavaratkaisu täydentää ja tiivistää nykyistä rakennettua aluetta.	Ratkaisu pienentää avoimen niitty- ja ketoalueen osuutta nykytilanteeseen verrattuna. Rannan sulkeutuneisuus lisääntyy.
9 ja 10 ja 14	Alaköngäs	Pääosin Ala-Jalven ranta-asemakaava-aluetta. Suppalammet ympäristöineen on jätetty rakentamisen ulkopuolelle	

4.5.4 Luontainen vedenkierto ja sen huomiointi maankäytössä

Yleistä

Veden kiertoon Tenojoen laaksossa vaikuttavat suurilmasto, laaksotuulet ja mm. rinteiden kaltevuuden ja suunnan perusteella muodostuva pienilmasto, sekä kallioperän ja maaperän vedenläpäisevyys ja muut ominaisuudet.

Pääuoman hydrologia

Rantaan rajoittuvilla tonteilla keskeinen tekijä on Tenon virtaus ja vedenvaihtelut. Tenon valuma-alueen laajuudesta johtuen hydrologiset tapahtumat ovat jääpatojen aiheuttamia tulvatilanteita lukuun ottamatta melko hitaita. Talvivirtaaman ja kevät-kesän tulvavirtaaman ero on suuri. Suuren syystulvan riski on erittäin pieni (Lähde: Alaraudanjoen et al. Tenojoen eroosio – Tenon säilyttäminen luonnonmukaisena lohijokena). Virtaama on pienimmillään huhtikuussa ja tulvahuippu keskimäärin ajoittuu toukokuun alkupuolen ja kesäkuun alkupuolen välille. Nuorgamissa huipputulvan virtaama on ollut suurimmillaan 3209 m³/s ja pienimmillään 29 m³/s (lähde: Suomen ympäristökeskuksen vesijärjestelmämalli). Onnelansuvannon kohdalla Tenon korkeusvaihtelu on noin neljä metriä. Tenon virtaama on laadittujen pitkän aikavälin tarkastelujen perusteella pysynyt hydrologisesti samankaltaisena ainakin vajaan sadan vuoden ajan.

Vuonna 1966 muodostui paljon jääpatoja ja tulva oli poikkeuksellisen suuri.

Tenonlaaksossa hyväksyttävä alin rakentamiskorkeus voidaan määritellä keskimäärin 50 vuoden välein toistuvan tulvavedenkorkeuden perusteella (HW/50). Alhaisen järvisyysprosentin vuoksi tähän lisätään yksi metri (kaavoituksen ohjausryhmän kokousmuistio 11.5.2005). Hyväksyttävän rakentamiskorkeuden määrittelyssä voidaan myös käyttää keskimääräistä tulvavirtaamaa ja lisätä siihen kaksi metriä.

Joki on jäässä marraskuun puolivälistä kevään jäidenlähtöön. Keväinen jäidenlähtö tapahtuu juuri ennen tulvahuippua. Myöhäiset jäänlähdöt ovat tulvapatojen muodostumisen kannalta ongelmallisimpia.

Jään rasitus jokitormiin kohdistuu ns. viivakuormana ja rantatörmää voi syöpyä jopa kaksi metriä.

Jääpatoja voi syntyä myös syksyllä sään tilapäisesti lämmitessä tai virtaaman kasvaessa normaalia suuremmaksi.

Jäiden hankaus erodoi myös joen pohjaa. Kulumista tapahtuu nimenomaan veden ollessa korkealla, jolloin se kohdistuu erityisesti hiekkasärkkiin.

Eroosio- ja tulvauhkapaikat on kaavakartalla osoitettu likimääräisellä katkoviivarajauksella. Tulva- ja eroosiotietoja on saatu ympäristökeskukselta ja paikallisia asukkaita haastatteleamalla (mm. Antti Katakeetta 9.6.2005).

Tenoon laskevat sivuojat ja purot

Tenoon laskee kaava-alueella (Suomen puolella) kymmenen suurempaa sivupuroa. Ne saavat alkunsa tuntureilta ja ovat pituudeltaan yleensä alle viiden kilometrin luokkaa. Kaikki purot on johdettu rummun tai silta-aukon kautta Utsjoki-Nuorgam –tien ali. Näiden jokiuomien luontainen kehitys johtaa yleensä hitaisiin uomanmuutoksiin ja kaivautumiseen alemmas kohti kovia maalajeja ja kalliota. Joskus poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi tapahtuu suurempia eroosiotapahtumia kuten puropenkkojen sortumisia. Suurimpana eroosiota aiheuttavana tekijänä ovat kuitenkin em. tienalituskohdat.

Kaavalla ei ohjata toimintaa, joka suoraan vaikuttaa sivupuroihin. Rakennuspaikoille johtavien teiden rakentamisessa ja muussa tontin käytössä tulee kuitenkin ottaa huomioon purolaaksojen ja niihin johtavien uomien ja raviinien luonnontilaisena säilyttäminen. Mikäli teitä rakennetaan ympärivuotisesti virtaavan puron tai osan vuotta vettä kuljettavan purolaakson tai uoman yli, on käytettävien rumpuputkien valinnassa kiinnitettävä huomiota harvaan toistuvien suurempien virtaamien mahdollisuuteen.

Paannejääkohtia syntyy kun pohjavesi purkautuu ihmisen aiheuttamien tai luontaisesti syntyneissä leikkauksissa pintaan. Tällaisia kohtia on mm. Utsjoki-Nuorgam –tien varressa sekä Utsjoen taajamassa.

Muu veden kierto tonteilla

Jyrkillä rinteillä on aina olemassa eroosion vaara, joka rakennuksia, teitä ja muita rakenteita rakennettaessa yleensä on perinteisesti osattu ottaa huomioon. Louhittaessa, läjitettäessä tai kaivettaessa saatetaan kuitenkin muuttaa pintavesien valumaolosuhteita tai leikata vettä johtavia maakerroksia siten, että syntyy tontin käytön tai maiseman kannalta kielteisiä tilanteita. Näiden korjaaminen saattaa jossain tapauksessa olla niin työlästä tai kallista, että tontin käyttäjän tai muiden osallisten, kuten naapurin kannalta haitallinen asia jää hoitamatta.

Rantaosayleiskaavassa rakennusten ohjeellinen paikka on pääsääntöisesti osoitettu tasaisille tai loivarinteisille alueille. Jyrkkien tieyhteyksien leikkaukset tai pengerrykset ovat kuitenkin maisemassa näkyviä ja kasvillisuuden palautuminen on hidasta tai sitä ei tapahdu lainkaan. Leikkauskohtien maisemointi on kallista ja joskus myös mahdotonta, kun keväinen pintavalunta estää kasvien juurtumisen tai huuhtelee kasvualustan pois.

Tenonlaaksossa on loma- tai muun rakentamisen yhteydessä harvoin tarvetta päällystää piha-alueita vettä läpäisemättömillä kerroksilla. Pientenkin tällaisten alueiden kuivatusvesien johtaminen takaisin maaperään on suositeltavaa.

Kaavassa on annettu yleismääräys:

Pysyvien purouomien tai sulavesien tiedossa olevien tai todennäköisten suurempien virtausreittien merkittävä muuttaminen tontin tai tieyhteyden kuivatuksen järjestämisen tai rakentamisen yhteydessä on ilman pakottavaa syytä kielletty.

Lisäksi eroosio-/ tulva-alueille sijoittuvat olevat rakennukset on kaavaratkaisussa huomioitu. Ko alueilla (RA-2) sallitaan olevien rakennusten ylläpito, muttei rakennuslupaa edellyttäviä toimenpiteitä.

4.6 Vaikutukset sosiaalisiin oloihin

Kehittämissuunnittelun yhteydessä Nuorgamin koululla pidettiin yleinen tiedotus- ja kehittämiskeskustelutilaisuus suunnitteluhankkeen tarkoituksesta. Kaavan suunnitteluvaiheessa pidettiin koululla kolme erityisesti alueen maanomistajille suunnattua koko päivän kestävästä neuvottelutilaisuutta. Näissä tilaisuuksissa maanomistajilla ja asukkailla oli mahdollisuus neuvotella suoraan kaavanlaatijan kesken tulevista maankäyttöratkaisuksista.

Osallistavan ja tiedottavan suunnitteluprosessin tavoitteena on ollut kartoittaa paikallisia ja viranomaistahojen näkemyksiä suunnittelualueen maankäytön kehittämiseksi sekä toisaalta tiedottaa eri osapuolia suunnitteluympäristön nykytilasta ja tulevista maankäyttöratkaisuksista. Vuorovaikutuksen myötä maankäyttöratkaisut on voitu suunnitella tiedostaen eri osapuolten näkemykset. Oleellista tällöin on ollut eri intressitavoitteiden huomiointi ja näiden yhteensovittaminen mahdollisuuksien mukaan.

Yleiskaavaprosessin ja siihen sisältyvien maankäyttöratkaisujen sosiaalisia vaikutuksia ovat mm. seuraavat:

- Asukkaiden, maanomistajien ja yrittäjien tietoisuus alueen ympäristöoloista, maankäytöllisestä nykytilasta ja tulevaisuuden mahdollisuuksista lisääntyy.
- Tietoisuus maankäytöllisestä tulevaisuudesta edesauttaa alueen kokonaisvaltaisessa kehittämisessä ja markkinoinnissa.
- Tietoisuuden lisääntymisen myötä eri osapuolien sitoutuminen tuleviin maankäyttöratkaisuihin voimistuu.
- Tämä edesauttaa kuntaa, maanomistajia ja muitakin, joiden oloihin kaavaratkaisu vaikuttaa, valmistautumaan tuleviin muutoksiin ja hyödyntämään alueelle ominaisia maankäytöllisiä mahdollisuuksia.
- Osa-aluekohtaisiin maankäyttöhankkeisiin voidaan varautua ja niitä voidaan aikatauluttaa.
- Tällä hetkellä ilmeeltään keskeneräisen Nuorgamin kylärakenteen lisärakentamisen ja toimintojen jäsentelyn myötä kyläalueen kokonaisrakenne selkiytyy ja eheytyy. Tämä luo puitteet myös yleisen viihtyisyyden parantumiselle.
- Ranta-alueelle sijoittuvan rakentamisen osalta rakennusoikeudet on yksiselitteisesti kaavassa määriteltä ja siten rakentamismahdollisuuksina turvattu.
- Maanomistajien tarpeet laatia erillisiä ranta-asemakaavoja pääasiassa poistuvat.
- Osayleiskaavan mukaiset yksittäisten rakennuspaikkojen rakennusluvut voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta.
- Varsinaiseen rakentamistoimenpiteeseen päästään tällöin vaivattomasti ja nopeammin kuin nykytilanteessa ilman kaavallista rakennusoikeustarkastelua.
- Rantavyöhykkeelle sijoittuvan rakennusoikeuden jaossa kaava huomioi maanomistajien / kantatilojen kesken tasapuolisen kohtelun keskenään samanlaisessa ympäristössä.
- Tieto tilan rakennusoikeudesta helpottaa kiinteistökauppoja, sukupolvenvaihdoksia, perinnönjakoa ja kiinteistöarviointia.
- Rakennuspaikan toteuttajalla on tietoisuus ympäröivän alueen tulevasta maankäytöstä.
- Suunnittelualueen eri osa-alueille ominaisten maankäytöllisten roolien korostaminen ja selkiyttäminen edesauttaa osaltaan koko Utsjoen myönteistä kehittämistä. Myös "ulkopuolisten" osalta Utsjoki tullaan mieltämään nykyistä selkeämmin kehittyvänä kokonaisuutena.
- Kaavaratkaisu korostaa ja tuo esille saamelaiskulttuuriin liittyviä lähtökohtia ja korostaa näiden arvojen säilyttämistä. Mm. porotilat ja perinteisiä saamelaiskulttuuriin liittyviä kohteita on kaavamerkinnoissa huomioitu.
- Saamelaisten yhteistyöverkostojen kehittyminen on Utsjoella suhteellisen merkittävä muutostekijä. Utsjoki on tässä muutoksessa keskeisessä roolissa, joten se voi vaikuttaa muutokseen paljon ja hyödyntää sitä alueen kehittämisessä. Saamelaisuuden verkostojen kehittyminen voimistaa alueen kulttuuria ja parantaa sosiaalista tasapainoa. Positiivisen ilmapiirin ja konkreettisten toimenpiteiden ja hankkeiden kautta muutos voi luoda myös työpaikkoja sekä auttaa säilyttämään nykyisten saamelaiselinkeinojen työpaikkoja.

4.7 Vaikutukset saamelaiskulttuuriin

Kaavan ja sen laatimista ohjaavan Tenonlaaksoa koskevan kehittämissuunnitelman keskeisinä lähtökohtina ja tavoitteina ovat mm. olleet:

- Perinteisten elinkeinojen turvaaminen ja kehittäminen
- Saamelaisuuden säilyttäminen, vahvistaminen ja kehittäminen
- Tenonlaakson suunnitelmallinen rakentaminen
- Tenonlaakson luonnon, kulttuuriympäristön ja valtakunnallisesti arvokkaan maiseman säilyttäminen ja kehittäminen
- Matkailuelinkeinon kehittäminen
- Kunnan asukkaiden rakennustarpeiden huomioiminen

Edellisiä voidaan ohjata alueidenkäytön suunnittelulla, mutta ne vaativat tuekseen usein myös muita ohjauskeinoja. Myös ulkoiset tekijät vaikuttavat mahdollisuuksiin ohjata kehitystä toivottuun suuntaan.

Kehittämissuunnitelman visiossa 2020 Utsjoen kunta on nimetty ”Kulttuuri- ja yhteistyökunnaksi”, jossa kehittämisen keskeisiä peruspilareita ovat:

- Aktiivinen elinkeino- ja maapolitiikka, jossa keskeisiä toimijoita ovat kunta, sekä paliskunnat, saamelaiskäräjät ja yrittäjät.
- Yhteisöllisyydessä ja yhteistyössä panostetaan kylien elinvoimaisuuden turvaamiseen, sekä paikallisista tarpeista, omasta kulttuurista ja paikoista lähtevään kehittämiseen. Kuntayhteistyötä kehitetään valtakunnan rajan poletaloudein.
- Porotalouden kehittäminen on elinkeino- ja kulttuuripolitiikan kulmakivi, joten maankäyttöratkaisuissa huomioidaan porotalouden tilatarpeet ja toimintaedellytykset.
- Perheyrityspohjainen matkailuelinkeino; matkailuelinkeino ponnistaa paikallisesta kulttuurista ja verkottuu laajasti. Matkailua tuotteistetaan ympärivuotiseksi, kehityksessä varaudutaan kapasiteetin kaksinkertaistumiseen 15 vuodessa.
- Maankäyttö on mahdollisuus kunnan kehittämiselle, sillä rantayleiskaavat toteutetaan tasapuolisuus- ja ympäristöolot huomioonottavalla vyöhykeperiaatteella ja rakentamisen mahdollisuudet kasvavat.

Saamelaiset osallisina

Saamelaisten näkemyksiä ja oikeuksia on voitu ottaa huomioon Utsjoen kunnan kautta ohjausryhmätyöskentelyssä sekä neuvotteluissa maanomistajien kanssa. Myös naapurikunnan Inarin osallistumismahdollisuus on turvattu MRL:n mukaisten menettelyjen kautta. Lisäksi Norja Karasjoen ja Tanan kunnan näkemyksistä on keskusteltu viranomaisneuvottelussa.

Kehittämissuunnitelmaa ja Nuorgamin kaavaluonnosta on esitelty Saamelaiskäräjille keväällä 2005. Ohjausryhmässä on Saamelaiskäräjien edustus.

Maanomistajien kanssa on järjestetty neuvotteluja, ja yleiset asiat on keskusteltu lähinnä kaavoituksen ohjausryhmän puitteissa.

Saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen

Saamelaiskulttuurin ja sen perustana olevien luontaiselinkeinojen turvaaminen on asetettu velvoitteeksi lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Saamelaisilla on alkuperäiskansana Suomen perustuslain (731/1999) turvaama oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisilla tarkoitetaan saamelaiskäräjälaissa (974/1995) määriteltyjä henkilöitä.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla turvaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan (ns. KP-sopimus). Sopimuksen takaamat perusoikeudet ovat uskonto, kieli ja kulttuuri. Kulttuuriin kuuluviksi katsotaan perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

Kaavalla on pyritty osoittamaan lomarakentaminen, ympärivuotinen asuminen, matkailurakentaminen ja Nuorgamin keskukseen liittyvä rakentaminen tarkoituksenmukaisella ja tasapuolisella tavalla. Keskeisenä lähtökohtana on ollut turvata Tenonlaakson maisemalliset arvot sekä sijoittaa toiminnot niin, että eri elinkeinojen harjoittaminen sekä asutus eivät heikennä poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen edellytyksiä. Erityistä huomiota on kiinnitetty rannan ja rantavyöhykkeen maankäytön kestävään ja tasapuoliseen käyttöön ottaen huomioon nautinto-oikeudet, perinteiset reitit ja rantautumiskohdat.

Jokilaaksoon osoitettu rakennusoikeus ja matkailualueet edistävät taloudellista toimeellisuutta alueella. Lisäksi Nuorgamin taajaman rakennetta on kehitetty tiiviimmäksi.

Edellä mainituilla toimilla edistetään alueen matkailun elinvoimaisuutta ja tarjotaan edellytyksiä ympärivuotisen toimeentulon saamiseksi. Maankäyttöratkaisuissa on otettu huomioon porotalouden tilatarpeet ja toimintaedellytykset.

Kaavassa on esitetty ja otettu huomioon saamelaiskulttuurin kannalta keskeisiä kohteita kaavaa varten laaditun kulttuuri-inventoinnin perusteella. Näiltä osin kaava tukee saamelaiskulttuurin säilymistä ja välittää omalta osaltaan kohteisiin liittyviä arvoja jälkipolville.

Kun rakentamisen mahdollisuudet kasvavat ja rakentaminen voidaan ohjata tasapuolisesti kulttuuri- ja ympäristöarvot huomioon ottaen, on kunnalla aikaisempaa paremmat mahdollisuudet ohjata kehitystä. Luontaiselinkeinot voidaan turvata kun tarjolla on erilaisia vaihtoehtoja koota toimeentulo monesta eri lähteestä. Hyvä ja monipuolinen elinympäristö sekä mahdollisuus työntekoon kotiseudulla puolestaan lisää nuorten kiinnostusta jäädä tai palata Utsjoelle.

4.8 Vaikutukset kalastukseen

Tenojoki

Tenojoki on 250 km pitkä subarktinen rajajoki Suomen ja Norjan välillä. Jäät Tenojoesta lähtevät toukokuun lopulla ja jäiden lähtöä seuraa voimakas tulva, koska vesistöalueelta puuttuvat suuret järviaaltaat, jotka tasoittaisivat tulvahuippua. Nopeat veden pinnan vaihtelut ovat Tenojoelle luonteenomaisia: keväällä ne viivästyttävät lohienkalastuksen alkamista ja kesän aikana haittaavat paikallista lohien patopyyntiä.

Tenojoen lohi

Tenojoen lohi lisääntyy luonnonvaraisesti ja lohikantoja pyritään säilyttämään ja kehittämään kalastuksen säätelykeinoin. Tenojoki on Pohjois-Euroopan suurin ja tuottavin luonnontilainen lohijoki. Kalastusrajoituksista huolimatta arviolta 55–60% Tenojoen tuottamasta lohesta kalastetaan sen syönnösvaelluksen aikana rannikolla ja vuonoissa.

Kalastus

Lohi on edelleen merkittävä tulolähde alueen väestölle, vaikka yksinomaan lohienlihan myynnillä ei kukaan enää elä. Lohien sijasta myydään lohienkalastusta ja siihen liittyviä palveluja. Luontaiselinkeinonharjoittajille kalastus tarjoaa yhä merkittävänkin lisän toimeentuloon. Kotitarvekalastuksen merkitys on säilynyt suurena, ja siihen liittyy myös huomattava virkistysarvo. Nykyisin yhä merkittävämmäksi on tullut virkistyskalastus. Kalastusmatkailun merkitys alkoi voimistua 1950-luvulla, jolloin kulkuyhteydet Tenojo-kivarteen kohentuivat oleellisesti.

Kalastusoikeus

Kalastusoikeus kuuluu pääsääntöisesti vesialueen omistajalle. Omistaja voi olla valtio (metsähallitus), yksityinen tai vesialue voi olla usean tilan yhteinen. Yhteisten vesialueiden hallinnasta vastaa osakaskunta (ennen yhteisalue lain uudistusta käytettiin nimeä kalastuskunta). Kalastusoikeuden hallinnasta riippumatta jokaisella on oikeus harjoittaa onkimista, pilkkimistä ja viehekalastusta tietyin edellytyksin.

Vuoden 1982 kalastuslain 12 §:n (1212/1997) mukaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnassa vakituisesti asuvilla, jotka harjoittavat ammattikalastusta, kotitarvekalastusta tai luontaiselinkeinoja, on oikeus saada korvaukselta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla.

Ulkopaikkakuntalaisille myydään virkistyskalastuslupia. Perholla rannalta kalastaminen on sallittu pääosin koko jokiosuudella lukuun ottamatta lohienkalastuksen sivujokien suu-alueita. Uistinkalastus rannalta on sallittua Alakönkällä maastoon merkatuilla alueilla. Lohensoutajalla tulee olla oma kalastuslupa ja veneen tulee olla rekisteröity paikalliselle asukkaalle. Boratbockan alueella on keskikesällä perhokalastukseen kalastuslupa-kiintiö.

Keskeiset kalastukseen vaikuttavat tekijät

Tenon lohien kalastusta säätelevät Pohjois-Atlantin lohien suojelujärjestö (North Atlantic Salmon Conservation Organization, NASCO) ja kansalliset viranomaiset. Valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti kalastusta ohjaavat Suomessa maa- ja metsätalousministeriö, sen alueyksiköt, kalastusalueet ja osakaskunnat.

Tenojoen kalastuspiirin alueella on voimassa vuonna 1989 Suomen ja Norjan välillä Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehty sopimus ja siihen liittyvä

kalastussääntö. Sopimuksen tarkoituksena on suojella ja ylläpitää Tenojoen vesistössä anadromisten lohikalojen ja sisävesikalojen luonnonkantoja säilyttäen sekä luonnon monimuotoisuuden että tuotannon. Tenojoen lohikantojen säätely perustuu kalastuksen säätelyyn, josta päättävät Norjan ja Suomen valtiot. Keskeinen osa säätelyä on em. Tenojoen kalastussääntö.

Kalastuksenhoitomaksuista ja läänikohtaisista vieheluvista kertyneillä varoilla TE-keskus rahoittaa kalastusalueiden toimintaa. Osa varoista palautetaan vesialueen omistajille. Erityistapauksissa TE-keskus voi anomuksesta rajoittaa yleiskalastusoikeutta (esim. kalakantojen suojeleminen, tavanomaista tehokkaammin hoidetut kalavedet).

Päätelmiä

Tenonjoki tulee todennäköisesti säilyttämään vetovoimaisuutensa yhtenä maailman suurimmista lohijoista. Matkailukalastus joella ei voi nykyisestä kovin paljon lisääntyä. Saalisrajoitukset tullaan todennäköisesti ottamaan käyttöön. Kalastusmuotoina perhokalastus ja "catch and release" tulevat todennäköisesti lisääntymään. Myös muiden saalisalojen kuin lohien arvo todennäköisesti kasvaa ja kysyntä sivuvesistöjen ja tunturijärvien kalastusmatkailuun lisääntyy.

Matkailu- ja virkistyskalastusta lukuun ottamatta Tenon lohien merkitys ei ole enää taloudellisesti suuri. Lohien kassikasvatus Norjan vuonoilla on romahduttanut tuottajahinnat. Jonkin verran lohta kuitenkin kalastetaan myyntiin ja sitä jalostetaan kunnassa. Tenon lohien kalastuksella on kuitenkin paikallisille huomattavan suuri merkitys virkistysmuotona, perinteisiin ja kulttuuriin liittyvänä asiana sekä kotitarvekalastuksena. Paikallisille kalastus tuo myös lisäansioita kalan myynnistä jalosteena tai jalostamattomana.

Yleiskaavan vaikutus

Yleiskaavalla osoitetaan mm. ranta-alueiden rakennusoikeus ja keskeiset venevalkamat / rantautumisalueet. Yleiskaavan laadinta siten mahdollistaa mm. asumiseen, mökkeilyyn ja matkailuun liittyvän lisärakentamisen ja ohjaa osaltaan alueella liikkumista. Yleiskaavoituksen kalastukseen kytkeytyviä vaikutuksia ovat siten mm. seuraavat:

- lisärakennusoikeudet mahdollistavat haluttaessa kalastusmatkailun voimistamisen
- vapaa-ajan matkailun lisääntymisen myötä paikallisten kalatuotteiden / -jalosteiden kysyntä kasvaa
- matkailuun liittyvien kalastuslupien kysyntä kasvaa (mahdolliset kalastuslupamuu-tostarpeet?)
- kalastusmatkailun lisääntyminen vaikuttaa välillisesti myös mm. kalastusvarusteiden vuokraustoimintaan, majoituskysyntään, ravitsemuspalveluihin jne.
- matkailun lisääntyessä kalastuksen ohjauksen / säätelyn merkitys korostuu
- lisärakentamisalueet vähentävät rakentamiselta vapaina säilyneitä ranta-alueita
- liikkuminen Tenon ranta-alueilla lisääntyy ja kattaa nykyistä laajempia alueita
- rantautumispaikkojen ja kulun ohjauksen merkitys korostuu
- rakentaminen ei suoranaisesti vaikuta kalastukseen liittyviin alueisiin (esim. kalastuksen lähtöpaikat, soutualueet) - rakentamis- ja kalastusalueet eivät kohdistu samoille alueille

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että Tenojoen kalastukseen ja Tenonloheen merkittävimmin vaikuttavat yllämainitut kalastusta ohjaavat säännökset, erityisesti Tenojoen kalastussääntö. Yleiskaavoituksen vaikutukset ovat maankäytön osalta mahdollisuuksia luovia, mutta eivät suoranaisesti vaikuta kalastukseen liittyviin oikeuksiin ja sääädöksiin.

4.9 Osayleiskaavan oikeusvaikutukset

4.9.1 Yleistä

Maankäyttö- ja rakennuslain yleisenä tavoitteena on edellytysten luominen hyvälle elinympäristölle sekä ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän kehityksen edistäminen. Lisäksi lailla pyritään turvaamaan jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantunte muksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen.

MRL:n 4§:ssä on kuvattu alueiden käytön suunnittelujärjestelmä

Kuntien alueiden käytön järjestämiseksi ja ohjaamiseksi laaditaan **yleis- ja asemakaavoja**. Nämä jäävät kuntien hyväksyttäviksi. Kunnat voivat laatia myös yhteisen yleiskaavan, joka saatetaan ympäristöministeriön vahvistettavaksi.

Maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella. maakuntakaava vahvistetaan ympäristöministeriössä.

Lisäksi valtioneuvosto voi hyväksyä alueiden käyttöä ja aluerakennetta koskevia **valtakunnallisia tavoitteita**.

Suunnittelujärjestelmän periaatteena on, että yleispiirteisempi kaava on ohjeena yksityiskohtaisempia kaavoja laadittaessa. Maankäyttö- ja rakennuslaissa korostuvat eri kaavatasojen toisistaan poikkeava asema ja tehtävät alueiden käytön suunnittelujärjestelmässä.

Yleisesti alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän voidaan katsoa noudattavan ns. korvaavuusperiaatetta. Tämän mukaisesti alueidenkäyttökysymykset pyritään ratkaista sillä alimmalla mahdollisella suunnittelutasolla, jolla ne ovat ratkaisun laadulliset ominaisuudet ja osallisten vaikutusmahdollisuudet huomioiden parhaiten toteutettavissa.

Alueidenkäytön suunnittelutasot

1. Maankäyttö- ja rakennuslain säädökset
2. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen säädökset
3. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
4. Vahvistettu maakuntakaava (seutukaava)
5. **Oikeusvaikutteinen kunnanvaltuuston hyväksymä yleiskaava**
6. Detaljikaavat (asema- ja ranta-asemakaavat)
7. Rakennusjärjestys
8. Oikeusvaikutukseton yleiskaava
9. Muut suunnitelmat

Alueiden käytön suunnittelujärjestelmä korostaa kuntien itsenäistä asemaa kaavoituksessa. Ainoana valtion vahvistamana kaavana maakuntakaavalla on erityinen merkitys valtakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden yhteen sovittajana.

Nuorgamin osayleiskaava laaditaan oikeusvaikutteisena kunnanvaltuuston hyväksyttäväksi tarkoitettuna yleiskaavana. Rakennusjärjestyksen määräykset jäävät voimaan oikeusvaikutteisen yleiskaavan alueella mikäli ne eivät ole ristiriidassa yleiskaavamääräysten kanssa, jolloin yleiskaavamääräykset ohittavat rakennusjärjestyksen.

4.9.2 Rakentaminen yleiskaava-alueella

Rannat

Yleiskaavaan on rajattu rantavyöhyke ja -alueet, joilla kaavaratkaisu perustuu kantatila- ja vyöhykekohtaiseen tarkasteluun. Näiden alueiden rakennusoikeus on tilakohtaisesti osoitettu AO-, AL-, RA-, RM- ja RL- alueille. Osayleiskaava on näiden alueiden osalta laadittu maankäyttö- ja rakennuslain 72.1 ja 72.2 §:n mukaisesti siten, että rakennusluvut näille rakennuspaikoille voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta.

Yleiskaavan perusteella ei voida suoraan myöntää rakennuslupia ranta-asemakaava- tai asemakaava-alueille. Yleiskaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa ranta-asemakaavaa.

Ranta-alueelle tai -vyöhykkeelle sijoittuvilla MA-, MT-, MU-1 ja MY-1 - alueilla ei ole rakennusoikeutta (lukuun ottamatta MU-1 -alueilla sallittua luontaistalouteen liittyvää rakentamista). Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen, siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeellä on enintään 40 m² ja rantavyöhykkeen ulkopuolella enintään 60 m².

Rantojen ulkopuoliset alueet

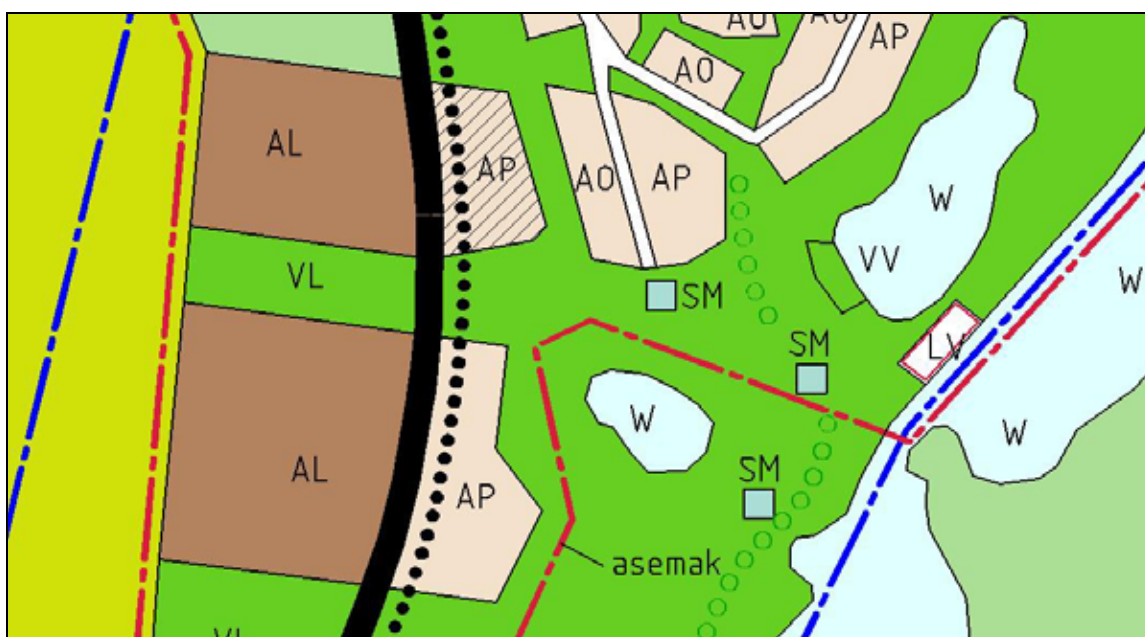
Ennen yleiskaavan voimaantuloa niillä ranta-alueiden ulkopuolisilla alueilla, jonne on muodostunut rakentamista ja alue on katsottava suunnittelutarvealueeksi (esim. Nuorgamin ja Karigasniemen kyläkeskusalueet AT), kunta voi myöntää rakennusluvun käyttämällä kunnan viranomaisen laajennettua rakennuslupaharkintaa (suunnittelutarveratkaisu, MRL 137 §), jolloin käsittely on normaalia rakennuslupakäsittelyä laajempi. Suunnittelutarveratkaisussa, joka vastaa periaatteessa entistä taaja-asutuspoikkeamista, on tarkoitus tarkastella mahdollisen rakentamisen edellytyksiä niiden erityisten edellytysten valossa, jotka MRL:ssä mainitaan. Näissä edellytyksissä rakentamista tarkastellaan mm. ympäristölliset näkökohdat huomioiden.

Kun em. alueilla on voimassa oikeusvaikutteinen yleiskaava ja rakentamispaineet ovat vähäiset, voidaan näillä alueilla enintään kaksiasuntoisen asuinrakennuksen tai maatalouden harjoittamisen kannalta tarpeellisen rakennuksen rakentaminen toteuttaa suoraan rakennusluvalla (MRL 137.3 §) yleiskaavassa rakentamiseen varatuilla alueilla (AO, AL, RM, RA). Tämän edellytyksenä on lisäksi, että muilta osin yleiskaavan määräyksissä olevat ehdot esim. rakennuspaikan pinta-alasta, alueelle sallitusta rakentamisesta ja rakennusoikeudesta täyttyvät.

4.9.3 Rakennuslupamenettely Tenonlaakson yleiskaavan alueilla on seuraava:

Utsjoen kyläkeskuksen asemakaava-alueet (asemak)

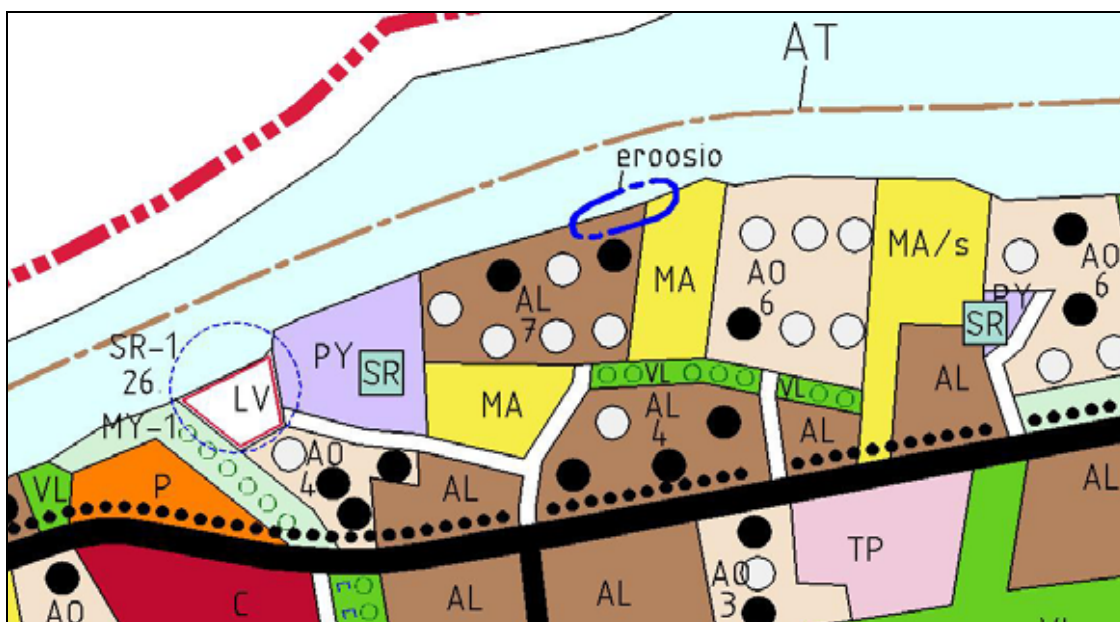
- yleiskaavassa on määritelty kyläkeskusalueen maankäytön kokonaisrakenne; nykyinen maankäyttö ja mm. siihen kytkeytyvät uudisrakentamisalueet eri maankäyttömuodoittain
- yleiskaavassa osoitettu yleispiirteinen maankäyttö tulee suunnitella yksityiskohtaisemmin asemakaavalla, jonka perusteella kunta myöntää myös rakennusluvut
- siinä tilanteessa, kun yleiskaavassa osoitetuille kyläkeskuksen täydennys- tai laajennusalueille ei ole vielä laadittu asemakaavaa, yleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan huomioida yhtenä yksittäisten rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena
- yksittäistapauksissa kunta voi myöntää rakennusluvun suunnittelutarveharkinnan perusteella yleiskaavan pohjalta, jos hanke toteuttaa yleiskaavan mukaista maankäyttöä, eikä siten vaikeuta yleiskaavan toteutumista tai myöhemmin yksityiskohtaisemman asemakaavan laadintaa

Yleiskaavakarttaote asemakaavoitettavalta (asemak) alueelta. Esimerkiksi ennen yllä olevan yleiskaavakartan mukaisen uuden asuinalueen (viivoitettu AP) täysimääräistä toteuttamista alueelle tulee laatia asemakaava.

Nuorgamin ja Karigasniemen kyläkeskusalueet (AT)

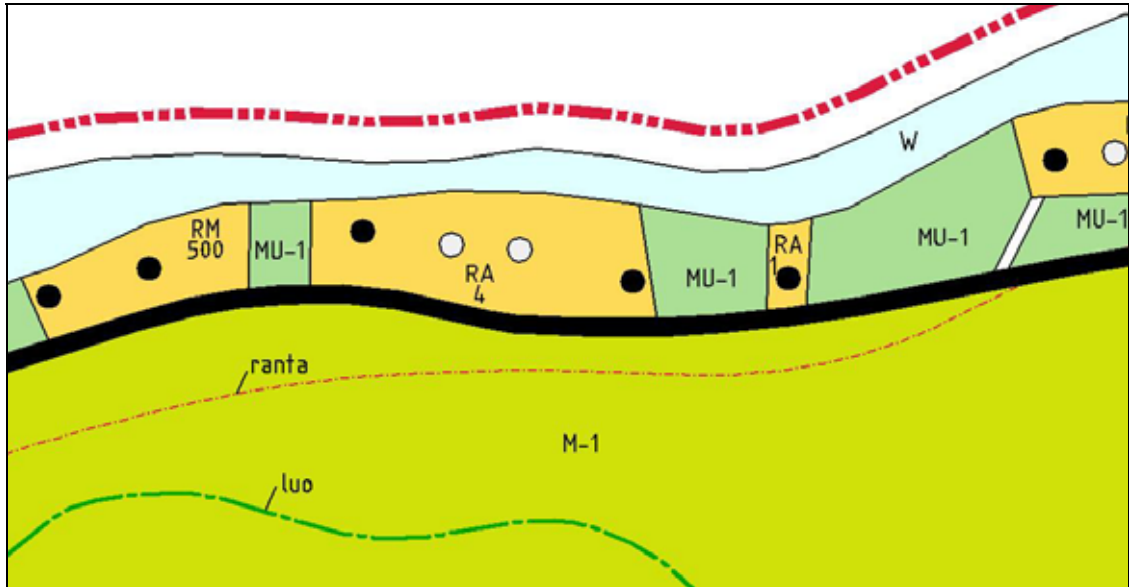
- yleiskaavassa on määritelty nykyistä kylärakennetta täydentävä / laajentava rakentaminen
- mm. yksittäiset olevat ja uudet asuinrakennuspaikat on merkitty kaavakartalle
- yleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan huomioida yhtenä rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena
- yksittäisille rakennushankkeille kunta voi myöntää rakennusluvan suoraan yleiskaavan pohjalta, ellei hanke vaikeuta yleiskaavan muuta toteutumista
- yleiskaavassa osoitetuille tiiveimmille rakentamisalueilla tulee rakentaminen suunnitella yleiskaavaa yksityiskohtaisemmin

Yleiskaavakarttaote kyläkeskusalueelta (AT). Rakennusluvut mm. kaavassa osoitetuille uusille rakennuspaikoille (valkoiset pallot) voidaan myöntää suoraan yleiskaavan pohjalta.

Asemakaava- ja kyläkeskusalueiden ulkopuoliset rantavyöhykkeet / -alueet

- yleiskaavaan on rajattu rantavyöhykkeen ja -alueen rajaus, jolla on noudatettu kantatilarakastelua rakennusoikeuden määrittelyssä (kartalla katkoviivarajaus, jossa teksti ranta)
- em. alueilla rakennusoikeudet on osoitettu rakennuspaikkoina tilakohtaisesti
- kunta voi myöntää rakennusluvut näille rakennuspaikoille suoraan osayleiskaavan pohjalta (ilman yleiskaavaa tarkempaa ranta-asemakaavaa)
- yleiskaavan perusteella ei voida suoraan myöntää rakennuslupia jo laadituille ranta-asemakaava- tai rantakaava-alueille

Yllä on yleiskaavakarttaote Tenon rannalta. Kaavakartalla mustat pallot kuvaavat rakennettuja rakennuspaikkoja ja valkoiset pallot kaavan mahdollistamia uusia rakennuspaikkoja. Rakennusluvut em. rakennuspaikoille (kartalla RA -alueet) voidaan myöntää suoraan yleiskaavan pohjalta. Kartan mukaiselle matkailupalvelujen (RM) alueelle voidaan rakentaa enintään kaavamerkinnän osoittama kerrosneliömäärä (500 k-m²) rakennuksia.

Muut alueet

M-1 Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue

Alue on tarkoitettu luontais-, maa- ja metsätalousoikeuteen, alueiden käytössä on huomioitava alueiden säilyttäminen mahdollisimman luontaisessa tilassaan. Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puunottoa eikä pellon raivausta.

Yleiskaavan rantavyöhyke- ja alue -rajauksen ulkopuolisilla luontaisvaltaisilla alueilla (M-1) mahdollisessa rakennuslupaharkinnassa kunta tutkii haittaako hanke yleiskaavan toteuttamista. Ellei vaikeutta ja hanke on suurehko, kunta tekee suunnittelutarveratkaisun ja sen ollessa myönteinen ratkaisee rakennuslupan. Tavanomainen rakennushanke tutkitaan rakennuslupamenettelyssä. Mikäli hanke vaikeuttaa yleiskaavan toteuttamista, kunta tutkii poikkeamislupaa edellytykset.

MU-1 Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolle kohdistuu ulkoilukäyttöä ja/tai ympäristöarvoja

Alue on tarkoitettu luontais-, maa- ja metsätalouden harjoittamiseen. Maankäyttö- ja rakennuslain 43 §:n 2 momentin nojalla määrätään, että alueelle saa rakentaa vain em. tarkoituksia palvelevia pohjapinta-alaltaan enintään 40 m² suuruisia rakennelmia/rakennuksia (kuten laavut ja kodat) ja että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei

saa suorittaa ilman saman lain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puunottoa eikä pellon raivausta.

SL (luonnonsuojelu), MA (maisemallisesti arvokas pelto) ja MY-1 (luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja) -alueilla ei ole rakennus-oikeutta.

Yleistä rakentamiseen liittyen

Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen, siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeellä on enintään 40 m² ja rantavyöhykkeen ulkopuolella enintään 60 m².

Maankäyttö- ja rakennuslain 72.3 §:n mukainen (esim. porotalouteen liittyvä) rakentaminen voidaan sallia myös yleiskaavan hyväksymisen jälkeen yleiskaavan estämättä, mikäli kyseinen rakentaminen täyttää (esim. porotilan perustamiseen liittyvät) lailliset ehdot.

Rakentamiseen osoitettujen alueiden rajoista voidaan poiketa pohjakartan tarkkuusvaatimusten puitteissa.

Rakennusten alimmat kastumiselle arat rakenteet tulee sijoittaa vähintään korkeustasolle HW/50 (keskimäärin 50 vuoden välein toistuva tulvaveden korkeus) + 1 m. Mikäli tällä tavoin saatu korkeus on havaintojen mukaan joskus ylitetty, tulee tämä ylin havaittu tulvakorkeus ottaa määrääväksi rakennuspaikkaa ja perustamiskorkeutta hyväksyttäessä.

Yleisten teiden varsilla ennen rakennuslupan myöntämistä on uusille rakennuspaikoille haettava liittymälupa tai liittymän käyttötarkoituksen muutoslupa. Alueiden rakentamisessa noudatetaan kunnan rakennusjärjestyksessä olevia määräyksiä, ellei kaavassa ole toisin osoitettu.

4.9.4 Poikkeamismenettely

Yleiskaava-alueella on katsottava, että rakentaminen on kaavan mukaista. Ellei näin ole, rakennuslupan myöntäminen edellyttää, että hankkeelle voidaan myöntää poikkeus. Kunta käsittelee pääsääntöisesti kaikki poikkeamisasiat, ellei jotakin asiaa ole laissa nimenomaisesti säädetty kuulumaan alueelliselle ympäristökeskukselle.

Poikkeamisen toimivallan jakautumisesta kaavoitetuilla rannoilla

- rakennuspaikan kaavan mukaisesta käyttötarkoituksesta poikkeamisen ratkaisee kunta (esim. loma-asunnon RA muuttaminen asuinrakennukseksi AO)
- ranta-alueen tai -vyöhykkeen MU- ja muilla rakentamattomiksi tarkoitetuilla alueilla kaavasta poikkeavan rakentamisen ratkaisee alueellinen ympäristökeskus

Poikkeamisen edellytykset on mainittu maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 172 §:ssä.

Poikkeaminen ei saa

- aiheuttaa haittaa kaavoitukselle, kaavan toteuttamiselle tai alueiden käytön muulle järjestämiselle
- vaikeuttaa luonnonsuojelun tavoitteiden saavuttamista
- vaikeuttaa rakennetun ympäristön suojelusta koskevien tavoitteiden saavuttamista

Poikkeamisharkinnassa huomioon otettavia kaavoituksellisia seikkoja

- alueen olosuhteisiin, maisemaan ja luontoon sopeutettu rakentamisen määrä
- riittävästi yhtenäisiä rakentamattomia ranta-alueita
- maaomistajien tasapuolinen kohtelu samanlaisissa olosuhteissa
- ympäristönsuojelun huomioon ottaminen